EX LIBRIS
HENRICI VANDEN BLOCK,
Pbtri & insignis Collegiatæ
Ecclesiæ DD. Michaelis &
Gudilæ Bruxellis Capellani.

Nota.

Desen volume is vermeerdert met eenige groote ende schoone plaeten, dewelcke men in de andere exemplairen vandit werck niet en vindt, die seer taer sijn ende heel moeijelijck om te vinden; te weten

1° *int' begin van de historie van het H. sacrament gedruckt Aº 1720. het H. Cruijs gemaekt van het hout van het H. Cruijs (met den daghregister van de HH. reliquien:) hetw: men alle vrijdaegen van t'geheel jaer uijtstelt voor ende naemiddag.*

2° *pag 2. van het 1ste vervolg: van dese historie den autaer van het H. sacrament van mirakelen, gelijck men den selven dagelijcks siet in de Capelle van het geseijt H. sacrament.*

3° *pag. 14 van de Historie gedruckt Aº 1735. den autaer van het H. sacrament, gelijck den selven jaerlijcks opgerecht wordt int' cruijs van Stᵉ gudula kereke den sondag naer den 13ᵗᵉᵉⁿ julius op kermis-dagh.*

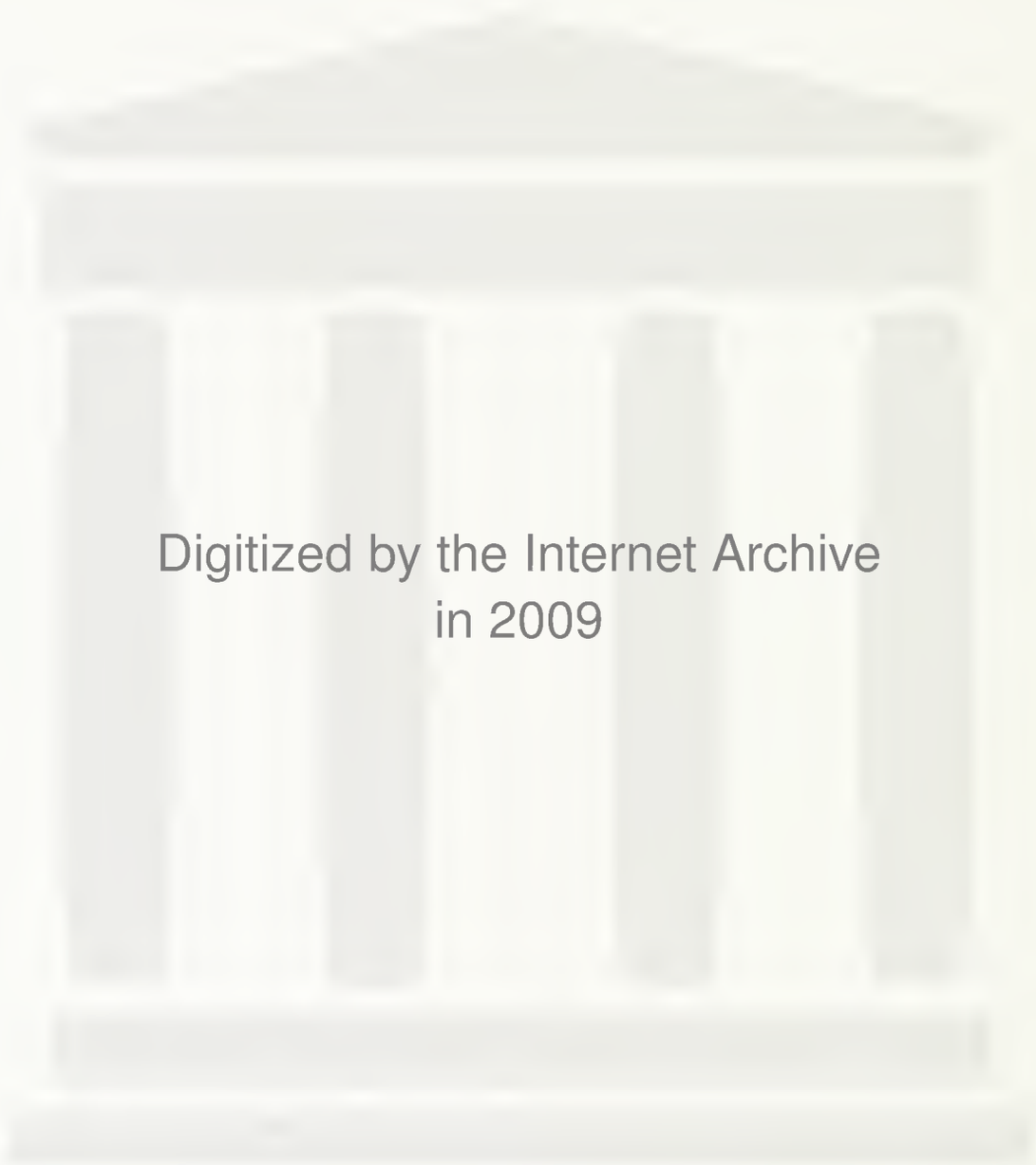

Digitized by the Internet Archive
in 2009

https://archive.org/details/historievanhetal00cafm

HOOGHWEERDIGHE HISTORIE VAN HET ALDER-HEYLIGHSTE SACRAMENT VAN MIRAKEL,

In deſen Druck door den Autheur merckelyck vermeerdert met verſcheyde Thoonen, Preuven ende Curieuſe Omſtandigheden, met ſes nieuwe Schilderyen ende de Beſchryvinge der ſelve, als oock met de Bedietſels die zyn hangende aen de ſeſthien Cappellen daer de Kerck mede omringelt is, als mede eene korte Beſchryvinge van de Arcken Triumphael met haere Letter-tellende Jaer-ſchriften voor deſen noyt geſien ofte aen't licht gebracht,

Alles getrocken uyt Geloof-weerdige ende Geapprobeerde Autheurs.

VERCIERT MET SCHOONE KOPERE FIGUREN.

Door Heere PETRUS DE CAFMEYER, Prieſter ende Canoninck der Collegiale Kercke van SS. Michiel ende Gudula.

TOT BRUSSEL,

By { NICOLAUS STRYCKWANT, in de Biſſchop-ſtraet, ÆGIDIUS STRYCKWANT, in de Bergh-ſtraet, CAROLUS DE VOS, op de Colemerckt, JOANNES BAPTISTA DE VOS, in de Grep-ſtraet, } Boeckverkoopers. 1735

MET APPROBATIE.

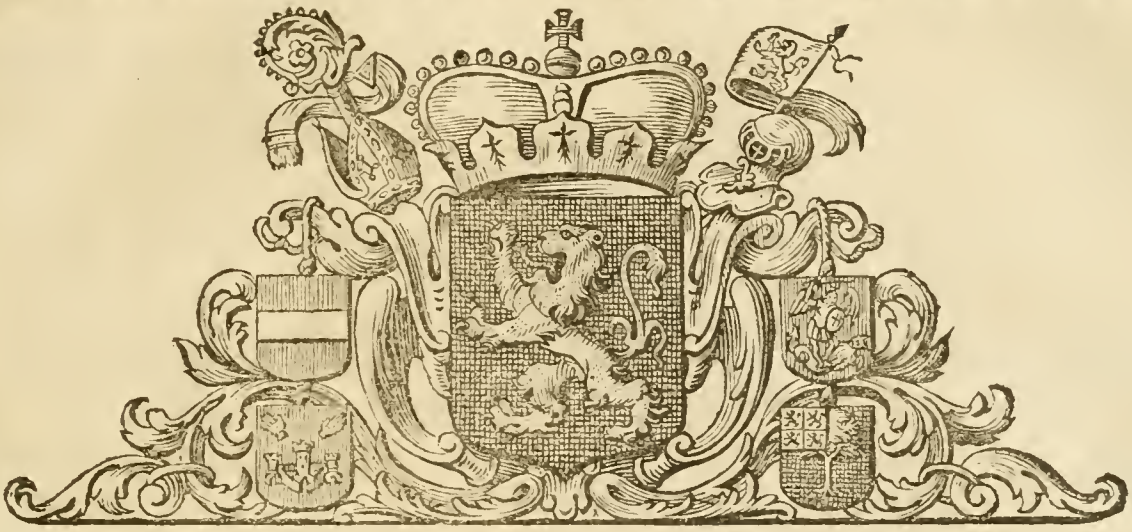

AEN MYNE HEEREN MYNE HEEREN DIE PRELAETEN, EDELEN ENDE GEDEPUTEERDEN DER DRY HOOFT-STEDEN

Repreſenterende de dry STAETEN *van den Lande ende Hertogh-domme van* BRABANT.

MYNE DOORLUGHTIGE, EERW. ENDE EDELE HEEREN.

DE alderoudtſte maniere om de Gedachteniſſe der gedenckweerdighe voorvallen te vereeuwigen, is buyten allen twyffel het inſtellen van openbaere ende plegtige Vreugde-feeſten; mits des ſelfs eerſten Oorſpronck geene ſeven daegen jonger is, dan de Scheppingh van de wereldt. Want Godt ſoo groot werck in ſes daghen voltrocken hebbende, *heeft den ſevenden dagh Geſegent en Geheylight; om dat hy alſdan van al ſyn werck, het welcke hy geſchaepen hadt, geruſt heeft.* En ſekerlyck om geene andere beweegh-rede, dan om de dierbaere Gedachteniſſe van de voortbrenginge aller geſchaepen Saeken onder de

naer-

naekomelingen van den alsdan geschaepen Menschte vereeuwigen. Jae 't is oock daerom, dat desen sevensten dagh voor de Diluvie als een besondere Feest-dagh onder de menschen niet alleen vrywilligh is geviert, maer dat Godt, naer dat de wêer droogh geworde wereldt op nieuws bevolckt was, aen d'Israëliten bevolen heeft by het derde van syn thien geboden het gebruyck van den selven Feest-dagh te onderhouden.

Soo is oock het Paesch-Feest, zynde het grootste en pleghtighste by de Joden, onder die Volckeren niet ingestelt, dan om aen de selve hunne voorgevallene uyt-tocht van Egypten te doen gedencken. Hier toe dienden alle de besondere Ceremonien, die by't vieren van dit Feest moesten worden in achtgenomen: als den tydt der Vieringe, des selfs Naem, het eeten van een Lam, en dat met ongesuerde Brooden, ende met een woordt alle de voordere omstandigheden, die hun om het selve te vieren, waeren voorgeschreven. Daer om seydt den Heer; *siet toe dat gy dese Ceremonien wel volbrenght, als oock uwe Kinderen zullen vraegen, wat dese plechtigheyt toch beteeckende? zult gy hun dit antwoorden: Het is de Offerande van den voorbyganck des Heeren: die, wanneer hy de Egyptenaren sloegh, de huysen der Israëliten voorbyginck en bevryde van het verderf.* Exod. cap. 12. ℣. 25.

In naervolgingh van dit een en ander gehouden gedragh des Scheppers, 't gene alle redelycke Schepselen moet dienen tot een Voorbeeldt van hunnen handel, heeft het daerom oock aen *Uwe Doorluchtige Eerweerde* ende *Edelh.* behaeght, als rechte Vaderen des Vaderlandts niet alleen hunne hooge Beschermingete verleenen tot het pleghtigh vieren van dit hondert en vyftighste jaerigh Jubilé, maer selfs op dat sulckx met soo veel grooter Luyster soude geschieden, daer toe hunne Mildaedige Handt, naer maete van de grootheyt der ontfange Weldaet, te openen.

Mits de tegenwoordighe Vieringh de Gedachtenisse bewaert, hoe de oude Inwoonders deser Stadt niet als de Joden eertydts van de lichaemelycke duysterniſſe van Egypte, maer van die der Ziele zyn verlost geworden, een geluck voorwaer soo veel te grooter dan dat der Israëliten, als de Ziel verhevender is als het Lichaem. Met recht wordt dan dit Jubilé door *Uwer Doorluchtige Eerweirde* ende *Edelh.* tusschenkomste met soo grooten Luyster en Pracht geviert, op dat de Ouders aen hunne kinderen, de Kinderen ouder geworden zynde, naemaels aen hunne Naerkomelingen, en de toegevloide Vremdelingen aen hunne 't huys-geblevene Landtgenoten, by hunne te rugh-keeringe, zouden verhaelen, hoe groote saeken den Heere der Heyrschaeren in dese Princelycke Stadt eertydts heeft uytgewerckt, met de *dry mishandelde* HOSTIEN, eerst aen de raesende woede der Beldtstormers ende hunne Begunstigers te ontrecken, en naer het overgaen van die schrickelycke Geloof-beroerten, 't sedert aen de Roomsche Catholijcke Borgers, door het herstellen van de oude, doch toen verbode Catholijcke Religie tot geenen klynen trooste der Recht-geloovige Brusselaeren, in synen voorigen Luyster te herstellen.

ter

OP-DRAGHT.

Ter beryckinge van dit ſoo prysweerdigh ooghmerck, en op dat de gedenckeniſſe deſer, door *Uwe Doorluchtige Eerweirde* ende *Edelh.* medehulp gehoude vieringe, noyt uyt de gedachten der naerkomelingen en ſoude gaen, hebben wy van onſe plicht geoordeelt, by het verhael van het over vyfthien jaer gevierde Jubilé, oock iets van het tegenwoordige, ſoo veel den tydt toeliet, in het kort bytevoegen, en dit aldus vermeerdert Werck aen *Uwe Doorluchtige Eerweirde* ende *Edelh.*, als Beſchermers en Voortſetters van die gedaene vieringe, met het vereyſcht Reſpect op-draegende in danckbaere herkenteniſſe wegens die verleende Beſcherminge en betoonde mildaedigheydt aen-te-bieden. Het is wel waer, ſeer *Doorluchtige Eerweirde* ende *Edelh.* dat deſe vieringe eene verſtandiger en beter beſchaefde beſchryvinge ſoude vereyſſchen, en vervolgens ſouden *Uwe Doorluchtige Eerweirde* ende *Edelh.* ligt oock eene andere van ons konnen verwacht hebben: Doch wy, meer hervaeren in de Druck-pers te behandelen, dan ſoo hoogh-verheven Saecke naer vereyſch te beſchryven, verhopen dat *Uwe Doorluchtige Eerweerde* ende *Edelh.* volgens hunne ſoo eygen zynde goedtgunſtigheydt allen het ghene dat'er aen ontbreeckt, ſullen verſchoonen als wordende deſe Op-dracht met geen ander inſicht gedaen dan om te betuygen hoe ſeer wy zyn met alle Oodtmoedt ende Eerbiedinge

MYNE DOORLUGHTIGE, EERWEIRDIGE ENDE EDELE HEEREN

VAN UWE DOORL. EERW. ENDE EDELH. H.

De Onderdanighſte ende Gehoorſaemſte Dienaeren

ÆGIDIUS STRYCKWANT.
NICOLAUS STRYCKWANT.
CAROLUS DE VOS.
JOANNES BAPTISTA DE VOS.

EERSTE HOOFT-STUCK.

Reden waerom de Stadt Bruſſel is vierende den Jubilé *van den Jaere* 1735.

ONder menighvuldighe andere Godtsdienſtigheden, ſoo hebben de Inwoonders der princelijcke Stadt van Bruſſel eene loffelijcke, ende oude gewoonte, van binnen den tydt van vyftigh Jaeren tweemael te *Jubileren*, ofte te houden de vyftigh jaerige gedachteniſſe van de wonderheden, die den almoghenden Godt heeft gelieven uyt te wercken in de voornoemde Stadt, ofte van de beſondere Weldaeden die de Inwoonders van de ſelve uyt particuliere jonſte van den bermhertigen Godt in de gepaſſeerde tyden ontfangen hebben.

Den eerſten *Jubilé* ſoo ſolemnelijck gheviert over vyfthien jaeren, niet ſonder verwonderingh van alle menſchen die den ſelven geſien hebben, is de optellinge van vyftigh tot vyftigh jaeren, te weten dat in het jaer 1370. de Dry nogh overzynde Miraculeuſe Hoſtien door eenige booſe Joden doorſteken zyn geweeſt, ende uyt de wonden miraculeuſelijck bloedt gevloeyt is, de welcke tot den dagh van heden geſien, ge-eert, ende aenbeden worden in de Collegiale ende Parochiale Kercke van SS. Michaël ende Gudula.

Dienende deſe ſolemniteyt als eene *Amende Honoraire*, ofte erſtellinge van die aldergrootſte oneer gedaen aen den levenden Godt ſchuylende onder de gedaente van Broodt in het H. *Sacrament* des Autaers.

Het en is hier myn voornemen niet in het lanck ende breedt te erhaelen alle het gene geſchiet is in de gepaſſeeerde Solemniteyten van den vyftigh-jaerigen *Jubilé* : want voor ſoo veel aengaet den leſten en de voorige ſoo konnen wy de grootheyt ende magnificentie eenighſints beſpeuren uyt het eerſten deel van deſen Boeck ende uyt andere boecken expreſſelijck gedruckt, niet ſonder koſte door de menighte van printen, in het licht gebrocht ende overgebleven tot deſe tegenwoordighe tyden.

Den anderen ofte den tweeden *Jubilé* die de princelijcke Stadt met alle mogelijcke Solemniteyt, ende verwonderinge van alle naerbuerige Landen ende Steden is vierende op den

17. Julii 1735. ende de 14. volgende daegen (de Doorluchtighſte Princeſſe *Maria Elizabeth* Arts-hertoginne van Ooſtenryck voor haeren broeder *Carolus den VI.* van dien Naem Roomſch Keyſer ende Catholijcken Koninck beſtierende deſe Nederlanden) is den derden ofte het hondert en vyftighſte jaer dat deſe Stadt wederom gekomen is onder de geoorſaemheyt van haeren wettigen Souvereyn *Philippus den II.*, Catholijcken Koninck van Spagnien. Waer uyt gevolght is dat de geuſen geſmeten zyn uyt de Magiſtraet ende uyt alle borgherlijcke bedieninghe, ende in hunne plaetſe geſtelt zyn Borgemeeſters, Schepenen, Treſoriers, Raedtmannen, Dekens der nege Natien goede Catholijcke Mannen die het oudt Roomſch Catholijck Gheloof hebben ghehantavent, en tot onſe tegenwoordige tyden door hunne getrouwe Naerſaeten het ſelve in alle voorvallen beſchermt, en door woorden, en wercken openbaer hebben beleden.

Deſen vyftigh-jaerigen *Jubilé* en is niet alleen in voorige tyden loffelijck geviert binnen deſe Stadt van Bruſſel: maer oock in andere omliggende Steden, ende wel beſonderlijck binnen Antwerpen in den jaere 1685. hier van geven ons eene onwederleggelijcke preuve de af-beltſels van die prachtige Arcken Triumphael met groote koſten, en konſte opgerecht, ende die nogh te ſien zyn in verſcheyde boecken gedruckt tot eeuwighen roem van de catholijcke Ingeſetenen van de voornoemde Stadt.

II. HOOFT-STUCK

Verſoeninge der Stadt Bruſſel met den Koninck van Spagnien Philippus *den* II.

WAt miſerie, ellenden ende verwoeſtinge geheel Nederlandt geleden heeft in de gepaſſeerde Eeuwe konnen wy eenighſints beſpeuren uyt de Hiſtorie-ſchryvers van die tyden ende namentlijck uyt de hiſtorie van de nederlandtſche oorlogen beſchreven in het latyn door *Famianus Strada*; ende wat ellende ende miſerie deſe Princelijcke Stadt den Setel-ſtoel der Souvereyne Princen van Brabant geleden, heeft konnen wy ten deele beſpeuren uyt ons eerſte deel *fol.* 34. en de volgende, tot dat deſe Stadt gekomen zynde tot de uytterſte miſerie, ende geperſt door den alder-grootſten hongers-noot de genaede heeft trachten te winnen van haeren wettigen Souvereyn *Philippus den II.*, en dat by accoordt aengegaen ende geſloten binnen Bever op den 10. Meert 1585. tuſſchen den Doorluchtighſten Prince van Parma *Alexander Farneſius* Gouverneur deſer Nederlanden ende Geſanten der Stadt Bruſſel, en dat op de conditien hiervoorens uytgedruckt *fol.* 45. ende 46.

De Stadt van Bruſſel nu gereconcilieert zynde met haeren wettigen Prince den Koninck van Spagnien, volgens de Conditien *fol.* 45. en 46. is de Magiſtraet van Bruſſel buyten gewoonte ende ordinairen dagh, te weten

weten den 23. Junii dagh voor *S. Jan Baptiſt* verandert op den 4. April 1585 door eenen expreſſen Brief van den Hertogh van Parma, behelſende de naemen van de nieuwe catholijcke Magiſtraet zynde tot eerſten Borgemeeſter aengeſtelt den Edelen Heere *Jocobus Taye Heere van Goycke* vervolgens het volgende Extract getrocken uyt den Regiſter-boeck met de naemen van alle de Magiſtraeten alwaer onder andere ſtaet als volght:

MAGISTRATUS CREATUS ANNO 1585.

ANno 1585. *Civitate Bruxellenſi jam decima die Martii Regi conciliata, & decima nona ejuſdem menſis in ejus obedientiam redacta, ac religione catholica reſtituta, pridie nonas Aprilis adfuit in Ædibus Senatoriis Dominus* Deſiderius van't Seſtigh *Cancellarius Brabantiæ, cum Litteris Principis Parmenſis, per Belgium pro* D. Philippo *Hiſpaniarum Rege Præfecti, quibus idem Princeps præcedentem Magiſtratum ſuâ functione liberat, datâ poteſtate eidem Cancellario cum* D. Anthonio de Goignies *Equite*, D. De Vendegies *&c. Præſidii Bruxellenſis præfecto, ut juxta tenorem ſcedulæ quâ ſingulorum nomina continebantur, & quam in hunc finem prædictus Princeps miſerat, novum extra ordinem crearent Magiſtratum, ejuſdem fidem, medio ſolito Juramento acciperent, quod ut tunc temporis citra injuriam tamen privilegiorum ac veteris moris fieret, idem Princeps voluit, ea interim lege, ut idem in conſuetudinem non abiret.*

BURGIMAGISTER ex Nobilibus.

JACOBUS TAYE, Dominus de Goycke.

SCABINI.

D. FLORENTIUS T'SERCLAES Eques.

ÆGIDIUS VAN BUSLEIDEN Dominus de Liers *s'Serroeloſs.*

JUDOCUS VAN VORST Dominus de Vroonhoven. *t' Sleeuws*

ALEXANDER OUDART Dominus de Ranſt, Reymenant &c. *t' Serhuyghs.*

M. JOANNES VAN CATTENBROECK Licent. U. J. *Roodenbeke.*

HENRICUS VAN DONGELBERGHE Licent U. J. *t'Sleeuws*

JOANNES VAN DER BALCT. *Swerts.*

BURGIMAGISTER ex Nationibus.

JOANNES VAN DEN GERSMEUTERE.

QUESTORES ex Nobilibus.

CAROLUS VAN BREGHT Dominus de Dyeghem.

LIBERTUS VANDER DUSSEN Dominus de Boerneval, &c.

Onder deſe Deſtighe ende Catholijcke Mannen is de roomſche ende catholijcke Religie erſtelt, en door de volgende Magiſtraten tot den dagh van heden behouden ende beſchermt gevende aen Godt dat Godt toekomt, ende aen den Keyſer dat den Keyſer toekomt.

Hondert preuven ſouden wy hier van konnen bybrengen: maer om niet te lanck te zyn ende te wycken van onſe hiſtorie ſoo moeten wy maer ſien, met wat eenen iever, aerbeyt en koſten de Edele ende Voorſinnige Heeren van het Magiſtraet in de voorige tyden beſonderlijck in den jaere 1670. in den jaere 1685., ende in jaere 1720. geviert hebben de Jubiléen ſoo van het *Alder-heylighſte Sacrament van Mirakel*, als van de *Reconciliatie* deſer Stadt, ende met wat eenen koſt, iever ende aerbeydt deſe tegenwoordighe Magiſtraet komt te vieren deſen tegenwoordigen Jubilé van de *Verſoeninghe* ende *Reconciliatie* deſer Stadt.

Waerom

Waerom Wy tot eenen eeuwigen Lof ende Gedachteniſſe hebben goet gevonden hier by te voegen de Naemen van die Prysbaere, Edele ende Voorſinnige Heeren die als Borgemeeſters, Schepenen ende Threſoriers gedient hebben in de voornoemde jaeren van Jubilé.

In den jaere 1670.

BORGEMEESTER.

Jonck.r *Guillielmus Deſpomereaulx* (dit) *van Hove*, Heere van de ſelve plaetſe ende Altena.

SCHEPENEN.

1. Den Heere *Leonardus vander Noot* Ridder, Heere van Kieſegem.
2. Den Heere *Antonius Ferdinandus de Broeckhoven*, Baron van Putte, Heere van Schrieck, Grootloo, &c.
3. Jonck.r *Philippus Ignatius de Firelans* J.U.L.
4. Heer ende Meeſter *Joannes Heymans* J.U.L.
5. Jonck.r *Joannes Guillielmus d'Alverado* y Bracamonte.
6. Jonck.r *Joannes Baptiſta Houwaert.*
7. Jonck.r *Guillelmus Philippus De Herſelles*, Heere van Sart.

TRESORIERS.

Jonck.r *Carolus Franciſcus Taye.*

Den Heere *Theodorus van Elshout* (dit) *van Heuſden* Ridder, Heere van Middelswaele ende Zeyſſele.

In den jaere 1685.

BORGEMEESTER

Jonck.r *Joannes Heymans* J. U. L.

SCHEPENEN.

1. Jonck.r *Franciſcus Meſdach.*
2. Jonck.r *Petrus Judocus d'Armſtorf*, Heere van St. Peeters ende St. Lambrechts Woluwe.
3. Jonck.r *Joannes Balthazar de Viſſcher*, Heere van Celles, Pottes, Schiplaken, &c.
4. Jonck.r *Philippus Godefridus vanden Wouwere*, Heere van Haeren.
5. Jonck.r *Henricus Pipenpoy* J. U. L.
6. Jonck.r *Gabriël Franciſcus de Fraye* J. U. L.
7. Jonck.r *Joannes Baptiſta Aurelius Walhorn* (geſeyt) *Deckher*, J. U. L.

TRESORIERS.

Jonck.r *Guillielmus van Hamme*, Heere van Rooversberghe ende Terliſt.

Jonck.r *Jacobus Madoets.*

In den jaere 1720.

BORGEMEESTER.

Jonck.r *Joannes Baptiſta Aurelius de Walhorn* (geſeyt) *Deckher*, J. U. L.

SCHEPENEN.

1. Jonck.r *Carolus Ignatius de Viſſcher*, Heere van Celles.
2. Jonck.r *Joannes Franciſcus Cloeps*, Heere van Harſoy, J. U. L.
3. M'her *Philips Adriaen van Varick*, Erfborgh-grave van Bruſſel, Heere van Boindael, Elſen, Huyſſinghen, Eyſſingen, &c.
4. Heer ende Meeſter *Paulus Joſephus de Greve*, J. U. L.
5. Jonck.r *Philips Amelryck Chryſogon de Ryckewaert*, Heere van Tiberchamps J.U.L.
6. Jonck.r *Philips de Villegas*, Heere der Vryheyt van Luttre, J. U. L.
7. Jonck.r *Alexander Michaël Joſeph de Cano*, Heere van Bollines, Mol, Baelen, Deſſchel, J.U. L.

TRESORIERS.

Jonck.r *Honorius Ignatius d'Eesbeke* (geſeyt) *van der Haeghen* J. U. L.

Jonck.r *Norbertus Franciſcus Carolus van Aſſche*, Heere van Overheſpen, Nederheſpen, ende Guſſenhoven.

In den Jaere 1735.

M'her *Jan Baptiſt Simon* Baron de Reynegom, Amptman deſer Stadt Bruſſele.

BORGEMEESTER uyt de Geſlachten.

M'her *Louis Joſeph van Steelant*, Baron van Perck ende Elewyt, Heere van Herſeaux, Bergh, Lille, Chapelle St. Lambert &c. &c. J. U. L.

SCHEPENEN.

1. M'her *Alexander Michaël Joſeph Baron de Cano*, ende Meghem, Heere van Bollines, Mol, Baelen ende Deſſchel &c. J. U. L.
2. Jonck.r *Franciſcus Joſephus van Aſſche* J.U.L.
3. Heer ende Meeſter *Judocus T'Kint* Heere van La Queuwe J.U.L.
4. M'Her *Joannes Eugenius Nicolaus Vander Dilſt* Heere van Borghvliet J. U.L.
5. Joncker *Alexander Oſwaldus de Martigny*, Heere van Havenguarde, Bordeghem &c.
6. Joncker *Jacobus Joſephus Le Febure* J. U.L.
7. M'Her *Georgius Theodorus Baron de Provins* J.U.L.

TRESORIERS.

Joncker *Ferdinandus Albertus Vander Gote*, J.U. L.

Joncker *Norbertus Franciſcus Carolus van Aſſche* Heere van Guſſenhove.

SUPERINTENDENT

M'Her *Carolus Grave van Leimingh Cappel* &c.

BORGHEMEESTER uytter Natien.

Sr. *Joannes van Turnhout.*

RENTMEESTERS deſer Stadt.

Sr. *Marcus Rimbout*

Sr. *Peeter vander Borcht.*

RENTMEESTER van de Schip-vaert.

Sr. *Joannes Hoffman.*

RAEDTS-MANNEN.

Sr. *Carel Plas.*

Sr. *Peeter de Ronde.*

Sr. *Anthonius de Saeger.*

Sr. *Jacobus Ophalvens.*

Sr. *Anthonius Eſſelens*

Sr. *Adrianus Joſephus de la Rocca.*

Hier moeten wy noch een woordeken van de oude devotie van de Heeren van het Magiſtraet, Borgers deſer Stadt ende Ingeſetenen deſer Landen, tot het *Alder-heylighſte Sacrament van Mirakel* by voegen, blyckende uyt de naervolgende Placcaerten deſer Stadt ende getrocken uyt den boeck gemeynelijck genoemt *het oudt geel Correctie-boeck.*

PUBLICATIE

Van de Proceſſie Generael, ende ander Ordinantie by de Heeren Amptman ende Wethouderen gemaeckt ter eeren van het Weerdigh H. Sacrament van Mirakel.

* OP dat Godt Almachtigh deſe goede Stadt van Bruſſele, ende de Ingeſetene der ſelver door ſyne Goddelycke ontfermhertigheydt ende goedertierentheydt wille verhuden vanden grooten dieren tydt die nu regnerende is, mits oock beſchermen ende beſchudden vander haeſtiger ſiecten de welcke regneert ſoo ten Boſſche, t'Antwerpen ende elſwaerts, ſoo es wt begeren ende ordinantie van onſer genaediger Vrouwen, by JANNE VAN WALEM, Onder-Ammant, Bourgemeeſteren, Schepenen, Rent-meeſteren ende Raedt der ſtadt van Bruſſele eendrachtelyck over-dragen ende gheſloten, dat-men op een Maendagh naeſtkomende ſal gaen doen Proceſſie generael met het weirdigh H. Sacrament biddende Godt Almachtigh om ſyn genaede ende goedertierentheyt, ende dat een-iegelyck vande Stadt van Bruſſele, wie hy zy, hem van ſtonden aen ſal ſtellen in ſtaet van gratien, te weten, te Bichten gaen, ende die daer toe ſullen zyn gediſponeert tegen Sondagh naeſt-komende hen ſtellen te ontfangen dat weerdigh H. Sacrament, om ſoo vele bequamer te zyn Godt Almachtigh te bidden, bevelende voorts eenen iegelyken op morgen te vaſten, ende op en Sondagh naeſtkomende alſdan dat-men Proceſſie Generael, ende ommedragen dat weerdigh H. Sacrament van Mirakel, dat eenen iegelyck metter ſelver Proceſſie gaen ſal, ende met devotien ende vierigheden de ſelve Proceſſie *ſullen volgen van achter naer, ſonder voor oft ter zyden te gaen, ende dat op de* boeten t'anderen tyden daer op geordineert, ende dat ten minſten uyt elcken huyſe een met Tortſen oft ander licht voor t'voorſz. H. weerdigh Sacrament ſullen gaen, ende dat men de huyſe gheſloten houden, tot dat de Proceſſie ſal inne zyn.

PROCESSIE GENERAEL.

§ WAnt Godt Almachtigh door zyn grondelooſe ontfermhertigheyt en genade gelieft heeft deſe Stadt ende Innegeſetene der ſelver te verhuden ende te beſchermen van haeſtige, onbekende ende andere ſmettelycke ſieckten, die noch in veel andere Steden ende plaetſen hier omtrent gelegen ghere-gneert hebben, ende al-noch regneren, ende oock eenige ſiecken daer-af, ende van vele andere paſſien ende gebreken (daer af zy by toe-doen vande Meeſters hen des verſtaende, noch by der natueren niet en hebben kunnen gheholpen gheweſen) door ſyn weerdigen H. Sacrament van Mirakelen in de Kercke van S. Goedelen beruſtende, te geneſen, ende van heur-lieder gebreken goedertierlyck te verloſſene, ende om Godt Almachtigh totter ſelver ontfermhertigheyt ende genaede te verwecken, onlanckx geordineert is geweeſt, dat een-iegelyck te Bichten, ende ten weirdigen H. Sacramente gaende hem met devotien ſtellen ſoude te gaen metter Proceſſie van den H. Sacrament van Mirakel alſdoen gedaen. Ende want devotie in't bedancken van Godt Almachtigh, ende ſyn weerdigh H. Sacrament van Mirakel van zynder goedertierentheyt ende genaden deſer ſtadt ende haere ingeſetenen gedaen ende

bethoont

* Publicatie van den 1. Octob. 1529. § Gepubliceert 5. Nov. 1529.

bethoont, ende om die te verwerven, niet en behoort vermindert, maer veel te bat vermeerdert te worden; om de selve gratie ende genade te behouden, ende voortaen van alle sieckten ende andere perykelen door syne genade beschermt te worden, soo is by JANNE VAN WAELHEM, Onder-amptman, Borgemeesteren, Schepenen, Rentmeesteren ende Raedt der stadt van Brussele, *metten Heere van den Capittele van S. Goedelen* eendrachtelyck geraemt, gesloten ende geordineert, dat-men nu een Sondagh naest-komende sal met solemnele Processie Generaele noch eens ommedraegen dat weerdigh H. Saerament van Mirakelen. Om d'welck alsdan weerdigheydt ende reverentie te bewysen, ende te bequamelijcker Godt almachtigh biddende, een-iegelijck hem stellen sal in goeden staet met vaste innigheydt ende alle andere inwendigheydt ende uytwendighe deughdelyeke wercken ende teeckenen, dat om de selve solemnele Processie te weirdighlijeker ende gheslaedighlijeker te doen ten voorschreven Sondagh alle Kercken, Cloosters ende plaetsen binnen dese stadt, daermen ghewoonelijck is eenighen Dienst te doen, den Dienst ghedaen sal zyn ten acht uren voor noen, uytgenomen Ste. Goedelen: dat een-iegelijck de selve Processie ende H. Sacrament sal komen revereren, ende devotie bewysen met wasliehte elck naer sijnen staet, stille ende manierelijck volgende achter sonder voor de selve Processie ende H. Saerament met liehte sonder op eenighe zijde der selver te gaen, op pene van hunnen oppersten kleede.

Dat duerende den voorschreven Dienste een-iegelijck hem wille stille ende devotelijck in de Kercke van Ste. Goedelen houden, ende hertelijck Godt almachtigh bidden, dat hy door sijnder ghenaeden den *K. M. ende den Koninck van Hongheryen Don Ferdinando* wilt behouden ende beschermen van peryckelen ende inconvenienten, ende hun te verleenen victorie tegen hunne vyanden: dat ooek alle erreuren ende Ketteryen te niet ghebroght ende ghe-extirpeert moghen worden: ende voorts voor alle Christene menschen, ende andere saecken Godt almachtigh behaeghelijck wesende.

Dat niemant wie hy zy, duerende den voorschreven Dienst, zyn Tortse binnen de Kereke van S. Goedele uyt en doen, noch en blussche, noch oock aldaer ontsteke, ten waere dat de voorschreve Processie, mits onghetydigh waere binnen de selve Kercke ommeginek, in weleken ghevalle een-iegelijk syn Tortse ende licht aldaer sal doen berren, maer niet aldaer blussehen ende uytdoen.

Dat egheen Wyntaveniers, Taberettiers, Brouwers, Biertappers, noch andere ghelijeke persoonen mogen setten eenigh ghesselschap, om eten oft om drineken, noch ander ghelijcke openbaer beslaeh binnen hunnen huysen oft kelderen houden, uytgedaen de Passanten, ende dat op de pene van thien Carolus guldens by eleken contrarie van desen doende te verbeuren, ende te bekeeren in dryen, d'een den Heere, d'ander de stadt, ende 't derde den voortbrengher.

Dat elek Ambacht binnen deser Stadt besonder met hunne eleede sal Ambachts oft Stadts-gewyse de selve Processie eeren ghelijek den grooten Ommeganek deser Stadt, maer in de plaetse van hunne Ambachtskeirsse, salmen draghen twee notabele wassen Toortsen. Dat oock die goede Mannen gewoonlijck zyn Tortsen te draghen dat sy die onder hun voorsz. Ambacht dragen willen, om den H. Sacramente van Mirakelen te meer eeren ende weirdigheyt te bewysen.

Nederwaerts stondt aldus: *Publicatum* ter Payen, presenf *H. Edinghen* Borgermeester, J. *Noot*, *Beerti*, *Estor*, *Hert*, *Brecht*, *Steen*, *Lillo Recept. & omnibus Consulibus, quinta Novembr.* xv. hondert xxix.

TOT VERIFICATIE

Van de Solemnele Processie van't H. Sacrament van Mirakel, by de Doorluchtighste Vrouwe Margarita *van Oostenryck, eertydts ingestelt. Dese volgende Publicatie is getrocken uyt het voorschreven* Geel Correctie-boeck

UYt dien datmen ter begeerten van onse Genadiger Vrouwe, Vrouwe *Margarita* Arts-hertoginne van Oosteryek, Hertoginne ende Gravinne van Bourgondien, Douariere van Savoyen, Regente ende Gouvernante, op in sondagh naest-komende gaen sal Processie generael, ende ommedraegen dat weerdigh *H. Sacrament van Mirakel*, soo es by *Ianne van Waelhem*, Onder-amptmannen, Borgemeesteren, Schepenen, Rentmeesteren ende Raedt deser stadt van Brussele overdraegen ende gesloten, ten eynde der selver Processien van den *H. Sacramente* suleke eere, reverentie ende devotie beweesen worde, als't betaemt, dat de gesworene van den Ambachten binnen deser stadt sullen mede omme-gaen in gewoonelijcker ordenen, elek met

met eender waſſen Tortſen in ſyn handt, ſonder de Kerſſen van den voorſz. Ambachten ſullen mede omme-gedragen worden, op dat daer deure de voorſz. Proceſſie niet en worde verachter. Ende die goede Mannen van den ſelven Ambachten daer toe geſtaet zynde ſullen oock des devotie hebbende, met heuren Ambachten elck in't ſyne mede omme-gaen, elck oock met eender waſſen Toortſen in ſyn handt.

Ende voorts ſal een-iegelijck anders mede omme-gaen des geſtaet zynde, elck naer ſyn devotie. Ende de ghene die geen licht en ſullen draghen, ſullen de voorſz. Proceſſie volgen van achter naer, ſonder voor of ter ſeyde te gaen. Ende durende de voorz. Proceſſie en ſal niemant aldaer die ſal paſſeren, hem voorderen iemanden te ſetten, oft te drincken te metene, noch en ſal niemant alſdan hem voorderen te gaene ontbyten oft drincken. Maer een-igelijck aldaer de voorſchreve Proceſſie ſal paſſeren, ſal hem vuegen voor ſyne deure de ſelver Proceſſie ende weerdigen H. Sacramente voorſchreven met cyraeden ende anderſints ſulcken Eere ende Reverentie te bewyſen hem mogelijck weſende.

Ende ſoo wie in des voorſz. ſtaet, van ontbytende, drinckende ontbyten te geven, oft te drincken te metene, oft buyten oorden te gaen naer den onderſcheede als voren, in gebreke bevonden ſal worden die ſal worden gecorigeert arbietralijcken naer gelentheyt der ſaecken, anderen ten exemple. Nederwaerts ſtont aldus: Gepubliceert xviij. July anno xv. hondert ende xxx.

EXTRACT

Uyt het voorſchreven geel correctie Boeck der Stadt Bruſſele fol. C. lv.

VRydagh naeſt komende op S. Mattys dagh is den dagh van ſyn K. M. *geboorte*, *victorie ende Coronatien*, ende alſdan ſal men gaen Proceſſie generael met ten weerdigen H. Sacramente van Mirakelen, d'welck ſal beginnen uyt te gaen ten acht uren, ende daer naer ſal-men de Hooghmiſſe doen. Gepubliceert ter puyen den xxj. February xv. hondert ende xxx. ſtyl van Brabant.

ANDERE EXTRACTEN.

Genomen uyt ſekere oude * pampier-boexken beginnende xij. Februarij xiv. hondert xcix. ende eyndende xxv. Auguſti xv. hondert xlij. metter handt geſchreven, ende my Gecommuniceert door den eerſaemen wel-geleerden *M. Carolus Bromans*, Borger ende Greffier van de Treſoriers ende Rent-meerſters deſer ſtadt Bruſſele.

Item anno 1525. op S. Jan Baptiſt dagh in Auguſti gingh-men te Bruſſel omme met het H. Sacrament van Mirakelen, ende dat daerom, door een miraculeus teecken van een verdroncken Kindt op S. Bartolomeus dagh ende het Kindt gingh met de Proceſſie, ende men dede eenen ſchoonen dienſt te S. Goedelen van de H. Sacrament ſeer devotelijck.

Item anno 1529. den derden dagh October heeft-men dat weerdigh H. Sacrament te Bruſſel omme gedragen door dat Hof van Brabant, daer *myn Vrouw Margarite* was, en oock al't Steen-poort, naer d'aude coſtume, met groote reverentie ende ſeer devotelijck, ende dat mits dat op dien tydt regneerde al ſulcken ſieckte, die-men hiet *die ſweetende ſieckte*, in ander ſteden die goede luyden gingen, d'een in lynen kleederen, d'ander bervoets, bloodts-hoofts ende veel bernende Toortſe, 17. hondert, ſoo men ſeyde. Want dat weerdige H. Sacrament in meningen tydt niet en hadde omme-gedragen geweeſt.

Item anno 1529. den 7. dagh van November d'welck was op eenen Sondagh, wordt dat H. Sacrament van Mirakelen omme-gedraegen door dat Hof van Brabant, daer *myn Vrouw Margarite* was met allen haere Raeden, met groote reverentie ende ſeer devotelijck, met menige berrende Tortſen. Ende oock was't geordinneert, dat alle Kloſteren klyn ende groote niemant achterblyven en ſoude, komende met haere koſtelijcke habyten aen in die voorſz. Proceſſie, om den H. Sacramente eere te doen. Ende voor den hoogen Choor in S. Goedelen Kercke was eenen ſchoonen Autaer gemaeckt, ſeer verciert van koſtelijckheyt, myn Heer den Suffragaen van Cameryck dede den dienſt, d'Abt van Grimbergen ende d'Abt van Diligem die waren die Adminiſtranten in den dienſt, ende een-iegelyck Prieſter die daer Miſſe las, hadde 2. ſluyv. Daer waren wel 180. Tortſen berrende, d'welck noyt geſien en was, ſoo devotelijck ende ſeer koſtelijck alſoo dat was.

Item anno 1529. den 20. dagh Meert, droeghmen te Bruſſel dat weirdigh H. Sacrament van Mirakelen omme, in groote reverentie, daer waren ontrent 1500. berrende tortſen.

Item anno 1530. den 24. Julii was die Proceſſie van't H. Sacrament van Mirakelen tot Bruſſel in S. Goedelen Kercke, met alle die Prieſters ende Clooſteren vander ſtadt Bruſſele als voor genoemt ſtaet, daer quamp ſoo menigh menſche van andere Steden, Dorpen ende Landen van verre om die Proceſſie te eeren, ende te ſien, ende om dat weirdigh H. Sacrament van Mirakelen te beſoecken met groote reverentie.

Item anno 1530. den 17. dagh van November droeghmen dat weirdigh H. Sacrament omme te Bruſſel, ende men dede in S. Goedelen Kercke eene ſchoone geſongen Miſſe van Requiem ende

* Stephanus Ydens Prieſter ende Licentiaet in de H. Godtheyt, die de Hiſtorie ende Mirakelen beſchreven heeft van het H. Sacrament van Mirakel, gedruckt 1698.

ende alle Prieſteren die daer quamen Miſſe leſen die hadden eenen Miſſe Penninck, ende dat tot laveniſſe van de Zielen die daer verdroncken waren in Vlaenderen ende in Zee-landt.

Item anno 1530. op S. Marcus dagh in Februario, droeghmen dat weirdigh H. Sacrament ommè in S. Goedelen Kercke tot Bruſſel, den Dienſt dede den Biſſchop van Camerijck, *Keyſer Carolus* was daer preſent, ende oock den *Cardinael van Roomen*, in grooter eerweirdigheydt met menigh hondert berrende tortſen.

Item anno 1531. den 16. Iulii, was de Proceſſie van't weirdigh H. Sacrament van Mirakelen, inmegeſet, datmen alle jaer het Sondaghs naer Sinte Magrieten dagh Proceſſie gaen ſoude met allen die Prieſteren van de ſtadt van Bruſſel, het zy weirelijck oft Ordenen groot ende cleyne met haere beſte habijten van haerlieder Kercken.

Item anno 1532 den 14. Julii droeghmen d'eerweirdigh H. Sacrament van Mirakelen om te Bruſſel in groote reverentie, ende in groote ſolemniteyt van perſonagien ende ciraten achter ſtraten, daer waren menigh hondert berrende tortſen, *Myn Vrouwe Marie* ginck mede met haer Edelmans ende Joffrouwen. De Cancelrye, die Wethouderen vander Stadt, die Rekencamere, de Gulde-broeders, die Ambachten, een iegelijck hebbende een berrende tortſe. Groote menighte van volck van andere Steden en Dorpen quamen om dit weirdigh H. Sacrament van Mirakelen eere te doen met grooter devotien by nachte ende daghe omme-gaende in haer lijnen cleederen.

III. HOOFT-STUCK

Ontdeckinge van de H. Hoſtien die ſes jaeren waeren verborgen geweeſt.

DE Stadt van Bruſſel nu verſoent zynde met haeren Prince, en de Articulen van verdragh op den 13. Meert 1585. van de groote pauye van het Stadts-huys verkondight zynde, ſoo heeft men de catholijcke Religie ſien heel erleven ende ſien te voorſchyn komen den Hooghweirdigen Heere *Joannes Hauchinus* Aerts-biſſchop van Mechelen, Geconſacreert op den 1. October 1583. binnen Doornick.

Het is deſen Hooghweirdigen en Deſtigen Prelaet die voor de Religie veel heeft geleden ten tyde van deſe Troubelen, want noch weſende in den jaere 1581. Choor-deken van S. Goedele naer dat hy op den 7. Mey in een heftigh diſpuet met de Geuſen voorgeſtaen hadde de waere Leeringe van de Roomſche Catholijcke Kercke raekende het *Alder-heylighſte Sacrament des Autaers*, ſoo is hy den 1. Junii door de Geuſen in eene Gevangeniſſe geſmeten en heeft in de ſelve dry maenden geſeten.

Uyt deſe Gevankeniſſe verloſt zynde, en door *Philippus den II.* Koninck van Spagnien nu weſende Arts-biſſchop van Mechelen, heeft hy ſigh begeven naer Loven ende ſyn verblyf gehouden in de Abdye van S. Geertruyt, omdieſwille dat hy ſynen Arts-biſſchoppelijcken Stoel binnen Mechelen niet beſitte en konde, door diên de Geuſen ende Beldt-ſtormers aldaer noch de overhandt hadden. Van welck gheſpuys tot haeren eeuwighen Lof de ſtadt Loven altydt bevreydt is geweeſt. Het is een ider bekent hoe cloeckelyck ende manaftigh de Lovenaers met de Studenten uyt-gheſtaen hebben de Belegeringhe van den Prince van Oragnie in het jaer 1572. vechtende onder den Standaert van S. Peeter waer van ſy ghecreghen hebben den glorieuſen Naem van *Peetermans* altydt bereydt met hun goet en bloedt te defenderen het Gheloof

loof gheplant ende vercondight door den *H. Petrus* den Prince der Apoſtelen, hebbende den ſelven verkoſen tot Patroon van hunne Hooft-Kercke ende van hunne Stadt. Niet alleen in de Troubelen van deſe Landen hebben de Lovenaers Godt en den Koninck getrouw geweeſt, maer oock in den jaere 1635, manhaftigh uytgheſtaen de Belegeringhe aengheleydt door de Hollanders ende Franſchen: over welcke Belegeringe ende Verloſſinghe van de ſelve wordt noch tot den dagh van heden den eerſten Sondagh van Julii ghehouden eene ſolemnele Proceſſie, in de welcke wordt om-ghedraeghen het Beldt van de Alderheylighſte Maghet Maria, toeſchryvende aen haere Hulpe en Voorſpraecke van Maria dat ſy over de Vyanden van het Gheloof en van den Koninck ſoo gheluckelijck ghetriumpheert hebben.

Eene naerdere Preuve van hunne Ghetrouwigheyt aen hunnen Prince ende Koninck hebben ſy gegeven in onſe tyden alſwanneer de Franſchen op den 5. Auguſti 1710. door behendighe Cryghslichtigheydt binnen hunne Stadt waeren ghecomen. Soo haeſt ſy dit gewaer wirden zyn op het ſtormen der groote klock van alle kanten in de wapenen verſchene en hebben den vyandt met gewelt uyt hunne ſtadt gedreven, voor welcke kloeckmoedigheyt ſy door onſen genaedigen Keyſer ende Koninck *Carel den VI.* vereert zyn met eenen Gouden Sleutel, die op het ſtadt-huys tot eeuwige gedaghteniſſe wordt bewaert.

De ſtadt van Bruſſel nu gekomen zynde onder de gehoorſaemheyt van den Koningh, ſoo hebben alle, ſoo Geeſtelijcke als Werelijcke ſaecken ten goede beginnen te ſchicken. Den Arts-biſſcop *Joannes Hauchinus* tot Bruſſel gekomen zynde, is ſyne eerſte ſorge geweeſt, de gevluchte H. Hoſtien het H. Sacrament van Mirakel te erſtellen ende op dat dit naer behooren ſoude geſchieden ſoo heeft hy ingeſtelt eene wettige Informatie vervolgens het ſtuck dat hier volght.

Op heden den ſeſden dagh van de maendt Julius in het jaer 1585. zyn door my ondergeſz. ingevolge den laſt van Mynen Heer Syne Hooghweirdigheydt den Arts-Biſſchop Van Mechelen, neirſtelijck onderſocht ende ondervraeght deſe twee naervolgende Getuygen.

HEere *Jan Meulenmeeſter* Prieſter ende Capellaen van S. Goedele oudt ontrent ſeven-endertigh jaeren, ondervraeght zynde ende onderſocht, hoe, ende op wat maniere het H. Sacrament van Mirakel ten tyde van de raſernye der Ketters voorgevallen in deſe ſtadt van Bruſſel, ſoude bewaert geweeſt zyn; ſeght ende verklaert op ſijn Prieſterſchap als volght: Dat ontrent ſeſſe jaeren gepaſſeert volgens ſijn beſte onthouden hy Deponent gehoort hebbende dat de Ketters ende Beeldt-ſtormers in het leegh Quartier van de Stadt, te weten: in de Kercke van St. Nicolaes ende daer ontrent, liepen langs de ſtraet met de Beelden die onteerende ende morſelende, ſoude tegenwordigh geweeſt hebben in de voorſeyde Kercke van S. Goedele met Myn Heer den Plebaen alwaer hy ſoude geſien hebben den Heere *Joos Houwaert* Prieſter en Canoninck van de tweede Fondatie ende Clerck der Fabriecke van de voorſz. Kerck openende den Armaris daer het H. Sacrament van Mirakel bewaert wirdt, het welcke beſloten was in een goude Kruys, ende het ſelve heeft ſien ſteeken in eene Leere Cuſtodie ſluytende met twee haecken, het welcke ingewentelt zijnde in eenen Stool, den voornoemden Heere *Joos Houwaert* ſeer vervaert ende verbaeſt zynde het ſelve ſoude overgelevert hebben in handen van den Deponent: den welcken naer dat het hy aenveert hadde het ſelve met grooten arcxt heeft geſteken in den ſack van ſijne Cauſſens, weſende alſdan gedeguiſeert ende op ſijn wereltlijcks gekleedt, te weten: met eenen Mantel, ſijn Broeckille ende een hemdt met Lobbenen ende dat hy daer mede is gegaen naer de Hout-merckt, nemende ſijnen wegh langs het ſtraetje daer woonde Meeſter *Peeter Schotte* komende aen't Godt huys van de Apoſtelen alwaer den Deponent ſijne wooninge hadde met Heer *Meerte* oock Prieſter ende Capellaen van Ste. Goedele Ontfanger van het voorſz. Godts-huys. Alwaer hy geklopt hebbende aen de deure, hem geant-

geantwoordt is van de Soldaeten, de weleke het voorſz. Godts-huys al hadden ingenomen, aen de welcke hy verſocht heeft om iemant van den huyſe te ſpreken, ſich gelatende oft hy daer niet en woonde : ende aengeſien hy beſpeurde dat de Soldaten droneken waeren, ſoo verklaert den Deponent dat hy ſigh verſtout heeft te gaen naer ſijn Kamer, alwaer hy de deure wel geſloten hebbende, om leegh de Soldaten heeft hooren roepen ende vragen naer den ouden ende jongen Prieſter die binnens huys woonden. Waer over den Deponent ſeer omſtelt zynde ſochte den middel om het H. Sacrament te ſalveren voor de handen van de Soldaten, indervoege dat hy de Cuſtodie gewentelt heeft in eene ſervette, de weleke hy met groote haeſte naimp uyt ſijn coffer ende met ſpellen toegehecht ende alſoo de ſelve Cuſtodie wederom heeft geleyt in ſijn Coffer, ende gegaen is by een van de Apoſtelkens, met Name *Cornelis* hem vragende oft dat hy niet en ſoude willen iets in bewaereniſſe nemen, ſonder hem te ſeggen wat het was, het weleke hy tot den dagh van heden niet en weet.

En wederkeerende naer ſijne Camer en wel verſekert zynde van de getrouwigheyt van den voornoemden *Cornelis* ſoude genomen hebben het voorſz. Packxken uyt ſijn Coffer ende het ſelve gedragen hebben naer de Camer van *Cornelis*, als vooren, den welcken hem ſeyde eene geheyme plaetſe te hebben, waer hy het voorſz. Packxken met ſijn eygen dingen wel ſoude verbergen : Overſulckx liet hy het onder de Bewaereniſſe van *Cornelis* voorſz. Dit ſoo gedaen zynde hoorde hy de Soldaten om leegh ſeer ſchreeuwen en roepen naer de Prieſters in der voege dat hy uyt groote vreeſe ſoude geſprongen zyn uyt eene venſter in den Hof van het Godts-huys genaemt de *Arcke* ende van daer ſigh ſoude begeven hebben ten huyſe van den Secretaris van den Privéen Raedt genoemt *De la Torre* alwaer hy twee ofte dry nachten ſigh verborgen heeft gehouden in eenen Thoren, geſtaen ten eynde van ſijnen Hof op de oude muren van deſe Stadt dewylen hy groot gedruys hoorde ontrent het Klooſter van S. Elizabeth geſtaen ende gelegen recht tegen over, ende den Deponent ſigh inbeeldende datmen alle de Geeſtelijeke omhals braehtede doehte by ſijn ſelve, dat het goedt waere dat hy aen iemant kenbaer maecktede den ſtaet ende gelegentheyt van dit H. Saerament ingevalle dat hy ongeluckelijek aen de doodt quame. Duſdanigh dat hy ſoude gegaen zyn werwaerts Jouffrouwe *Antoinette de la Torre* Dochter wylen den Secretaris *De la Torre* ſaliger welckers ſtilſwygentheydt hem Deponent bekent was : aen de weleke hy in't lanck en in't breedt ſoude te kennen gegeven hebben op wat wyſe hy het H. Sacrament van Mirakel ſoude geſalveert hebben ende het ſelve gedragen te hebben buyten de Kereke van S. Goedele naer het Godts-huys van de Apoſtelen, ende aldaer gegeven te hebben in handen van eenen van de Mannekens die daer wirden onderhouden welekens naem hy ontdeckte. Ende daer naer den voorſz. Deponent vernomen hebbende dat de meeſte furie over was ende dat ſyne kamer als oock die van Heer *Guilliam Meerte* berooft was ende dat de Soldaten vertrocken waeren, ſigh ſoude verſtout hebben van weder te keeren; ende voor eerſt gegaen is by den voorſz. *Cornelis* die hem naer zynder begeerten wederomme gegeven heeft ſyn packxken geheeht met ſpellen in der ſelver manieren gelijck hy hem dat hadde gegeven ſonder dat hy konde gemercken dat daer jmant aen hadde geraeekt : daernaer het ſelve op ſyne Kamer gedragen hebbende, dat hy het geleydt heeft in een Koffer van binnen groen geſchildert ende van buyten beſlagen met yſere banden, ende tot meerdere eerbiedigheyt dat hy het Koffer van binnen beſpreydt heeft met ſehoone damaſte ſervetten, ende alſoo heeft toe-geſloten. Verklaert daer-en boven hoe dat by hem Deponent daer naer gekomen is de voorſz. Joutv. *Antoinette de la Torre* om te weten (gelijek ſy ſeyde) oft alles in goeden ſtaet was : ende haer toonende tot teecken der waerheyt het H. Sacrament van Mirakel met eene vereyſchte eerbiedigheyt, den Deponent anwoordede dat alles wel was. De welcke ſeer verheught zynde ende het H. Saerament aenbeden hebbende, ſoude van binnen het Koffer rontom veele wel-riekende bloemen geſtroyt hebben de weleke ſy tot dien eynde ſoude medegebraght hebben.

Dit ſoo geſehiedt zynde ende de Cuſtodie geſloten, ſoude deſen Deponent op een nieuw het voorſz. Koffer toe-geſloten hebben, ſonder dat imant anders het ſoude geſien hebben oft toe-ganck ſoude toe gehadt hebben. Korts daer naer den Deponent vreeſende of hem imandt hadde ſien dragen uyt ter Kereke het voorſz. H. Saerament ende dat hy beſchuldight zynde ſoude konnen komen in gevaer van onderſoeht te worden, ſoude gegaen zyn ten huyſe van den voorſz. Heere Plebaen, alwaer hy vondt myn Heer den Deken van de voorſz. Kercke van St. Goedele tegenwoordigh Arts-biſſehop van Mechelen aen den weleken hy alle de ſaeeken openleyde gelijck ſy gepaſſeert waeren, hun ſeggende dat het niet geraedtſaem was het ſelve H. Saerament van Mirakel daer langer te laeten : waer op ſy hebben geantwoordt dat ſy daer met den eerſten ſouden in voorſien ende dat ſy ſouden ordonneren dat hun het beſte ſoude duncken. Niettegenſtaende verklaert den Deponent dat dit H. Sacrament daer ſoude gebleven hebben onder ſijne bewaereniſſe meer als den tydt van eene Maendt : ende daernaer eens verſoeht zynde van den voorſz. Heere *Joos Houwaert* ten eynde hy hem dit H. Saerament in handen ſtelle, hy het ſelve ſoo aenſtonts ſoude gedaen hebben ende het gewentelt hebbende in den voorſz. Stool het ſoude gedragen hebben ten huyſe van de Fabrike ende geſtelt hebben in handen van den voorſz *Ioos Houwaert*

Houwaert hem laetende den voorsz. Thresoor, sonder datter hy voortaen heeft weten van te spreken.

Myn Heer *Guilliam Meerte* Capellaen van S. Goedele oudt sestigh jaeren oft daer ontrent, eertydts Rentmeester van het Godts-huys van de twelf Apostelen binnen dese stadt Brussel verklaert onder eedt van sijn Priesterschap, hoe dat ten tyde dat allen de Kercken ende Cloosters van dese stadt berooft wirden door de Ketters ende Rebellen over sesse, gelyck het hem voorstaet, oft daer ontrent jaeren, dese Kercke oock soude aenghetast ende gheplundert gheweest hebben door de Soldaten ende namentlyck sijne Deponents Kamer ende die van myn Heer *Jan Meulenmeester*, den welcken woonde onder een dack ende sijne mondtkosten betaelde by den ondersz. Deponent, seggende goede geheugenisse te hebben dat den voorsz. Heer *Jan Meulenmeester* hem soude te verstaen gegeven hebben naer dat de raserye van de Soldaten gestaeckt was, hoe dat hy aldaer het H. Sacrament van Mirakel soude gebroght hebben ende gevlucht, ende dat hy het in een van sijne Koffers gesloten hadde, sonder dat hy kan gedencken oft het hy hem getoont heeft, ofte niet. Verklaert daerenboven dat hy op sekeren tydt naer den dagh van S. Mattheus in September van den jare negen-en-seventigh versocht soude geweest zyn door de Suster van den Heere *Guilliam Baers* woonde nevens de bekeerde Sondarersse ende van wegens haeren Schoon-sone M. *Ian van Cattenbroeck* Secretaris van dese stadt ende komende ten huyse van de voorsz. Jouffrouwe dat sy hem onder beloste van stilswygentheyt te kennen gegeven hebben hoe dat het voornoemt H. Sacrament aldaer in bewarenisse was, in eene geheyme plaetse die was om hoogh op de slaepcamer van de bovengemelde Jouffrouwe, in eenen Balck die sy hem toonde, hem vrindelijck aensoekende van diën te willen openen ende visiteren ofter geene vochtigheyt ingedropen en was die soude konnen schadelijck wesen.

Indervoege dat hy Deponent klimde op eene leere nier dat de plancke was losgemaeckt door den voorsz. Meester *Ian* ende dat hy de plancke dadelijck heeft afgenomen ende uyt den Balck (die binnen hol was) het H. Sacrament heeft uytgenomen gewentelt in eenen Stool ende besloten in eene Custodie van swart leder met haken en sloten. Welcke Custodie hy met groote eerbiedigheydt soude geopent hebben, daer gevonden hebben een gouden Kruys verciert met peirlen en kostelijcke gesteente, ende in dit Kruys de dry Hostien ongeschonden ende in de selve hoedanigheyt gelijck hy Deponent die dickmaels gesien hadde in de kercke van Ste. Goedele: ende dese H. Hostien soo gevisiteert hebbende in het byweses vande voorsz. Jouffrouwe ende M. *Ian van Cattenbroeck*, naer dat hy hun de Benedictie hadde gegeven, dat het hy wederom soude gestelt hebben op de selve plaetse in den voorsz. Balck seer loos toegeklopt: ende dat hy alsoo soude wegh gegaen zyn sonder oyt aen iemandt daer van gesproken te hebben. Ende den voorsz. Deponent is sesse Maenden daernaer gebannen en weghgejaeght door de Ketters buyten dese stadt. Onder stont geschreven: Alles als boven is door my getrouwelijck onderteeckent ende uyt den mondt van de voorsz. Getuygen verstaen ende geschreven.

Allen het welcke ick *Ian Goossens* publieken Notaris by den Souvereynen Raede van Brabant geadmitteert ende Secretaris van Syne Doorluchtighste Hooghweirdigheyt ende Vader in Godt M'Her *Ioannes Haulcin* Arts Bisschop van Mechelen attestere en certificere aen een-igelijcken onder myn gemynelijck Handt-teecken, gedaen tot Brussel in het huys van Affligem den sesden dagh van Julius in't jaer van genade vyfthien hondert ende vyf-en-tachentigh de derde Indictie het eerste jaer van de Krooninge van onsen Heyligen Vader Paus SIXTUS den V. van diên Naem Onderteeckent,

J. Goossens.

INFORMATIE

Genomen door den Eerweerdighsten ende Doorluchtigsten Arsbisschop van Mechelen M'Her Joannes Hauchinus *geassisteert met de weerdighe ende discrete Heeren persoonen* M. Henricus van den Broeck, *geseyt* De Mares *Priester, Deken van de Kercke van S. Goedele tot Brussel ende* M. Peeter Fabri *Bachelier in Theologie, Pastoor ende Plebaen van de voorseyde Kercke over de bewarenisse van het* H. Sacrament van Mirakel, *ten tyde van de eerste Beldtstormerye in de voorseyde stadt, die is voorgevallen den 6. dagh van Junius in den jaere* 1579. *op Pinxteren-avont.*

IN den eersten *Joos Houwaert* Priester ende Canoninck van de tweede Fondatie ende Clerck der Fabriecke van de geseyde Kercke van S. Goedele oudt vyftigh jaeren, neerstigh geexamineert ende ondervraeght zynde onder Eedt van syn Priesterschap oft hy weet de waerheyt, hoe ende op wat maniere het *H. Sacrament van Mirakel* ten tyde dat de voorseyde Kercke eerst ingenomen ende geplundert is geweest van de Ketters ende Beldtstormers, gesalveert is geweest ende daer naer gedurende de troubelen is geconserveert, ende in wat platse? Heeft geantwoordt ende verklaert dat hy in den jaere 1579. sonder precies te konnen seggen den dagh oft maendt gehoort hebbende dat de kercke van *S. Nicolaes* binnen dese stadt was ingeloopen, geplundert door de Ketters ende Beldtstormers ende dat sy hunnen opslagh genomen hadden te komen naer de Kercke van Ste. Goedele, hy deponent zynde in de Kercke ende de sleutels van die, als oock die van den Armaris daer het H. Sacrament berustende by sigh hebbende syn selven in de Kercke gesloten

ſloten heeft en gaende met groote ſtappen naer de hooge Choor openende den voorſz. Armaris ſoude van daer wegh genomen hebben de groote Remonſtrantie van ſilver vergult, ende daer uyt ſoude genomen hebben het gouden Kruys daer de drye miraculeuſe Hoſtien inne ſtonden ſtekende het voorſz. Kruys in eene leere Cuſtodie die hy daer toe expreſſelyck hadde doen macken, voorſiende eenige toe komende ſwarigheyt. Welcke Cuſtodie hy toe-gedaen hebbende met ſekere Crampen ende overwentelt hebbende met eenen ſtool in de tegenwoordigheyt van den voorſz. Heere Paſtoor de ſelve alſoo gegeven ſoude hebben aen den Heer *Jan Meulemeeſter* Capellaen van de voorſz. Kercke van Ste. Goedele, om het te bewaeren ende het te draegen naer het Godts-huys van de twelf Apoſtelen alwaer den voorn. Heere *Jan Meulenmeeſter* Capellaen woonachtigh was ende was taefelier by Heer *Guilliam Meerte* Prieſter oock Capellaen van de voorſz. Kerck ende ontfanger van het voorſz. Godts-huys: den welcken het H. Sacrament in bewaereniſſe gehadt heeft meer als een maendt gelijck hem dunckt.

Ende naer het verloop van dien tydt ſoude hy gekomen zyn werwaerts den Deponent, verſoeckende daer van ontſlagen te zyn uyt vreeſe die hy hadde opgevat van het perykel daer hy konde in-vallen. Ter welcker oorſaecke den voorſz. Deponent vermaende den voorſz. Heere *Joannes Hauchinus* toens Deken van de voorſz. Kercke ende als nu Arts biſſchop van Mechelen. Ende wirdt alſdan beraemt het H. Sacrament met de Cuſtodie daer het in beſlooten was te dragen, te geven ende te ſtellen in de handen van den Heer *Guilliam Baers* Capellaen van de voorſz. Kercke die toens woonde met Jouſv. *Joanna Baers* ſyne Suſter weduwe Wylen *Philip Roſſeels* alias *Pantens*: den welcken het niet en durfde aenveerden buyten wete ende toe-ſtemminge van ſync voorſz. Suſter, ter oorſaeke van het perykel datter konde uyt-ſpruyten. Welcke Suſter daer in geirne toe-geſtemt hebbende ſoude den voorſz. Heer *Guilliam* nu tegenwoordigh overleden het H. Sacrament aenveert hebben met eene groote eerbiedigheyt naer dat den Deponent de Cuſtodie openende ende de ſelve wederom toe doende het H. Sacrament blyckelijck hadde doen ſien aen den voorſz. *Baers*: ende aen ſyne Suſter, ende ter oorſaeke van de ſieckte daer den Heere *Guilliam Baers* mede bevangen was ſoude toens deſen Deponent in het byweſen van de voorſz. Jouſv. *Joanne* het H. Sacrament boven gedragen hebben in het voorſz. huys in eene geheyme kamer met eene looſe deure ende daer geſtelt hebben in eene Kleerſchappraye oft een groot Koffer van hout. Verklarende den Deponent dat hy noyt naer dien tydt daer meer heeft geweeſt ende dat hy wynigen tydt daer naer ſoude vertrocken zyn uyt deſe Stadt naer Bergen in Henegauw van waer hy ſeght onlanghs te rugh gekomen te zyn.

Jouſv. *Joanne Baers* weduwe wylen *Philip Roſſeels* alias *Pantens* woonende in deſe ſtadt van Bruſſel in haer eygen huys geſtaen ende gelegen in de Corte-ridders-ſtraet nevens het Klooſter van de bekeerde Sondarerſſen, ofte Madelonnetten wel ende neerſtelyck over het ghene voorſeydt ondervraeght ende geexamineert zynde, door ſyne Hooghweerdigheyt den Arts-biſſchop van Mechelen comparerende ten ſynen huyſe, geaſſiſteert van de voorſz. Heeren Deken ende Plebaen, heeft onder loffelycken Eedt gedaen in de handen van den voorſz. Arts-biſſchop van Mechelen geſeyt geantwoort ende verklaert, dat ſy goede gedenckeniſſe heeft dat den Heere *Joos Houwaert*, Prieſter, Canonineck van de tweede Fondatie van Ste. Goedele (den welcken ſy oock wel kent) in't jaer 1579. ſoude gekomen zyn ten huyſe van de Deponente verſoekende op haer Broeder *Guilliam Baers* dat hy ſoude willen in bewaereniſſe nemen het H. Sacrament van Mirakel het welcke hy ſeyde nu onlanghs geſalveert te hebben uyt de Kercke van Ste. Goedele: den welcken hem voor antwoordt gaf dat het hy niet wel durfde doen buyten weete van de Deponente vreeſende, indien het de Ketters oft eenige moetwillige quamen te achterhaelen, dat ſy perykel liep van geplundert te worden: ingevolgen van die ſoude den voorſz. Heer *Guilliam* met de voorn. Deponente raedt genomen hebben, haer vragende in ſtilte oft ſy in haer huys ſoude willen logeren het H. Sacrament. Waer op de Deponente ſonder tegen-ſeggen het ſelve ſoude aenveert hebben vaſtelijck betrouwende dat ter oorſaeke van die nogh aen haeren perſoon nogh aen haere goederen het minſte ongemaeck oft ſchade konde voor-komen, maer in tegendeel dat ſy ende haere goederen door deſen middel te ſekerder ſouden behouden blyven. Ingevolge van deſe toe ſtemminge ſoude den Heer *Joos Houwaert* (weynigh tydts daer naer) het H. Sacrament van Mirakel in ſtilte gebroght hebben ten huyſe van de Deponente beſloten in eene Cuſtodie gemaeckt in de forme van een Kruys het open toonende aen den voorſz. Heere *Guilliam Baers* ende aen haer Deponente: ende daer naer heeft deſen *Houwaert* het ſelve gedragen naer om hoogh in eene achter-kamer die voor komt ende inganck heeft in het groot huys van deſe Deponente ende heeft het aldaer geſtelt in een groot Koffer van hout waer het H. Sacrament heeft geruſt tot ontrent de maendt van Auguſtus van den jaere 1579. alſwanneer der in de ſtadt eenen oploop omſtondt van de Soldaten waer uyt men voor eene plunderinge van de huyſen bekommert wirdt. Ter deſer omſtandigheyt ſoude den voorſz. Heere *Guilliam Baers* het H. Sacrament van Mirakel uyt het voorſz. Koffer wegh-genomen hebben en gedragen en geſteldt hebben in eene geheyme plaetſe te weten in eene hollen balck in de Deponents ſlaep-kamere. Ende alſoo den voorſz. Heer *Guilliam* weynige dagen daer naer

uyt

uyt deſe weirelt is geſcheyden te weten den 10. dagh van de maendt van September in het voorſz. jaer 1579. ſoude deſe Deponente aengeſien haere hoogen ouderdom ende vreeſende dat ſy moght ſubitelijck komen te ſterven verwittight hebben Meeſter *Jan van Cattenbroeck* Secretaris van deſe ſtadt van Bruſſel haeren ſchoon-ſone dat het H. Sacrament in haer huys gehymelijck was beruſtende, en toonde aen hem de ſchuyl-plaetſe. Den welcken gehoort hebbende het ghene voorſeydt is en twyffelende oft het daer wel bewaert was ofter geen quade reucken ofte voghtigheyt het ſelve konde beſchadigen ſoude de voorſz. Deponent ende den voorſz. *Cattenbroeck* den dagh van Ste. Mattheus in't voorſz. jaer 1579. geopent hebben de geheyme plaetſe ende doen uyt nemen ende viſiteren het H. Sacrament door den Heere *Guilliam Meerte* Prieſter, Capellaen van de voorſz. Kercke van Ste. Goedele door hun tot deſen eynde expreſſelijck ontboden. Den welcken met alle eerbiedigheyt ende reſpect het H. Sacrament geviſiteert hebbende, ende het bevonden hebbende wel geconſerveert, ſoude deſen Heere *Guilliam* het H. Sacrament wederom geſtelt hebben in de verholen ruſt-plaetſe. Het welck oock door den voorſz. meeſter *Jan Cattenbroeck* ſoude wederom op een nieuw toe-geſloten en genagelt geweeſt zyn in de forme ende maniere gelyck het tegenwoordigh is ſonder dat der naer deſen imandt eenighe de minſte kenniſſe heeft van gehadt: ende alſoo is haere depoſitie voltrocken.

Meeſter *Ian van Cattenbroeck* Secretaris van deſe Stadt Bruſſel door mynen voorſz. Heer ſyne Hooghweerdigheyt den Arts-biſſchop van Mechelen onder ſynen Eedt ſolemnelijck gepreſteert, geexamineert ende onder-vraeght zynde over de waerheyt van het ghene voorſeydt is, heeft van ſekere wetenſchap verklaert: hoe dat immediatelijck naer de doodt van den Heere *Guilliam Baers* Joufv. *Ioanne Baers* des Deponents ſchoon-moeder hem verklaert heeft (vreeſende dat ſy ſomwylen ſubitelijck ſoude konnen ſterven) dat ſy in bewaereniſſe hadde in haer huys het H. Sacrament van Mirakel, hem vertellende hoe dat Heer *Guilliam Baers* met groote haeſte het geſtelt hadde in de voorſz. geheyme plaetſe, den Deponent in achterdencken zynde dat het daer niet wel genoegh bewaert was oft dat eenige voghtigheyt door den drup van de gote oft anderſints daer konnen aen-komen heeft goet gevonden als oock de voorſz. Joufv. *Ioanne* van het ſelve te laeten viſiteren. Volgens welck advys ſoude de voorſz. plaetſe geopent zyn geweeſt den dagh van S. Mattheus van het voorſz. jaere 1579. in de tegenwoordigheyt van den Deponent ende ſyne voorſz. ſchoon-moeder door eenen Prieſter met naeme *Guilliam Meerte* Capellaen van de voorſz. Kercke. Ende ſy dede hem het H. Sacrament uyt de voorſz. plaetſe uyt-nemen ende het viſiteren met eene behoorelycke eerbiedigheyt in hun by-weſen en het wel bewaert bevonden hebbende is het H. Sacrament door den voorſz. Heere *Guilliam* wederom geſtelt op de voorige plaetſe: Het welcke deſen Deponent geſloten ende genagelt heeft in de ſelve forme ende maniere gelijck het tegenwoordigh is ſonder dat der imandt voortaen accès heeft toegehadt, verſekerende den Deponent dat deſe ſyne depoſitie waerachtigh is. Onder ſtondt geſchreven het ghene ick atteſtere onder myne gemeyne manuale ſignatuere, ende was onderteeckent J. Goossens.

ACTE

Gemaeckt by den Eerweerdighſten Vader in Godt M'her Joannes Hauchinus *Arts-biſſchop van Mechelen.*

DEſe Atteſtatie ſoo gegeven zynde in de tegenwoordigheyt van den Eerw. Arts biſſchop van Mechelen ende beveſtight met ſolemnelen Eede, ſoude den voorſz. Arts-biſſchop in het byweſen van den voorſeyden Deken ende Plebaen als getuygen, ende de huys-vrouwe van den voorſeyden *Jan van Cattenbroeck* gegaen zyn naer de Kamer alwaer het Alder-heylighſte *Sacrament van Mirakel* was beruſtende, ende hem gethoont zynde de plaetſe ende den Balck waer in het ſelve beſloten was, dat hy aen Meeſter *Ian van Cattenbroeck* ſoude geordonneert hebben van het deurken te openen het welck genagelt was; welck geopent zynde, klom den Eerweerdighſten Heere op eene kleyne leeder ende bevondt in de holligheyt van dien Balck eene Cuſtodie in de forme van een Cruys, bekleedt met ſwert leer ende omringelt met eenen Stool van Fluweel, denwelcken hy om den hals doende, ſo de met eerbiedigheydt genomen hebben de voorſeyde Cuſtodie de ſelve draegende op eene andere voorkamer om het aldaer te viſiteren en het ſelve ſtellende op eene taefel beſpreyt met een ammelaeken ende beſtroeyt met verſcheyde bloemen en welriekende kruyden met dry ofte vier brandende kerſſen aldaer ſoude geopent hebben met alle Eere ende Eerbiedinge de voorſz. Cuſtodie, ende daer uyt genomen hebben een ſchoon ende breedt gouden Cruys, verciert met peirlen ende koſtelycke geſteenten zynde in dit Cruys dry kleyne Hoſtien bedeckt met kriſtael in de forme ende maniere ghelyck het *H. Sacrament van Mirakel* eertydts ten thoon is geſtelt geweeſt in de voorſz. Kercke van Ste. Goedele; bevindende by oculaire inſpectie dat het wel bewaert was ende in de ſelve hoedanigheyt gelijck hy dat eertydts geſien hadde (alſoo den eerweerdighſten Heere betuyghde.) Dan Godt bedanckende op ſyne knien voor duſdanige gunſte ſoude hy het H. Sacrament wederom geleydt hebben ende geſloten in de Cuſtodie ende geſtelt hebben in een Buffet: ende naer dat hy het ſlot geſegelt hadde met ſyn cachet ſoude medegenomen hebben den ſleutel van het ſelve tot dat de voorſeyde Kercke erweydt zynde het H. Sacrament Proceſſie ge-

weys van daer ſoude gedragen worden oft op andere wyſe gelyck het aen ſyne Eerweer digheyt ofte aen die van het Capittel van Ste. Goedele ſoude goedt duncken. Alle het welcke als boven ſoo gepaſſeert is ten huyſe van de voorſz. Joufvrouwe *Joanne Baers* in de tegenwoordigheyt, dagh, maendt, ende jaer boven vermelt.

IV. HOOFT-STUCK

Verbeeldende de Vercierſels van deſen tegenwoordigen Jubilé.

BYaldien wy nu in't lanck ende breet wilde beſchryven, alle de Ciraeten van de Collegiale kercke van *S. Goedele*, daer die Dry Miraculeuſe Hoſtien zyn beruſtende, de Ciraten van de Kercke van *S. Catharina* uyt de welcke de ſelve zyn geſtolen, in den jaere 1369. de Ciraten van de Cappelle van *Salaſar*, alwaer de plaetſe is, daer de ſelve zyn doorſteken den 4. April 1370. De ciraeten der Arcken triomphael, op-gerecht door den grooten Raede van Brabant, door de Heeren van het Magiſtraet, door de Parochianen van verſcheyde Parochien deſer ſtadt van Bruſſel, door de Religieuſen van verſcheyde Orders, alle de ciraeten der huyſen, ſoo is het evenwel, dat den leſer van de ſelve als hy alles ſal geſien hebben, ſal moeten gebruycken de woorden van de Koninginne *Saba* die gekomen was om te ſien wat ſy gehoort hadde van den Koninck *Salomon* in het 3. boeck der Koningen aen het 10. ℣. *Verus eſt ſermo quem audivi in terra mea ... non credebam narrantibus mihi, donec ipſa veni, & vidi oculis meis, & probavi quod media pars mihi nuntiata non fuerit. Waer is de ſpraecke die ick gehoort hebbe in myn landt, ick en hebbe het niet gelooft aen die het my vertelde, tot dat ick ſelver gekomen ben, en het geſien hebbe met myne oogen, ende hebbe ondervonden, dat de hellicht my niet vertelt en is geweeſt.*

Willen wy hier van eene preuve hebben, ſoo moeten wy maer ſien wat daer gebeurt is in den leſten Jubilé van den jaere 1720.

Het is een-ider bekent dat alſdan op den 14. Julii den eerſten dagh van die ſolemnele Feeſte eene menighte van menſchen zyn gekomen uyt de omlighgende Landen ende Steden, naementlijck van Antwerpen, Mechelen, Loven, Lier, Gendt, Brugge, Bergen Henegouw, Naemen, ende van meer andere om deſe Solemniteyt by-te-woonen, en te aenſchouwen wat den Iver der Bruſſelaers hadde uyt-gewerckt.

Deſe nu wederom gekeert zynde ende vertellende aen die t' huys gebleven waeren wat zy geſien hadde, hoe koſtelijck ende magnifieck de Kercke van *S.S. Michaël* ende *Gudula* was verciert, alle die ſchoone Arken triomphael, met dewelcke de ſtraeten beſet waeren. De vercierſels van alle de huyſen daer de Proceſſie voor-by-gaet, onder welcke eenige jae veele zyn geweeſt die over de hondert, twee hondert en dry hondert guldens gekoſt hadde. De triomphante Ruyters-bende van de ſtudenten der Eerw: Paters der Societeyt Jesu, ſoo en konde hunne mede patriotten dat alles

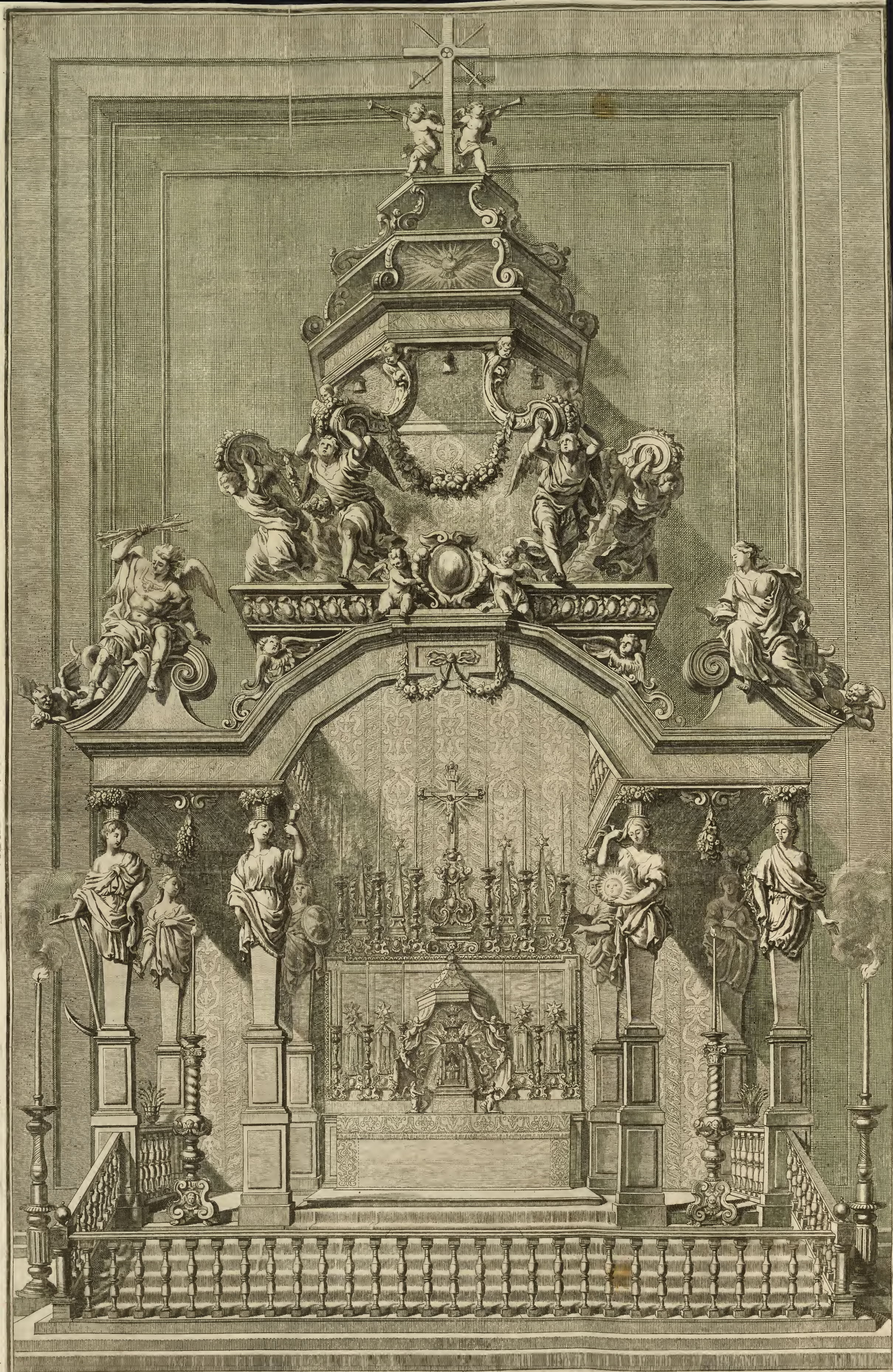

Miraculosæ ab annis 1370, EUCHARISTIÆ, Austriacæ magnitudinis basi, Carolus V. Imperii, et Regnorum Coronas sponte abdicatas anno 1555, Bruxellis appendit, Caroli Nepotes, Albertus et Isabella, Belgii Principes, et Ferdinandus Cardinalis Prorex Belgica, ac Bruxella, hunc Arcum triumphalem, quotannis, mense Julio, in D. Gudulæ, erigi curarunt.

R. van Orleij delin. Ioan: Bap.ta Berterham sculps.t Bruxt cum Privilegio. 1709.

[illegible] tas,
anno 1555, Bruxellis appendit, Caroli Nepotes, Albertus e[illegible]
mense Julio, in D. Gudulæ, erigi curarunt.

[illegible]vilegio
[illegible]709.

ILLUST. AC REVERENDISSIM. DOMINUS
CAROLUS D'ESPINOSA,
Episc. Antverp. ex ordine Capuc. &c. &c.

alles niet gelooven, tot dat sy in meerder menighte op den vierthienden dagh van dese Feeste selver gekomen zyn, alswanneer de Processie wederom wordt gehouden door de stadt nemende eenen anderen wegh, te weten: over de Cancelrye voor by de Capelle van *Salasar*, den Magdaleenen-steen-wegh af, over de Gersemerckt, Pyns-merckt, Kieke-merckt, Visch-merckt, door de Kercke van *S. Catharina*, langhs de Vaert over de brugge van *S. Michiel*, over de Mande-brugge voorbey de eerweerdige Paters Augustynen, langhs den Gracht ende door de Storm-straete naer de kercke van *S. Gudula*.

De Vremdelingen siende alle die nieuwe Ciraeten soo van de Arken als van de Huysen, die volgens het algemeyn gevoelen veel schoonder en konstiger waeren als die van den eersten Processie-wegh, hebben eenpaerelijck moeten bekennen, dat de hellicht van het gene sy nu voor hunne oogen saegen hun noodt en was gebootschapt geweest, lovende en prysende den Iver der Brusselaers met vreught ende blydtschap. Naer huys gekeert zynde noodt en hebben beklaeght de moeyte en kosten van de reyse die sy gedaen hadden om dese Solemniteyt by-te-woonen.

Onder andere Ciraeten die alle Vremdelingen niet genoegh verwonderen en konnen, is den Autaer die alle jaeren met groote kosten wordt opgerecht voor den inganck der groote Choor, hoogh ontrent de hondert voeten ende geheel van onder tot boven vergult, omringelt met eene silvere balustrade zynde eene gifte van den *Prince Cardinael*.

Desen kostelijcken ende verheven Autaer is opgerecht in den Jubilé van het jaer 1670. ten tyde dat den Grave van *Montray* dese Nederlanden bestierde voor *Carel den II.* Koninck van Spagnien, ende is eenighsints verhooght in den Jubilé van den jaere 1685.

In den Jubilé van den jaere 1720 is den voornoemden Autaer op een nieuw geheel vergult ende wederom in desen tegenwoordigen verreyckt ende verciert met een schoon Tabernaekel, ende twee groote vergulde figuren, te weten: *Aaron* ende *Melchisedech* op twee verheve pedestaelen saemen over de vierthien voeten hoogh, staende van beyde zeyden des Autaers op den grondt van de Kercke.

Boven dit nieuw Ciraet soo zyn boven de twintigh Schilderyen gestelt in den Jubilé van den jaere 1720, andermael geplaest ses groote Schilderyen gegeven ende vereert door eenige Bisschoppen ende Prelaeten van Brabant en Vlaenderen.

DE eerstedoor den Hoogweerdigen Heere CAROLUS SPINOSSA Bisschop van Antwerpen, verthoonende hoe dat de Doorluchtichste Princesse *Isabella Clara Eugenia* Infante van Spagnien alle haere H. Reliquien die sy ende haere Voorsaeten met sulcken godtvruchtigheyt vergaedert hadde, door haer Testament waer van den Doorluchtichsten Heere *Jacobus Boonen*, Executeur testamenteur is geweest, heeft doen stellen in en op den Autaer van het alder-heylighste *Sacrament van Mirakel* (onder welcken dese devote Princesse met haeren Man den Arts-hertoge *Albertus* heeft willen begraven worden.) Ende onder andere soo heeft

heeft dese Princesse vereert dat groot stuck van het H. Cruys, daer onsen Salighmaeker aengehanghen heeft. Het grootste dat in het geheel christendom te vinden is, uytmaekende de forme van een Cruys, aen het welck den voornoemden Bisschop, van traenen overgoten zynde, selver eene H. Hostie heeft aengehecht, op dat wederom aen het selve Cruys den levenden Godt soude aenbeden worden, daer hy eertydts op den bergh van Calvarie was aengehangen geweest.

Onder dese Schilderye staen de volgende Versen:

Exuvias Isabella *sacras, pia dona, sacello*
Legat, nil majus, quod dare possit, habet.
Hæc inter pars magna Crucis de stipite fulget,
In qua Servator dulce pependit onus
Cernuus hanc venerans præsul Jacobus, *in illa*
Exaltat, nivco qui latet orbe, Deum
Mortalem quondam Crux illa ferebat JESUM,
Nunc immortalem sub speciebus habet.

DE tweede Schilderye recht over de eerste vereert door den Hooghweirdighsten Heere GUILIELMUS DELVAUX Bisschop van Iperen, verthoont ons hoe dat alle de Gouverneurs deser Nederlanden ende besonderlyck den Arts-Hertogh *Albertus* uyt het Belegh van Ostende, het Belegh van Hulst expresselyck gekomen is naer Brussel om tegenwoordigh te wesen in de Processie die alle jaeren gehouden wordt op den Sondagh naer den 13. Julii soo wy breeder geseyt hebben in ons eerste Deel folio 32.

Onder dese Schilderye staen de volgende Versen.

Castra pius Princeps posita statione relinquit
Bruxellasquè, vocant quo pia Festa, petit.
Scilicet hic Festo deducitur Hostia *cultu*
Fronde per ornatas prodigiosa vias
Se pompæ Comitem Albertus *cum Conjuge tradit;*
Cogit ad hoc pietas Austriadumque *fides.*
Pompæ hujus Comites qui præcessêre, fuerunt
Belgarum Domini quique sequentur erunt.

DE derde Schilderye vereert door den Eerweerdighsten Heere MILO DE FOSSEZ Prelaet der Vermaerde Abdye van Heylissem, stelt ons voor het gene wy lesen in de H. Schrifture in het tweede boeck der Machabéen aen het 1. cap. wonderlijck wel passende op het gene is voorgevallen in de gepasseerde tyden, daer men nu komt over te Jubileren ende luydt als volght: *Nam cum in Persidem ducerentur patres nostri, Sacerdotes*

ILLUST. AC REVEREND. DOMINUS
GUILIELMUS DELVAUX,
S. Theol. Doctor Epiſc. Iprenſis.

REVEREND. AC AMPLISS. DOMINUS
MILO DE FOSSEZ,
ABBAS HEYLISSEMENSIS.

tes qui tunc cultores Dei erant, acceptum ignem de altari occultè abſconderunt in valle ubi erat puteus altus & ſiccus & in eo confutati ſunt eum, ita ut omnibus ignotus eſſet locus. Want alswanneer ons Ouders in gevangeniſſe geleydt wirden in Perſien; ſoo hebben de Prieſters die dienaers van Godt waeren, het vier van den Autaer genomen ende bedecktelyck geſtopt in eene valleye, alwaer eenen diepen en droogen put was, en in den ſelven hebben ſy het vier ſoodanigh geſtopt, dat de plaetſe aen alle menſchen onbekent was.

Cum autem præteriſſent anni multi & placuit Deo ut mitteretur Nehemias *â Rege Perſidis, Nepotes Sacerdotum illorum qui abſconderant, miſit ad requirendum ignem: & ſicut narraverunt nobis non invenerunt ignem, ſed aquam craſſam. Als daer nu vele jaeren gepaſſeert waeren ende Godt belieft heeft te ſenden uyt Perſien* Nehemias, *ſoo heeft hy de naerkomelinge van die Prieſters die het heyligh vier verborgen hadde, geſonden om het ſelve te ſoecken, ende gelyck ſy ons vertelt hebben ſoo en hebben ſy geen vier gevonden maer een vet water. Et juſſit eos haurire. Den Prieſter* Nehemias *heeft hun dat water doen putten en met het ſelve beſproyen de Slagh-offeranden en alle het houdt dat op den Autaer geleyt was, utque hoc factum eſt & tempus affuit quo Sol refulſit qui prius erat in nubilo accenſus eſt ignis magnus ita ut omnes mirarentur.*

Als dat nu geſchiedt was, en dat den tydt daer was dat de ſonne die door eene wolcke eerſt bedeckt was, heeft beginnen te ſchynen, ſoo is daer een groot vier onſteken, ſoo dat eenider verwondert was.

Op dit verhael paſſen de volgende verſen geſtelt onder dèſe Schilderye.

Dum flebant veteres captivi in Perſide Patres,
Sub tellure Sacer conditus ignis erat.
Cum placuit Superis, poſt multos erutus annos
Clarior effulſit, quam fuit ante focus.
Dum flebant noſtri hæreſios ſub peſte parentes
In trabe divinus Conditus ignis erat.
Ignis erat, Lux vera Patris de Lumine Lumen
Verus erat, niveo qui latet orbe Deus
In trabe ſex annis latuit: cauſamque requiris?
Major ut illius ſplendor in urbe foret.

Wat geeft ons dit alles te kennen als het gene wy te voren geſeyt hebben, hoe Christus onſen Salighmaeker dat eeuwigh licht des Vaders, ten tyde van ſes jaeren dat Brüſſel bedeckt was met die duyſtere wolck der ketterye, verborghen is geweeſt ende door de bermhertigheyt Godts wederom glorieuſelyck is erſtelt, tot trooſt ende ſaligheyt van alle Catholycke die ten tyde van ſes jaeren geſucht, ende geweent hadden onder die droeve ſlavernye van een deel quaetaerdige en booſe ketters.

DE vierde Schilderye vereert door den Eerweerdighſten Heere HENRICUS CROKAERT, Prelaet der Vermaerde Abdye van Diligem; verthoont ons hoe dat den Doorluchtichſten Prince *Joannes van Ooſtenryck*, ſoo wy te voren in ons eerſte Deel geſeyt hebben fol. 32. ſynen toevlucht nemende tot het *Alderheylighſte Sacrament van Mirakel* op den Feeſt-dagh van de voorſz. Proceſſie, het Belegh van Valencyn heeft opgeſlagen in het jaer 1656, vervolgens het Jaer-ſchrift dat hy heeft doen ſetten op de goude, ſilvere, ende copere Medaillien die hy heeft doen ſlaen binnen Antwerpen, ende luydt als volght:

MIRACULOSO DEO.

Onder deſe Schilderye leeſt-men de volgende Verſen:

Ante Valencenas Cœdenſquè, fuganſquè Joannes
Auſtriacus *Gallos, Victor ab hoſte redit.*
Vicit, non armis fidens turmiſvè, Joannes
Sed tibi Bruxellis prodigioſe Deus
Caſtrorum Dominum te ſub velamine Panis
Principis Auſtriaci *nôrat adeſſe Fides*
Atque ideò ſacra quo duceris Hoſtia *pompa*
Hoſte triumphato palma relata die eſt.

DE vyfde Schilderye verbeeldt ons den Triumph van de heylige Kercke, over de Ketterye raekende het Myſterie van het Alderheylighſte Sacrament des Autaers, vereert door den Eerw. Edelen Heere PHILIPPUS DE HERZELLES, Prelaet van de Edele ende vermaerde Abdye van *S. Geetruydt* binnen Loven.

Onder deſe Schilderye ſtaen de volgende Verſen:

Expulſis, ſparſiſque fugâ Bruxella triumphat
Hoſtibus, affulget vera vetuſque Fides
Vera vetuſque Fides de Sacro Corpore CHRISTI,
Quod niveis Cereris ſub ſpeciebus adeſt
Hanc contrà Hæreticus vires furor exeratomnes
Semper ovat vinci neſcia vera Fides
Hinc tibi ſubjecti Mater ſpectabilis orbis
Exilit, & niveis vecta triumphat equis.

Ende om te thoonen dat het Myſterie het gene de Ingeſeten der ſtadt van Bruſſel ſoo ſolemnelyck zyn verheffende, niet anders en is als het gene de Chriſtenen gelooft ende eenpaerelijck gehouden hebben van de tyden der Apoſtelen, ſoo heeftmen op de 16. Cappellen daer de kercke van S. Goedele mede omringelt is, geſtelt de leeringhe ende gevoelens van de H. Vaders ende Concilie die geleeft oft gehouden zyn in de 16. gepaſſeerde eeuwen.

Op

REVEREND. AC AMPLISS. DOMINUS
HENRICUS CROKAERT
Abbas Diligem. Stat. Brab. Affec.
& quondam Deputatus.

PERILLUSTRIS DOMINUS
GUILIELMUS PHIL. DE HERZELLES,
Abbas prænob. abbatiæ S. Gertrudis Stat. Brab.
ass. & Dep. nec non celeb. Univ. Lov. Priv.
Conservator & Judex.

Op de eerſte leeſtmen de Leeringe ende het Geloof van den *H. Ignatius* martelaer, raekende het Geheym oft Myſterie van het Alderheylighſte Sacrament des Autaers in de volgende woorden :

Non gaudeo corruptibili nutrimento volo Panem cæleſtem quæ eſt Caro CHRISTI Filii Dei : S. Ignatius mart. epiſt. ad Romanos.

Ick en verheughe my niet door 't verganckelyck voetſel ick wil het hemels Broot het welcke is het Vleeſch van CHRISTUS den Sone Godts : S. Ignatius mart. epiſt. ad Romanos.

Hier mogen wy ſeggen dat wy op verſcheyde eeuwen meer als eene, jae vele H. Vaders ſoo van de grieckſche als latynſche Kercke ſoude hebben konnen ſtellen, vaſt-ſtellende het Geloof van alle Catholycken rakende dit Myſterie, maer dit en heeft ons de plaetſe niet toegelaeten ofte de ſelve en konde niet vervatten alle het gene hier van gheſchreven, ende ons achterghelaten hebben de H. Vaders op de eerſte eeuwe, eenen heylighen *Ignatius Martelaer* de Liturgie ofte Voorſchriften, behelſende de manieren van het bedienen der Myſterien van de Kerck, gemeynelyck toe-geſchreven aen de Apoſtelen oft van hun ſelf, oft van hunne eerſte Diſcipelen op-geſtelt, als zyn de Liturgie die op den naem van den *H. Petrus* uytgaet, de Liturgie die den *H. Clemens* toeſchryft aen den *H. Jacobus* Apoſtel, de Liturgie van den *H. Marcus* ende ſoo voorts.

Op de tweede Cappelle verbeldende de tweede eeuwe, leeſtmen de Leeringhe van den *H. Theleſphorus* Paus, *epiſt. ad univerſos.*

Qui Epiſcopi proprio ore Corpus Domini conficiunt :

Welcke Biſſchoppen door hunnen eygen mondt het Lichaem des Heeren voortbrengen.

Op deſe eeuwe laeten wy daer het gevoelen van den *H. Juſtinus* martelaer, van *Alexander* den I. Paus van diên naem, *epiſt.* 1. *cap.* 4. van den *H. Ireneus* martelaer, *lib.* 4. *contra Hæreſes* : *cap.* 34. en ſoo voorts.

Op de derde plaetſe verbeldende de derde eeuwe leſen wy de woorden van den *H. Cyprianus Serm. de Cœna.*

Panis iſte quem Dominus Diſcipulis porrigebat non effigie ſed natura mutatus, omnipotentia Verbi factus eſt Caro.

Het Broodt het ghene den Heere gaf aen ſyne Diſcipelen, niet in affeldinge maer in natuere verandert, is door de almogentheyt des Woordt Vleeſch geworde.

Op deſe Eeuwe vinden wy eenen Origenes al-hoe-wel hy elders is afgeweeken van de Roomſche Leeringe ſoo beleydt hy nochtans uytdruckelyck : *hom.* 5. *in diverſa loca*, het myſterie van het Alderheylighſte Sacrament. *Idem in cap.* 25. *exodi :* voorders ſoo vinden wy eenen *H. Hypolitus*, eenen *H. Pontianus*, eenen *H. Dioniſius* Biſſchop van Alexandrien vaſt ſtellende dit groot Myſterie.

Op de vierde plaetſe leſen wy de woorden van diên grooten Biſſchop van Milanen den *H. Ambroſius*, *lib.* 4. *de Sacram.*

Ipſo Domino IESU teſtificante nobis quod Corpus ſuum accipiamus & Sanguinem, numquid debemus de ejus fide & teſtificatione dubitare.

Den Heere JESUS getuyght ons dat wy ſyn Lichaem ende Bloedt ontfanghe, mogen wy dan van ſyne Getuygeniſſe twyfelen.

Boven het eerſte Concilie van Niceen ſoo hebben wy daer by op deſe eeuwe onder andere den H. *Hilarius*, den H. *Ephrem*, den H. *Gregorius* van Nyſſenen den broeder van den H. *Baſilius.*

Op de vyfde plaetſe oft de vyfde

eeuwe leeſtmen de Woorden van den H. *Joannes Chryſoſtomus* gemeynelyck genoemt den *Gulden Mondt* Biſſchop van Antiochie :

Quoniam ergo ille dixit hoc eſt Corpus meum nulla teneamur ambiguitate ſed credamus, hom. 53. in Matth.

Alſoo hy geſeyt heeft dit is myn Lichaem ſoo en mogen wy niet twyffelen maer gelooven, *hom.* 83. *in Matth.*

Op dit beſluyt ſeght den voorgenoemden Biſſchop *Credamus ubique Deo* .... Laet ons over al geloof geven aen Godt, noch wederſpannigh zyn : alhoewel het aen onſen ſin en gedachte ſchynt onbetamelyck, het gene hy geſeyt heeft : laet ſyn ſpreuck te boven gaen onſen ſin en reden : en laet ons dit doen in alles en voornaementlyck in de geheyme oft myſterien, niet enkelyck aenſiende die dingen, die ons zyn voorgeſtelt ; maer laet ons houden ſyne Woorden : want wy en konnen van ſyn Woorden niet bedrogen worden, daer het ſeer licht is dat onſen uytwendigen ſin wordt bedrogen

Wat konde dien H. Vader klaerder ſeggen ſoo heeft hy oock geſproken : *hom.* 51. *in Matth. lib.* 3. *de Sacerd. cap.* 3. *hom.* 60. tot de volckeren van Anthiochie. Op den brief tot *Corint. cap.* 8. en 10. *hom.* 24.

Het ſoude te lanck weſen by aldien wy hier en op de volgende Eeuwe wilden by-voegen alle het ghene het groot licht van de H. Kercke Gepredickt ende geſchreven heeft den *H. Auguſtinus* in deſe Eeuwe op dit Myſterie het gene ons achtergelaeten hebben den H. Biſſchop *Gaudentius*, den H. *Cyrillus* Biſſchop van Alexandrie, den H. *Eucherius* Biſſchop van Lyon, *Petrus Chryſologus*, *Hilarius* en veele andere, die ſoo uyt-druckelyck ons vaſt-geſteldt hebben dit Myſterie van het Alderheylighſte Sacrament.

Op de ſeſde plaetſe verbeldende de ſeſde Eeuwe, leſen wy de woorden van den H. *Remigius*.

Licet Panis videatur, & in veritate Corpus eſt Chriſti. in cap. 10. *ad Corint.*

Al-hoe-wel het ſchynt Broodt te weſen, in der waerheyt het is het Lichaem Chriſti.

Op de ſevenſte plaetſe verbeldende de ſevenſte Eeuwe ſtaen de woorden van *Gregorius Magnus lib.* 4. *Dial.*

Ejus Sanguis non jam in manibus infidelium, ſed in ora fidelium funditur.

Syn Bloedt en wordt nu niet geſtort in de handen der ongeloovigen, maer in de monden der geloovigen.

Op de achſte plaetſe ofte achſte eeuwe leeſt-men de woorden vanden H. *Joannes Damaſcenus de fide orthodoxa lib.* 14.

Non eſt figura, panis & vinum Corporis & ſanguinis Chriſti, abſit enim hoc, ſed eſt ipſum Corpus Domini Deificatum.

Het broodt en wyn en is geen figuer van het lichaem Chriſti (het is verre van daer) maer het is het goddelijck Lichaem des Heere.

Op de negenſte eeuwe ſiet-men het Geloof van *Paſchaſius Rutbertus* Abt, die ſeer wytloopigh geſchreven heeft van dit myſterie, ten tyde van *Paſchaſius* den I. Paus van roomen, ende ten tyde van *Ludovicus* den Godtvruchtigen, Keyſer &c

Omnino nihil aliud quam caro Chriſti & ſanguis poſt conſecrationem credenda ſunt. lib. de Corp. & Sang. Dom. cap. 2.

Laet ons gelooven dat hier niet anders en is, naer de conſecratie, als het Vleeſch ende Bloedt van Chriſtus.

Op de thiende plaetſe leeſt-men het volgende, eerteyts geſchreven door *Fulbertus* Biſſchop van Chartres

Et quæ ſubſtantia Panis & Vini apparebat exterius, jam Corpus Chriſti & Sanguis fit interius. Epiſt. ad Adeodatum.

Op

Het gene dat van buyten ſcheen ſubſtantie van Broodt en Wyn, wordt nu inwendigh het Lichaem ende Bloedt van Chriſtus.

Op de elffte plaetſe ofte de elffte eeuwe bleyckt het Geloof van den H. *Petrus Damianus*, Cardinael en Biſſchop van Oſtien, *Sermone de natali B. Mariæ Virginis.*

Illud ſiquidem Corpus Chriſti quod beatiſſima Virgo genuit, illud inquam abſque ulla dubietate, non aliud nunc in ſacro Altari percipimus.

Dit Lichaem van Chriſtus, het welck de alderheylighſte Maghet heeft gebaert, dit Lichaem ſegge ick, ſonder eenige twyfelachtigheyt, en geen ander ontfangen wy aen den Autaer.

Het is op deſe eeuwe geweeſt dat verſchenen is den Patriarch daer de hedendaeghſche Ketters ſoo op ſteunen eenen *Berengarius* die den eerſten geweeſt is, die opentlyck dit Myſterie heeft derven beſtryden; maer hy heeft deſe ketterye tot dry mael toe publieckelyck afgeſworen, en naer de leſte af-ſweringe van Roomen wedergekeert zynde is catholyck geſtorven in den jaere 1088. den 6. Januarii binnen Tours op het eylandt gemeynelyck genoemt *S. Thomas.* Siet hier de eygen woorden van ſyne leſte af-ſweringe: *Ex actis Concilii Romæ habiti ſub* Gregorio 7. *contra* Berengarium 1079.

Ego Berengarius *corde credo & ore confiteor, Panem & Vinum quæ ponuntur in Altari per Myſterium ſacræ Orationis, & Verba noſtri Redemptoris ſubſtantialiter converti in veram & propriam ac vificatricem Carnem, & Sanguinem Domini noſtri JESU-CHRISTI, & poſt Conſecrationem eſſe verum Chriſti Corpus quod natum eſt de Virgine, & quod pro ſalute mundi oblatum in Cruce pependit, & quod ſedet ad dexteram Patris, & verum Sanguinem Chriſti, qui de latere ejus effuſus eſt; non tantum per ſignum & virtutem Sacramenti, ſed etiam in proprietate naturæ & veritate ſubſtantiæ, ſicut in hoc brevi continetur; & ego legi & vos intelligitis, ita credo nec contra hanc fidem ulterius docebo*, Sic me Deus adjuvet & hæc ſacra Evangelia.

Ick *Berengarius* gheloove metter herte ende beleyde met den mondt, dat het Broodt ende Wyn de welcke worden geſtelt op den Autaer door het geheym van het heyligh Gebedt, ende de Woorden van onſen Verloſſer worden ſubſtantielyck verandert in het waerachtigh ende leventmaeckende Vleeſch en Bloedt van onſen Heere JESUS-CHRISTUS, en dat het naer de Conſecratie is het waerachtigh Lichaem van Chriſtus; het welcke geboren is uyt de Maeghet, en het welcke voor de Saligheyt des werelts is opgedragen aen het Kruys gehangen, en het ſit aen de rechter handt des Vaders, en het waerachtigh Bloedt van Chriſtus, het welcke uyt ſyne Zyde is geſtort, niet alleenelyck door een teecken, oft kracht van een Sacrament, maer oock in eygentheyt des natuers, en waerheyt des ſubſtantie ghelyck dit in dit kort begryp wordt vervat, ende ick hebbe geleſen en gy lieden verſtaet, alſoo geloove ick dit, noch ick en ſal tegen dit Geloof voorder leeren, *Soo helpe my Godt en deſe heylige Evangelien.*

Hier mede komen wy tot de twelſte plaetſe, voorſtellende de twelſte eeuwe, alwaer men leeſt de Leeringe van den Honinckvloeyenden Vader *Bernardus ſerm.* 3. *Dom. palm.*

Supra omnia autem Caro Domini verè est cibus, & cibus vitæ, panis de cælo vivus.

Boven alle het Vleesch des Heeren is waerachtighlyck spys, en een spyse van het leven een levendigh broodt van den Hemel.

Op de derthiende plaetse ofte eeuwe leest-men de woorden van den *H. Thomas van Aquinen*, die ghemaeckt heeft het geheel Officie ofte de priesterlijcke Getyden, die het heel Christendom door gelesen oft gesongen worden op den Feest-dagh van het H. Sacrament, den donderdagh naer de Octave van Sinxen en op de seve volghende daegen,

Dogma datur Christianis quod in carnem transit panis & vinum in sanguinem.

Aen de Christenen wordt een vast besluyt gegeven, dat het broodt verandert in het Vleesch, en den wyn in Bloedt.

In dese eeuwe hebben wy de leeringe van den *H. Bonaventura* vaststellende dit H. Sacrament, met vele andere Leeraers van de H. Kerck.

Op de vierthiende plaetse is gestelt de Ordonnantie van het Concilie van Weenen, door *Clemens den V. lib.* 3. *clementinarum tit.* 16.

Festum Corporis Christi celebrari debet Feria quinta post Octavam Pentecostes.

Den Feest-dagh van het Lichaem Christi moet geviert worden den vierden dagh naer de Octave van Sinxen.

Op de vyfthiende plaetse ofte eeuwe vinden wy de woorden van den *H. Antoninus* Arts-bisschop van Florence 3. *part. sum. tit.* 14. *c.* 4. §. 10.

Totus Christus in carne & anima & Deitate est in Sacramento.

Christus geheel is met Vleesch, en Ziel, en Godtheyt in het Sacrament.

Dese Leeringe wordt op de selve eeuwe bevestight, in de alghemeyne Kerck-vergaederinghe van Florence, door den Paus *Eugenius den IV.*

Op de leste plaetse ofte sesthiende eeuwe leest-men die schrickelijcke Vervloeckinge tegen den arts-ketter *Luther* en alls syne aenhangers uytgesproken door de Vaders van het Concilie van Trenten in de 13. *Sitt. Canone* 3.

Si quis negaverit in venerabili Sacramento Eucharistiæ sub unàquaque specie & sub singulis cujusque speciei partibus separatione facta, totum Christum contineri anathema sit.

Is't dat imandt loochent dat Christus in het H. Sacrament is onder beyde de ghedaente, ende onder alle de deelen van beyde de gedaente als sy ghescheyden zyn, dat hy vervloeckt zy.

Hier by soude konnen gevoeght hebben geweest, hadde de plaetse het toegelaeten alle het gene dit vermaert Concilie ons voorstelt en alle oprechte catholycke ouders belyden moeten dat wy lesen in de selve 13. *sittinge cap.* 1. *cap.* 4. ende *Can.* 1. verdoemende alsoo de leeringhe van andere Acteurs als *Andreas Carelstad Zwinglius*, *Jan Calvien* ende andere die op dese eeuwe meer als op andere voorgaende hun senyn hebben uytgespouwen tegen het Alderheylighste Sacrament des Autaers, en daer mede eene menighte van onnoosele menschen bedroghen, ende geleydt tot hunne eeuwige verdoemenisse.

DE sesde Schilderye vereert door belt ons af de dry heylige miraculeuse Hostien, rustende in de voornoemde Kercke van S. Michaël ende Gudula, in de welcke dese nu over de dry hondert en vyftigh jaeren bewaert zyn en met alle eerbiedinghe van alle catholycke Inwoonders van dese stadt ende omliggende landen en steden worden aenbeden.

Dese

REVERENDISSIMUS AC AMPLISSIMUS DOMINUS

ADRIANUS TOURON

Abbas Sancti Jacobi in Coudenbergh Bruxellis, Ducum Brabantiæ & Burgundiæ Sacellarius Hereditarius : Per Archidiæcesim Mechlinienſem Judex Synodalis.

Deſe Schilderye verthoont ons hoe dat *Abraham* dry Engelen geſien heeft ende maer eenen aenbeden: *Tres vidit & unum adoravit.*

Onder deſe Schilderye ſtaen de volgende Verſen:

Tres Pater Iſacidum genios conſpexit, at unum
Pronus adoravit: quâ ratione rogas?
Una trium eſt Deitas, triadoſque eſſentia ſimplex
In tribus his unum credidit eſſe Deum.
Tres Bruxella videns, unum proclivis adorat
Tres Panis ſpecies, ſed tamen una Caro eſt
Una Caro, ſed quam Deitas comitatur Jeſu
Edocet hoc fraudis neſcia vera Fides.

BESCHRYVINGE VAN DE ARCKEN TRIUMPHAEL,

Bewyſende, het onderſcheyt, ende veranderinge tuſſchen die van den gepaſſeerden Jubilé, ende den tegenwoordigen, met eenige Af-beeldinge in kopere plaeten.

DE ondervindinghe heeft ons doen ſien, hoe groot ende menighvuldigh dat den toeloop is geweeſt, uyt alle Geweſten, tot onſe princelycke ſtadt van Bruſſel (niet alleenelyck van onſe bygelegene, maer ſelfs van vele veerghelegene Natien als Italianen, Duytſche, Spagnaerde, Engelſche, Hollanders ende menige andere) om den Jubilé van dit groot Mirakel by te woonen, ende alhier te bewyſen hunne Eerbiedinghe ende Devotie die ſy tot het ſelven zyn hebbende, ten tweeden om te aenſchouwen alle die Arcken Triumphael dewelcke ſoo door den Iver van den Souverynen Raede van Brabant, van het Magiſtraet van deſe Stadt, van de Parochien, van ſommige Religieuſe Orders, als andere particuliere, tot de Eere ende Glorie van het Alder-heylighſte zyn op-gereght geweeſt, als oock ider huys in het beſonder, dewelcke met alle vlydt waeren op-gepronckt, tot hun groot vernoegen ende voldoeninge, hun niet beklaegende van de lanckdurige reyſe ende onkoſten de welcke ſy hebben gedaen, maer ter contrarie van ſtonden-aen voorgenomen hebben van Ons in den tegenwoordigen Jubilé te vereeren met hunne

Tegen-

Tegenwoordigheyt. Waerom, bevonden hebbende dat het is geweeſt een groot contentement ende aen-genaemigheyt ſoo aen de ingeſetene als aen de vremdelinghen van alle deſe Arcken in kopere Plaeten verbeeldt te vinden en de ingeſetene om te behouden eene memorie voor hun ende hunne naerkomelinghen, ende aen de vremdelingen om de ſelve mede-te-draegen ende aende ghene die hun niet en hebben konnen laeten vinden, de ſelve weſentlyck te doen ſien, ten minſte de Af-beeldtſels te laeten aenſchouwen, om aldus te hebben eene Inbeeldinge van het gene ſy hooren verhaelen raekende alle die uytmuntende vercierſels, ſoo is't dat wy terwylent dat deſen Jubilé met geenen minderen Iver ende moedt en wordt behertight ende geviert, tot vernoeginge van alle de weireldt (voor ſoo veel als wy vermogen) hebben trachten in't licht te geven, het onderſcheyt tuſſchen den voorleden ende tegenwoordigen, aenwyſende de veranderinge met de Jaer-ſchriften, volghens het order gelyck ſy hier voorens *fol.* 18. zyn beginnende.

DE EERSTE ARCKE

Staende tegen het Canters-ſteen.

DE eerſte Arcke Triumphael, waer van het Af-beeldtſel ſtaet *fol.* 18. was geſtelt beneden het Canteſteen, tegens den bouw van de af-ſpanninge, genaemt de Keyſerinne, beſluytende de heele breede van de ſtraete, zynde in alle maniere ende form gelyck aen die geſtaen heeft in den vorigen Jubilé in den jaere 1720. uyt-genomen, dat de Friſe ten deele is verhooght geweeſt, ende dat onder het groot Figuer geſtaen heeft dit Iaer-ſchrift.

RURSUS BRUXELLA SURSUM CORDA.

Bruſſel heft wederom op de herten.

In't kleyn Cartel geteeckent numero 1. heeft geſtaen,

DAT BRUXELLA JUBILUM RESTAURATÆ RELIGIONIS.

Bruſſel geeft den Jubilé van de herſtelde Religie.

Boven de Schilderye ſtont.

SACRILEGUS ALTER, VENDITOR DEI, JUDAS RESURREXIT

Den tweeden heylighſchendigen Judas, verkooper van Godt, is op-geſtaen.

QUOT VULTIS MIHI DARE? INQUIEBAT FUR SCELESTUS.

Wat wilt gy my geven? vraeghde den goddelooſen dief.

Onder de Schilderye ſtont.

PACTUM INIIT, TRADUXIT CITO FURATUS

Hy heeft een verbont aengegaen, geſtolen hebbende heeft het haeſt gelevert.

HOC RURSUS A JUDA CHRISTUS JUDÆIS TRADITUR.

Hier door wordt Chriſtus wederom aen de Joden gelevert.

DE TWEEDE ARCKE

Stont voor de poorte van het Gymnasium der Societyt JESU, *uytgewerckt in witten ende groenen Mos, de Capitceleni ende Basimenten met andere Vercierſels der Pilaſters vergult zynde.*

DE Arcke behelſt elf Arcaden ofte Boogen ſamen 80. voeten lanck, ende hoogh naer proportie. Op het bovenſte werck waren in eene goude ſtrael verbeeldt de dry Miraculeuſe Hoſtien, aen den reghten kant wat leeger ſtont de Herſtelde Religie, aen den ſlincken kant den Peys, verbeeldende hoe door *Alexander Parmenſis* den Peys beſloten is, ende de Catholycke Religie met het *H. Sacrament van Mirakel*, in ſynen voorigen glans herſtelt. Hier tuſſchen wirdt in een kartel geſien dit Jaerſchrift.

PACI, FIDEI, HOSTIIS RESTITVTIS TRIPLEX JVBILEVM.

Leeger in de Friſe van de Arcke liep van den eenen tot den anderen kant dit volgende

STUDIOSI BRUXELLENSES GYMNASII SOCIETATIS JESU ERIGEBANT.

Hier onder, te weten in de middelſte Arcade wirdt verbeeldt, hoe de Arcke des Verbondts eertyts, naer dat de Philiſtinen verſlaegen waeren, ſamen met de Religie door den Koninck *David* in hunnen vorigen luyſter zyn gekomen. Hier boven ſagh-men deſe woorden:

David & omnis Domus Iſraël ducebant Arcam Teſtamenti Domini in jubilo & in clangore buccinæ. L. 2. R. cap. 6. ℣. 15.

Onder deſe Verbeelteniſſe leeſde-men deſe twee Verſen, ſpelende ſoo op deſe oude geſchiedeniſſe, als op de materie van den tegenwoordighe Jubel-feeſt.

Pax rediit judæ: redière oracula genti
Arca Dei, rediit relligionis amor.
Pax rediit Belgis: data ſunt ſua gaudia plebi
Priſca fides, Arcâ major & ipſe Deus.

In de andere Arcadens hongen overhandt deſe volghende Emblemata, toegepaſt op het Alder-heylighſte Sacrament van Mirakel.

I. Boven ſtont: *Euch. Mirac. â judæis læſa innumeris fideles beneficiis cumulat.* Eenen Noten-boom, die, hoe hy meer geſlaegen wordt, meerdere vrughten geeft, met dit devies *Reddit pro vulnere fructus.*

Dit verbeeldt, hoe dat het Alder-heylighſte Sacrament van Mirakel, alhoewel dat het ſoo mishandelt en doorwondt is van de goddelooſe joden, noghtans de gheloovige met ontelbaere weldaden voorkomt.

Boven dit leeſde-men:

II. *Euch. Mirac. cœcos judeorum animos nequidquam illuminans.*

Eenige naght-vogels, dewelcke, schoon sy in't midden van den dagh door de heldere Son' verlight worden, evenwel van dit licht geen gebruyck en hebben. Onder stont dit volgende Devies:

Cœcis mediâ sunt luce tenebræ.

Dit thoont ons, dat de joden door den bitteren haet, die sy tot *Christus* draegen, ende door hunne hertneckigheyt verblindt zynde, alhoewel sy door het miraculeus Bloedt, hetwelcke uyt de doorwonde Hostien vloeyde, van de tegenwoordigheyt van *Christus* in't H. Sacrament overtuyght waren, noghtans geene straeltiens van dese goddelycke verlichtinge gevat en hebben.

III. Boven stonden dese woorden: *Euch. Mirac. vulneribus suis honoratior*: de Schilderye verbeeldt eene handt, dewelcke door het dickwils steken en kappen eene Statue verciert ende volmaeckt: onder dit Devies:

Vulnere crescit honos.

Dit beteeckent, dat de Hostien door de steken, met dewelcke de joden dese hebben gewont, in meerdere weerde gehouden worden, ende meerderen glans ende luyster geven.

IV. Heeft dese woorden: *Euch. Mirac. sua vulnera conservat.* Hier onder sagh-men eenen Boom geschildert, denwelcken opgroeyt behoudende de teeckens, die men eens in desen gesneden heeft. Met dit Devies:

Tenet, æternumque tenebit.

Hier uyt siet-men dat de H. Hostien van over sooveel jaeren doorsteken zynde de lick-teeckens nogh hedendaeghs bewaert tot beschaemtmakinghe der gene, die de tegenwoordigheydt van CHRISTUS in't H. Sacrament derven bestryden.

V. Boven stont: *Euch. Miraculosam læsisse, Judæis periisse fuit.*

De Schilderye verbeelt eenige Biën, de welcke, naer dat sy iemant gesteken hebben, hunnen angel en leven verliesen. Onder is dit devies:

Animas in vulnere ponunt. Virg. Georg. 4.

Hier door wordt ons te kennen gegeven, dat de Wonden, met de welcke de Joden de HH. Hostien doorsteken hebben, hun verderf ende ongeluck zyn geweest.

VI. Heeft boven dese woorden: *Euch. Mirac. vulnerata illustrior.*

In de Schilderye zyn eenige Granaet-appels, de welcke open gesneden zynde door hun rootvervigh coleur veel schoonder en aengenaemer zyn. Onder stont dit devies: *Auget sciſſura decorem.*

Dit stelt ons voor oogen dat de Wonden, de welcke eertyts met eene andere meyninge van de Joden aen de Hostien zyn gegeven, de oorsaecke zyn van alle die Eerlyckheydt, diemen nu in dese stadt aen't Alderheylighste Sacrament aendoet.

De vier andere Arkadens waren met Boomen verciert; waer boven groene Festons met goude bandekens omringelt de Arcade sloten.

DE DERDE ARCKE

Die geſtaen heeft rontom de Fonteyne by het Steen-poort,

IS de ſelve als in den voorigen Jubilé ſub Numero III. als te ſien is *fol.* 22. ſonder de minſte veranderinge, dan alleenelyck in Jaer-ſchriften die waren als volght:

In het bovenſte Cartel naer de Eerw: Paters Jeſuiten ſtont:

ADORO TE DEVOTE FULGENS DEITAS,
QUÆ SUB HISCE FIGURIS VERE LATITAS.

Ick aen-bidde U devotelyck, uyt-muntende Godtheyt
Die hier onder deſe gedaente waerachtelyck zyt ſchuylende.

De Faem van den ſelven kant was houdende:

FONS AQUÆ VITÆ ABSCONDITUS MIRABILITER EXALTATUR.

De verborge fonteyne des levende water, wordt wonderlyck verheven.

Langhs den tweeden kant weſende naer het Coren-huys ſtont in de bovenſte Cartel.

O VERA HOSTIA BELLA PREMUNT HOSTILIA DA ROBUR FER AUXILIA.

O waerachtigh Offerand', de vyandtlycke oorlogen praemen,
geeft ſterckte ende brenght byſtandt.

De Faeme hadde in haer Cartel:

EX ANGELO CÆLI VERA IN EXTREMIS SUBSIDIA.

Waerachtige behulpſaembede van den Engel des hemels in den uyterſten noodt.

Van den derden kant naer het Steen-poort ſtont in het bovenſte Cartel:

QUOD NON CAPIS ET NON VIDES, VERA JESU PROBAT FIDES;
ETSI SENSUS CORRUANT.

Het gene gy niet en vat en niet en ſiet, beright het waerachtigh geloof Jeſu,
ſchoon dat de ſinnen faelen.

De Faem was houdende in haer Cartel:

DE CAPTIVITATE VICTRIX TRIUMPHUS.

Overwinnende Zegen-prael der Gevangeniſſe.

DE VIERDE ARCKE

Die geſtaen heeft op den hoeck van de Lieve Vrouwe Broeders ſtraet,

IS de vierde, als in den vorigen Jubilé ſub Numero IV. gelyck blyckt fol. 24. ende is van onder wynigh ſchillende geweeſt, vermits, aen de buyten kanten, maer en zyn aengevoeght geweeſt, twee halve vooruytkomende ſchaſte; ende in de plaets, van twee clyne Schilderye, zynder ingeſtelt geweeſt, twee lange ſmalle Schilderyen, komende van op het pedeſtael, tot tegen de architrave, welcke Schilderyen waeren repreſenterende, langs den eenen kant, de *Bruyloft van Cana Galiléen*, ende langhs den anderen kant, *CHRISTUS*, die gequelt wirdt, van den Duyvel, ten eynde, dat hy van de ſteenen ſoude broodt maecken.

Het

Het cartel boven de poort was nu een lanckworpigh, komende onder de corniche, ende in het ſelve ſtondt dit Jaer-ſchrift :

EXTITIT IN CRASSIS QUONDAM BRUXELLA TENEBRIS :
ILLIS DEPULSIS ; LUXQUE FIDESQUE REDIT.

Het gene beduydt wordt in deſe Verſen :

Ons Princelycke Stadt, voor hondert vyftigh jaeren,
Was in de duyſternis, en vol van geuſche ſchaeren,
Die, naer ſy zyn verjaeght, kreegh wedr'om het licht
En oock het recht Geloof, dat meer en meerder ſticht.

Het boven-werck, is teenemael verandert geweeſt, uytgenomen de Schilderye, tegen de welcke, dat waeren komende twee ſchoone Cartouchen hebbende hunne draght, met twee groote krollen, op de dobbel ſchaften, op deſe krollen ſaten twee Engeltjens, hebbende in hunne handt een Vendel, het bovenſte van de cartouchen ſtuyckte tegen eene cloecke corniche, op de welcke ter zeyde waeren twee clyne frontons ende in het middel eenen voet met de Waepen in van het Order ; op de welcke ſtont de verbelteniſſe van de ſtadt van Bruſſel, draegende in eene handt, het *Teecken des roomſch catholyck Geloof*, ende in d'andere, de *Wapene van de ſelve Stadt*, van weder kante ſtaende dry Vendels, achter de frontons waeren twee vaeſen, gelyckerwys dat op de half ſchaften waeren ſtaende twee half vaeſen, de welcke waeren ſtuyckende van weder zyde tegen de huyſen.

DE VYFDE ARCKE

Heeft geſtaen achter het Stadt-huys by de dry Heſpen.

DEſe Arcke alhier aengeweſen, ſub Numero V. als in den vorigen Jubilé fol. 28 is teenemael vernieuwt en beſtont van onder in twee vooruytkomende ruſtickſche Pedeſtaelen ſtaende op hunne plinten, binnewaerts naer de groote poorte vierkanitgh ende buytenwaerſt kreus. Ende op de hoecken in twee achterwaerſt ſtaende ruſtickſche Pedeſtaele, inſgelyck verſien van plinte, ende gelyckstallighe banden, tuſſchen welck plat en vooruytkomende Pedeſtael langhs ieder kant was eene deure, met een chambrant, boven verſien met eene corniſche.

Boven dit onderwerck ſtonden van wederkanten voor in het midden op een pedeſtael (hebbende het ſelve vierkant ende kreus als aen de onderſte) twee colomnen d'een voor uytſtaende, ende d'ander achterwaerts naer den buyten kant waers, van de compoſitiſche order, met hun capteelen, architraven, friſe en corniche, tegens de ſelve, was van wederzyde, binnewaerts, een verdobbelingh, vervolght met een platte ſchaft, op den tweeden ſpronck ſtuyckende tegen den leeſt van de Schilderye. Naer den buyten kant achter de tweede colomne, ſtont eenen pilaſter, gelyckformigh aen dien op den hoeck, zynde van het ſelven order, als de colomne, met hun conforme pedeſtaele, tuſſchen de welcke boven de deure ſtont een

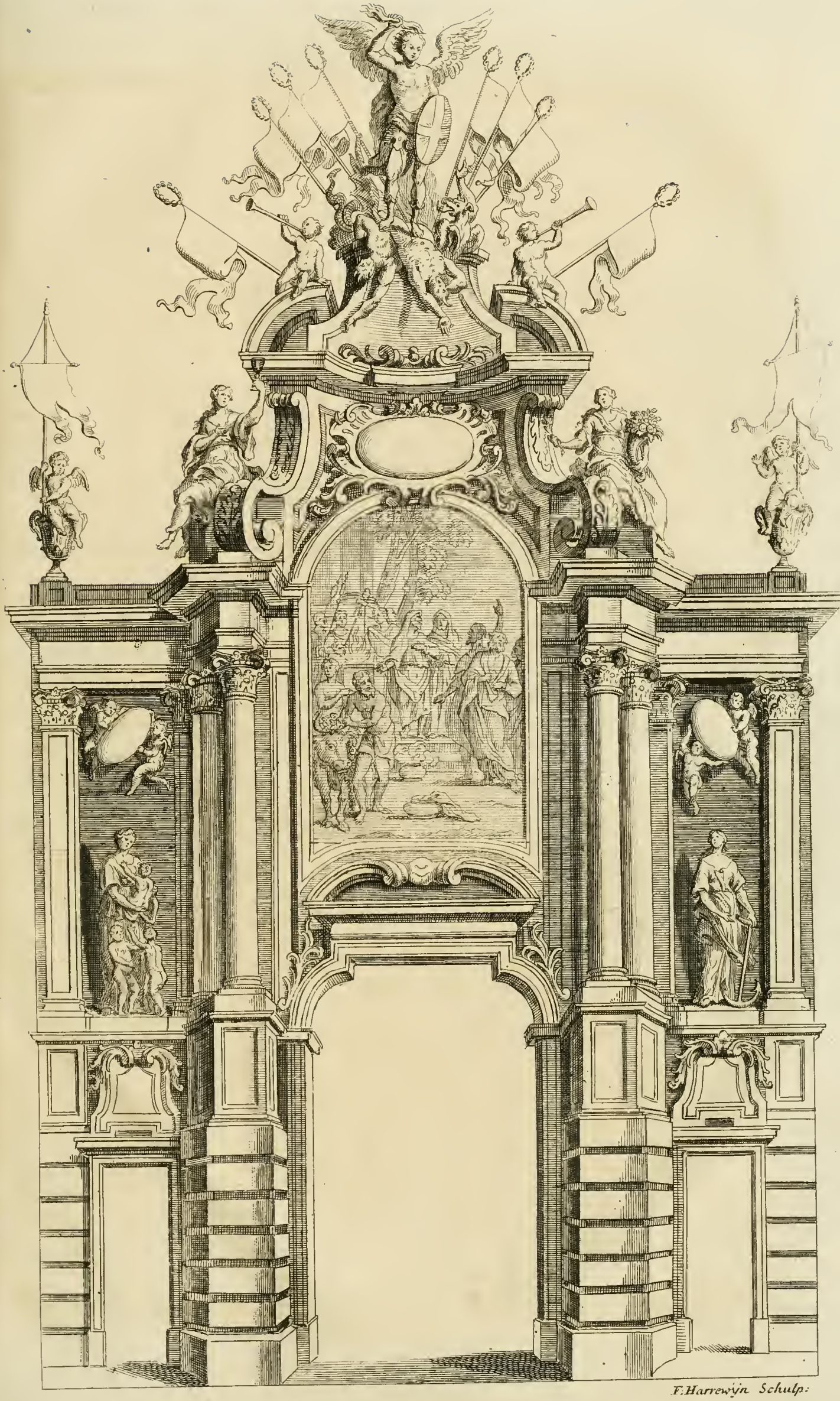

F. Harrewijn Schulp:

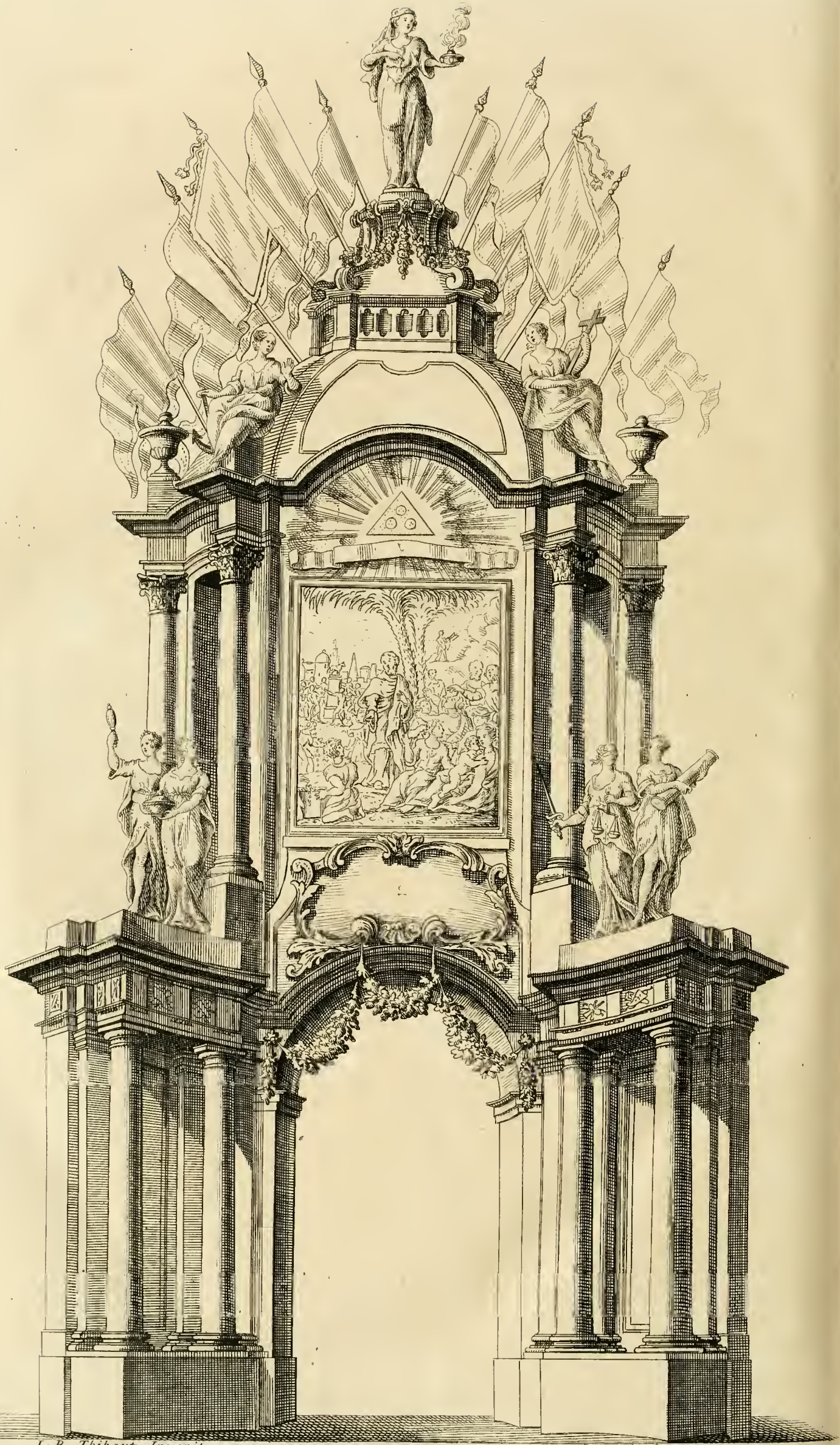

I. B. Thibaut Invenit

F. Harrewyn fecit

panneel met een ciraet-werck, de middel poorte, was ten deelen alf rondt, en tèn deele vierkant, op deſe alf ronden, waere twee taecken, op het vierkant van de poorte was een ronde friſe, met een corniche, boven de corniche waren twee krollen in malkanderen komende frontons-gewys.

Boven de groote deur ſtondt de Schilderye van den voorigen Jubilé, ſchier ten halve van de colomne, boven de welcke was een ſchoon cartel, ſtaende in een kreus kroonement, bevangende met het onderwerck de ronde van de Schilderye, laetende ter zyde twee krollen ſwieren, ende van boven maeckende een verdobbelingh in de kreuſche corniche, van het kroonement, het welcke was ſteunende op het boven doorgaende ſteenwerck hebbende haer dragh op de vooruytkomende kolomne, met twee krollen in forme van liggende carthouzen, achter de groote krollen waeren verdobbelinge oft ſitſels op de welcke waeren ſittende langhs den rechten kant het *Geloof*, ende langhs den anderen kant den *Pys*.

Het kroonement was geſloten met den ondervoet daer den H. Engel Michaël &c. op ſtont. Zynde in het middel een loof-werck op de corniche ende ter zyde twee frontons waer op waeren ſittende twee Faem-verkondigers.

Op den hoeck van de corniche boven de zyde-pilaſters ſtonden twee vazen waer op een Kindeken ſat met een Vendel in de handt.

In de zyde-panden boven de deuren, tuſſchen de twee pilaſters van de compoſitiſche order, ſtondt van den rechten kant de *Liefde*, ende van den anderen kant de *Hope*, ende boven hun ſwierden Engeltjens die een kartel vaſt hielden ende in deſe cartellen ſtont

Boven de Hope.	Boven de Liefde.
Non deficiat Fides tua. Luc. 22.	*Permane illi fidelis.* Eccl. 22.
Dat uw Geloof niet en vergaet.	Blyſt hem getrouw.

Boven onder den Heyligen Michaël, denwelcken omringelt was met Vendels ſtont:

DEO IN EUCHARISTIA BRUXELLENSIUM SERVATORI.

Aen Godt in het heyligh Sacrament des Autaers Bewaerder der Bruſſelaeren.

DE SESDE ARCKE.

Die geſtaen heeft achter het Stadt-huys ontrent de Blouwe-fonteyn.

DEſe Arcke heeft geſtaen achter het Stadt-huys tegen de Blauwe-Fonteyn, ende is opgereght door den ſelven iver ende ſorghe als de vorighe, dit werck beſtont van onder in twee kreuſe vleugels beſtaende in ſes colomnen van de dorickſghe order komende vier colomnen voor uyt, te weten van ider kant twee ſtaende op dobbel plinten ende hebbende van achter ider eenen pillaſter van het ſelve order tuſſchen welcke pillaſter in het achterwerck waeren paneelen, welck achterwerck op de buytenſte kanten maeckte eene tweede ende aengenaeme verdobbelingh ende figh verthoonde als enckel ſchaften ſtaende inſgelycks op plinten. De twee andere colomne ſtonden binnewaerts naer

die poorte een wynigh achterwaerder op plinte maeckende wederom eene verdobbelinge tuſſchen de plinte van de deure ende dobbel plinte van de voorſtaende colomne. Op deſe colomnen, pilaſters ende ſchaften was een correſponderende architrave, friſe ende corniche, uytgenomen dat de architrave ende friſe was ſtuyckende tegen den platten bant van de ronde poorte ende dat enckelyck de corniche boven de ſelve was rontom doorloopende als maeckende een gebonde werck, boven de corniche van de vleugels was een redelyck hoogh ſteen-werck, in forme van plinte, hebbende gelyck uytſpringhſels ende hoecken gelyck de corniche, waer op waeren ſtaende, de vier cardinaele Deughden, te weten: de *Juſtitie* ofte *Rechtveirdigheyt*, de *Sterckte*, de *Maetigheyt*, ende *Voorſichtigheyt*.

Het bovenſte werck was ingetrocken, ende beſtondt in vier uytſpringende kolomnen van de compoſitiſche order, waer van de middelſte beſet waeren met ſchaften, maeckende aldus die binnenſte verdobbelinge. Achter deſe colomnen verthoonde figh dit werck alf rondt van weder kanten, alle met hunne capiteelen en friſen die tegen het binnen-werck ſtuyckten, behoudens de corniche, die in het midden booghs-gewys omliep.

Op deſe corniſche, ſtonden vier plinten, conform ende perpendiculair, op de colomnen van het boven werck, op welcke twee voorſte waeren ſittende twee goddelycke Deughden, te wete: het *Geloof*, ende *Hope*, ende op de twee achterſte ſtonden twee vaeſen. Den Top van dit werck liep Coppels geweys van vier kanten toe, met ſyne bande op de welcke ſtonde de vier Pedeſtaelen, van de Baluſtrade de welcke geſloten wirdt, met vier Carthouchen van boven in een vergeirdt, behangen met feſtons tot onderſteuningh van de liefde de principaelſte Deught.

De Schilderye die vierkantigh is, is de ſelve van over vyfthien jaeren waer van de verbelteniſſe fol. 31. te leſen is, deſe hadde van onder een ſchoon ende magnifieck Cartel ruſtende boven de Poorte laetende uyt haer onderwerck nederdaelen een dobbel Feſton de welcke in het plat van de Poorte van twee kanten gehecht was in twee rooſen. Boven de Schilderye ſtondt eenen Triangel in de wolcken, waer in dry doorſteken Hoſtien verthoont waeren, die hunne ſtraelen van alle kanten door de wolcken ſchoten. Onder den triangel ſtondt.

JESU ABSCONDITO A CENTUM ET QUINQUAGINTA ANNIS PRISTINO HONORI PIE RESTITUTO.

Aen den verborgen JESU van over hondert en vyftigh jaeren in ſyne voorige Eere godtvruchtelyck herſtelt.

Onder de Schilderye in het groot Cartel ſtont:

DEO REGIQUE SUO RECONSILIATA FELICITER CIVITATE: IN FIDEI RESTITUTÆ GRATIAS PRO PATRIÆ VOTO ERExIT SENATUS POPULUSQUE BRUXELLENSIS.

De Stadt geluckighlyck met Godt ende haeren Koninck verſoent zynde: heeft de Magiſtraet ende het volck van Bruſſel om de genegentheyt des Vaderlandts tot danckbaerheyt van het herſtelt geloof, deſe Arcke opgerecht.

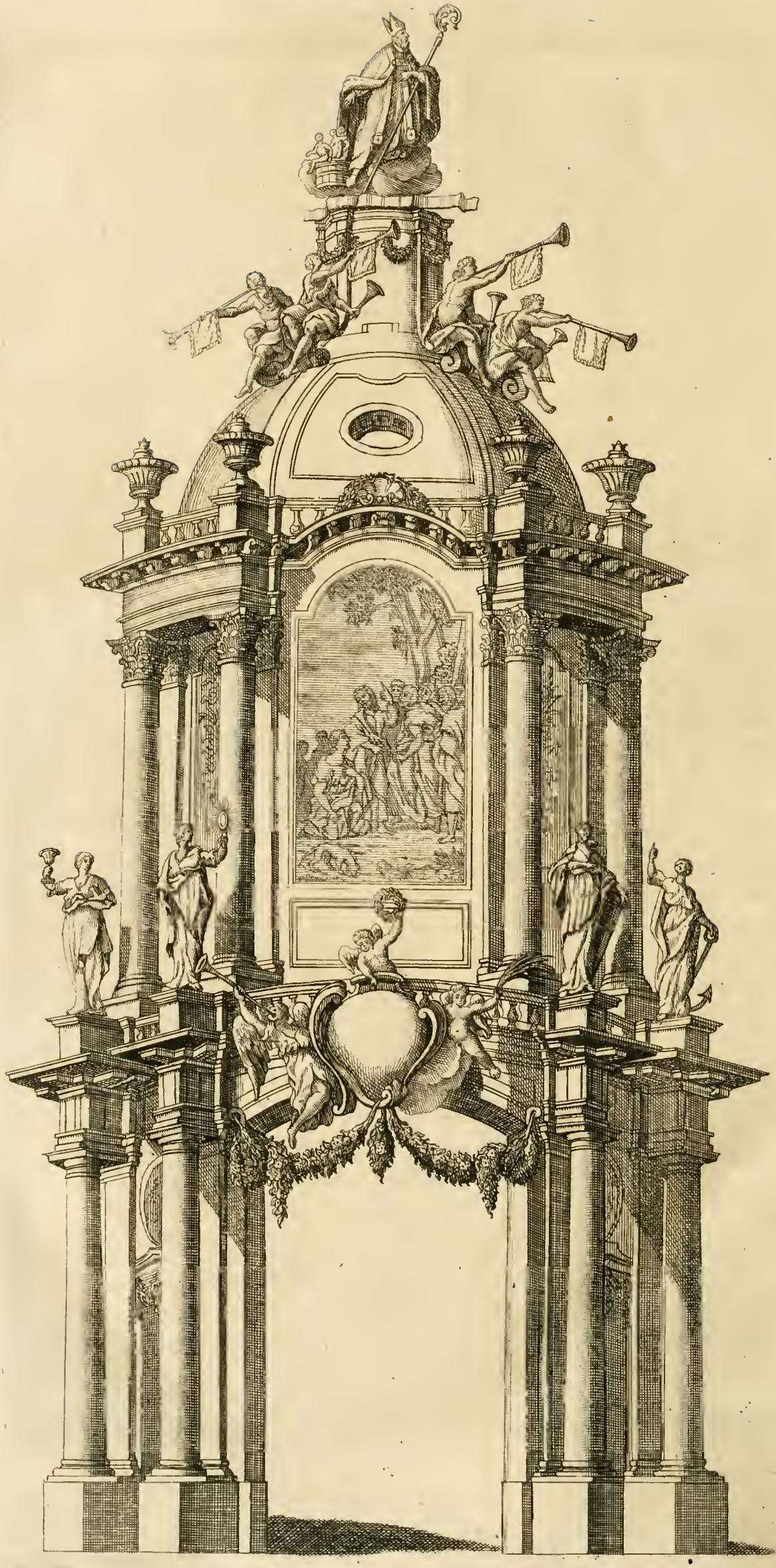

DE SEVENSTE ARCKE

Die geſtaen heeft ontrent S. Nicolaes-Kerck, recht over de Korte-ridder-ſtraet.

DEſe Arcke in den voorigen Jubilé geſtelt ſub Num. VIII. fol. 36., die is nu de ſevenſte, by foute, datter is een manckerende, te weten, die van de Parochianen van S. Guerix.

Deſe Arcke is door eenen nieuwen Iver van de Parochianen van S. Nicolaes geheel ende teenemael nieuwt gerecht geweeſt op de ſelve plaetſe als in den voorigen Jubilé; ende beſtont in een ſchoone en verheve Rotonde, beſtaende van onder in vier kloecke colomnen, ſtaende op redelycke hooge Plinten, hebbende van achterhunne Pilaſters, altemael van het Dorieckſche Order, ende daerop correſponderende hunne Architrave, Friſe ende Corniche dewelcke alleen teenemael rondtſom was loopende, tuſſchen de Colomne was van ider kant eene klyne deure, hebbende van boven hun ſteen-werck ende in de midden was eene groote poorte booghsgewys, boven dewelcke was ſtaende een groot Cartel onderſteunt van een Faeme, ende twee andere Engeltiens, d'een hebbende eene Kroon, ende het ander eenen Pys-tack, in welck Cartel was ſtaende dit Iaer-ſchrift:

DEO IN TRINIS HOSTIIS LATITANTI
FIDEIQUE CATHOLICÆ RESTITUTÆ
CLIENTES SANCTI NICOLAI POSUERUNT.

Ter eeren van Godt ſchuylende in de dry Hoſtien ende van het herſtelt Catholyck Geloof hebben de genegene van S. Nicolaes Parochie deſe doen ſtellen

Onder deſe Cartel waeren hangende twee Feſtons van wederſeyde aen twee ringen vaſt-geheght.

Boven de Corniche was loopende eene ſchoone Baluſtrade hebbende ieder Colomne een correſponderende Pedeſtael van de hooghde van de Baluſtrade waer op waeren ſtaende vier Deughden.

Het boven-werck, oock Rotonds-gewys, beſtondt, inſgelyckx in vier voor-uytkomende Colomnen, van de Compoſitiſche order, ſtaende op Plinte, ende van achter hebbende Pilaſters, van het ſelve ordre, met hun tuſſchen-byde-werck, van boven met hunne dobbel Architrave, ende Friſe, ſtuyckende achter de pilaſters, tegen den platten bandt van de Schilderye, dewelcke de ſelve is van over vyfthien jaeren, ende van onder was hebbende een lanckworpigh vierkant panneel, de Corniche liep ront, ende in het middel boven de Schilderye, Arcades-gewys, hebbende in het middel een ſcheulp van wederſeyde verſien van tacken. Boven deſe Corniche was eene tweede baluſtrade, met vier pedeſtaelen, perpendiculair voegende op de colomne, gelyck de onderſte, op dewelcke ſtonden vier kloecke Vaeſen.

Boven dit werck, was eenen hoogen verheven Dom met vier banden hun draght hebbende, conform aen de Colomne, ſluytende van boven met vier Carthouchen, op welcker vier uyt-komende krollen waeren ſittende

tende vier Faem-verkondighers, tuſſchen dewelcke in het middel was verheven den H. Nicolaus, Patroon van de ſelve Parochie in eene wolcke als maeckende het ſluyt-werck van deſe Arcke van alle kanten verciert met Vendels en Wimpels.

DE ACHTSTE ARCKE

Die geſtaen heeft in de Korte-ridder-ſtraet, voor den Gevel van de Refugie van Grimbergen.

DE Arcke ſtaende voor den Gevel der Refugie van Grimbergen is geweeſt de ſelve in den voorigen boeck uyt-gedruckt ende beſchreven fol. 37. &c. uytgenomen de naervolgende veranderinge.

De Schilderye van deſe Arcke verbeelde de Predicatie van den H. Vader Norbertus tot Antwerpen tegen de ketterye van *Tanchelinus*, ſtrydigh teghen het Geloof ende Aenbiddinge van het *Alder-heylighſte Sacrament des Autaers.*

In het groot ſteen-werck boven deſe Schilderye ſtont dit Jaer-ſchrift.

sUCCUbUIt LInGUÆ tanCh'LInI antVerpIa : at eCCe
norbertI MonItIs hostIa saCra stetIt.

Als t'Antwerpen t' Autaer
Wirdt door 'Tanch'lien gevel,
Dan heeft Norbertus *daer*
Het Autaers-broodt herſtelt.

Wat leeger in de half-ronde Corniche ſtont:

VerbI DeI præCo eXIMIUs sanCtUs norbertUs Intonat.

Den H. Norbertus *uytmuntenden Verbryder van het Woordt Godts, roept uyt:*

Op het paneel onder de Schilderye N. 3. ſtonden deſe jaer-ſchriften:

CaptIVate Cor, et sensUs Vestros In obseqUIUM Veræ fIDeI,

Onderwerpt Ulieden herte, ende zinnen ten dienſte van het waerachtigh Geloof,

DeUs Vester In eUCharIstIa sUb speCIebUs aDest:
VenIte, aDorate.

Uwen Godt is in het Sacrament des Autaers tegenwoordigh onder de gedaente: Komt, aenbidt.

Boven in den top der Arcke onder het Lam Godts ſtont:

JesUs VerUs agnUs oCCIsUs ab orIgIne MUnDI.

Jeſus het waerachtigh Lam gedoodt van den beginne des Weirelts.

Leeger op het wimpelken N. 4.

ChrIstUs DoMInUs obLatUs est, qUIa Ipse VoLUIt.

Den Heere Chriſtus is opgeoffert, om dat hy het ſelf gewilt heeft.

In het cartel der H. Kercke, die ter rechte zyde nevens den top ſat, ſtont N. 8. dit Jaer-ſchrift:

qUI eDent eX Carne ChrIstI VIVent In æternUM.

Die ſullen eten van Chriſtus Vleeſch ſullen eeuwighlyck leven.

Ter ſlincke zyde in het cartel der Rechtveirdigheyt N. 9. ſtont :

QUI NON MANDUCAVERINT EXILLÂ INTERIBUNT.

Die van het ſelve niet en ſullen hebben ge-eten, ſullen vergaen.

In het Cartel boven de venſters van het boven-werck, het gene door twee Engelkens vaſt-gehouden wordt, op den rechten kant N. 12. ſtont dit jaer-ſchrift :

EXURGAT DEUS ET PELLANTUR INIMICI EJUS.

Dat Godt opſtaet, en dat ſyne vyanden verjaeght worden.

Wat leeger op het Winpeltie Numero 14..

AUFUGIANT, QUI ODERUNT ILLUM A FACIE EJUS.

Dat van ſyn Aenſchyn wegh-vluchten die hem haeten.

In diergelyck Cartel ter ſlincker zyde Numero 13. ſtont

EXTIRPENTUR JUDÆI, ERUBESCANTQUE SACRAMENTARII.

Dat men de Joden uyt-roeyt en dat de Ketters beſchaemt worden.

Wat leeger Numero 15.

NAM QUOD ISTI CULTRO, HI LINGUÂ TRANSFIXERUNT.

Want het gene die met hun mes, hebben deſe met hunne tonghe doorſteken.

Op het Cartel onder de Corniche van het onder-werck op den hoeck ter rechter zyde ſtont Numero 18. dit Jaer-Schrift.

ADORENT EUM ANGELI EJUS, SERVIANT EI POPULI ET TRIBUS IN SACRIS HOSTIIS.

Dat hem ſyne Engelen aenbidden, dat de Volckeren ende Geſlachten in de Heylighe Hoſtien hem dienen.

Ter ſlincker zyde ſtondt Numero 19.

ADORO TE EX CORDE LATENS DEITAS,
QUE SUB HIS FIGURIS VERE LATITAS.

'K aenbid' U uyt'er herte verborgen Godtheyt
Die waer'lyck onder deſe gedaenten tegenwoordigh zyt.

Op het Cartel boven de Venſter van het Onder-werck naer den rechten kant Numero 20. ſtondt dit Jaer-Schrift

CIBAVIT SUOS CHRISTUS EX ADIPE FRUMENTI.

Chriſtus heeft de Syne geſpeyſt van de bloeme der terwe.

Op den ſlincken kant Numero 21.

IN DIEBUS FAMIS SATURABUNTUR, QUIA PECCATORES PERIBUNT.

In d'hongers daghen ſullen ſy verſaedt worden; want de ſondaers ſullen vergaen.

Op de plinten onder de uyterſte pilaeren deſer Arcke ſtonden de beelden der Salige Martelaers van Gorcum ADRIANUS ende JACOBUS des Orders van Præmonſtreyt met deſe Jaer-ſchriften.

Onder het Beeldt van *Adrianus* ter rechter zyde N. 16.

QUOD NORBERTUS PRÆDICAVIT ADRIANUS CRUORE SIGNAVIT.

Het gene Norbertus *heeft geleert, heeft* Adrianus *met ſyn bloedt geteeckent.*

Onder het Beeldt van *Jacobus* ter ſlincker zyde N. 17.

DOCTRINAM PATRIS SANGUINE SUO EXORNAVIT JACOBUS.

Jacobus *heeft de leeringe van ſynen Vader verciert met ſyn bloedt.*

Op de plinten der pilaeren naeſt de groote Schilderye ſtonden deſe jaer-ſchriften.

Ter rechte zyde N. 1.

DATUR NOBIS PANIS ANGELICUS, OMNIQUE SUAVITATE PLENUS.

Ons wordt gegeven het broodt der Engelen vervult met alle ſoetigheyt.

Ter ſlincke zyde N· 2.

VERE CREDENTIBUS SALUS, ALIIS EXITIUM.

Aen die waerlyck gelooven ſaligheyt, aen d'andere onderganck.

In den Wimpel boven de groote poorte ſtont dit jaer-ſchrift :

CHRISTO DEO SUB HOSTIÂ LATENTI SUPPLEX GRIMBERGA EREXIT.

Aen Chriſtus Godt ſchuylende in de H. Hoſtie met alle nederigheyt opgerecht door de Abdye van Grimbergen.

Ter rechte zyde deſer Arcke onder de bovenſte venſters ſtonden de vier Evangeliſten, ter ſlincke zyde de vier latynſche Leeraers der H. Kercke, ider met ſyn ſpreucke, ende des ſelfs uytlegginge, ſoo volght :

S. MATTHÆUS.

Hoc eſt Corpus meum.

Corporis hìc ſignum, non verum Corpus Jeſu
His verbis ſiſti poſſe, novator ait.
Sed notet : hoc Corpus dedit ille, quod aſpera paſſum eſt ;
Corporis an forſan paſſa figura fuit ?

S. MARCUS.

Hic eſt Sanguis meus.

Fundendum dixit, quem tradidit, eſſe Cruorem ;
Fallere, ſeu falli neſcius ipſe Deus.
An fuſum fortaſſè merum, ſignumvè Cruoris ?
Abſit ab humano pectora prava fide.

S. LUCAS.

Hoc facite in meam commemorationem.

Quod feci, hoc facitote, inquit ; quid fecit Jeſus ?
In Carnem vertit, quod fuit ante ceres.
Hæc data Diſcipulis extremâ nocte poteſtas :
Carnem igitur verſo ponere pane queunt.

S. JOANNES.

Caro .... mea verè eſt Cibus.

Lis quondam Hæbræos inter, num Chriſtus edendam ;
Carnem homini propriam tradere poſſet, erat.
Aſt horum litem ille, novatorumque diremit,
Quando, mea eſt verè, dixerat, eſca Caro.

S. GREGORIUS.

Panem .... manente propriâ ſpecie in carnem .... convertit.

Fallitur hìc viſus cum tactu, guſtus, odorque ;
Panem vult oculus ; non tamen eſſe fides.
Nam panem in Carnem Servator tranſtulit : ergò
Non ſub pane caro, ſed ſpeciebus, adeſt.

S. AMBROSIUS.

De pane fit Caro Christi.

Hìc Christi Carnem, Luthere, fateris adesse;
Numen adesse putas, sed sine pane, negas
Si caro, si panis; falsa est sententia Christi:
Dempto igitur, Christi fit caro, pane: capin?

S. AUGUSTINUS.

Nemo .... illam Carnem manducat, nisi prius adoraverit.

Grande nefas fuerit, si quis, quod sumit, adoret,
Nì fuerit verus, quæ datur esca, Deus.
Sed jubet Aurelius: prius hoc, quam sumet, adoret
Grex Christi: præsens hìc latet ergo Deus.

S. HIERONYMUS

Dominus Jesus .... ipse comedens, & qui comeditur.

Quod Deus assumpsit, numquam dimisit, at ille
Assumpsit Corpus verum, Animamque Deus.
Sed dedit hoc Corpus, quod & ipse comêdit, edendum,
Illius ergo editur, cum Deitate, Caro.

Tusschen de bovenste vensters stonden vyf Engelen, ider met syn Vendel ende Schilt hebbende de volgende Jaer-schriften.

In den Schilt van den eersten Engel op de rechte zyde der Arcke:

JUBILEMUS DEO IN VOCE EXULTATIONIS.

Tweeden Engel.

EXULTATE DEO ADJUTORI VESTRO, JUBILATE DEO JACOB.

Derden Engel.

BUCCINATE IN NEOMENIA TUBA IN ANNIVERSARIO DIE FESTIVITATIS VESTRÆ.

Eersten Engel op de slincke zyde.

Ô, VERA UNAQUE SALUTIS HOSTIA, QUÆ CÆLI PANDIS OSTIUM.

Tweeden Engel.

BELLA URGENT HOSTILIA, DA ROBUR, SIS AUXILIUM.

DE NEGENSTE ARCKE.

Die gestaen heeft voor de Kercke der Eerw. Paters Predick-heeren.

DEse Arcke heeft gestaen plat voor den Gevel van de Kercke Eerw. Paters Predick-heeren, ende is door hunnen Iver ende Sorge op-gerecht geweest, dese was Representerende een schoon ende superb Portael ter hooghde van 55. voeten, bestaende in eene twee voor-uyt-komende colomnen met hunne Arierscorpen ende conterpillasters, loopende binnewaerts naer de middel-poorte creus, versien met twee Pillasters; boven dewelcke was een uytnemende cartel, ende insgelyckx naer buytewaerts creus stuyckende in de hoecken tegen de Gaelderye met een verdobbelende schast, in welcke zyde waeren twee mindere deuren van boven verciert met hun cartel. Dese Gaelderye met haer middel-werck was loopende ter lenghde van 82. voeten, hebbende langhst

ider

ider zyde 6. pillaſters altemael van de compoſitiſche order, gelyck de colomne ſtaende op hunne plinten, ende boven hebbende hunne correſponderende Architrave, Friſe ende Corniche loopende langhshenen door ende dus maeckende een werck, op de hoecken van de Gaelderye waeren twee kleyne portaeltiens hebbende van boven hunne Cartels. Boven de Cornich was loopende eene ſchoone Baluſtrade tuſſchen byde hebbende enckele ende dobbele pedeſtaelen, ingevolgens dat de onderſtaende pilaſters waeren geſtelt, op welcke Pedeſtaelen ſtonden de Heyligen van het Order *als hier onder* beweſen woordt, ende deſe was haer verlieſende achter het Kroonement van het Portael het welck boven de Cornich in het middel was recht op-loopende, terſyde hebbende vier geeſtighe crollen in form van liggende Carthouchen ende van de welcke de middelſte correſpondeerde op hunne Plinte met de colomne, de achſterſte hebbende hunne draeght op de Schafte, deſe Carthouchen waeren maeckende hunne verdobbelingh in de Cornich van het Kroonement, boven de Cornich wordt het Kroonement geſloten met een Tympaenen in de welcke dat ſtondt de Waepen van hun Order in middel draegende den heyligen *Thomas van Aquinen* &c. terſeyde op de verdobbelinge waeren Plinte die hun draght hadde op de Carthouche op de welcke dat waeren vier vaeſen verſien van Loof-werck. En tuſſchen die Carthouche waeren hangende Feſtons de welcke gehouden wirden van vier Saters-coppen de welcke als vier Portanten diende van de Kroonements Cornich.

CIERAET VAN DE EERW: PP. PREDICK-HEEKEN.

BOven de Arcke Triomphael vercier met verſcheyde Vendels, over de 82. voeten breet, ſtaet het Af-beeldtſel van den Heyligen ende Engelſchen Leeraer *S. Thomas van Aquinen*, verbeldt met twee vleugels, hebbende in ſyne ſlincke handt het Venerabel, ende in ſyne rechte handt een gulde Penne, als beſchermer van het *Alderheylighſte Sacrement.*

Onder de Voeten van dit Beldt liggen verſcheyde ketters, beſonder *Calvien* & *Luther* met hunne Boecken, de welcke den heyligen *Thomas* nu langh te voren door ſyne Schriften overwonnen heeft, ende oock genoemt wordt *Doctor Euchariſticus* ofte Leeraer van het *Alderheylighſte Sacrament des Autaers.*

Op het groote Steen-werck ſtonden de volgende Verſen ieder Regel voorhoudende een Jaer-Schrift :

CALVInUs sILeat, DUM JUgIs fatUr aqUInas;
eXhaUstUs LUther aC DogMata faLsa rUUnt :
ChrIstUM eX sCrIptURa sINe pane eXIstere traDIt,
ID ConfIrMaVIt : VICtUs UterqUe fUIt.

Dat Calvin *ſwyght, als ſpreckt den geduerigen* Aquinas;
Luther *uyt-gepint en de valſſche leeringen nedervallen :*
Hy thoont uyt de Schriftuer CHRISTUM te weſen ſonder Broodt,
Dit heeft hy beveſtight : Byde ſynſe overwonnen geweeſt.

Op den rechten kant van de Arcke ſtont het Beeldt van den *H. Hyacinthus* Belyder van het Predick-heeren Order, denwelcken hebbende het Venerabel in ſyne rechte handt, ende een groot ſteenen Beeldt van de *Alder-heylighſte Maghet Maria* in den ſlincken herm gegaen is over de waters. Waer onder ſtont dit volgende jaer-ſchrift :

CUM eUCharIstIa et VIrgIne VaDIt sUper aqUas.
Met het H. Sacrament ende Maghet gaet hy over de waters.

Van den anderen kant ſtont het Beeldt van den Saligen *Joannes de Colonia* van het ſelve Order, eenen van de Martelaers van Gorcum, met eene Ciborie in de handt ende een ſtroppe aen den hals, denwelcken uyt bevel van ſyne Overſten bedienende de Parochie van Horne in Hollandt, beſochte de Paſtoors ende Religieuſen, de gene door de Calveniſten om dat ſy beſchermden de waere tegenwoordigheyt van Chriſtus in het *Alder-heylighſte Sacrament*, in den kercker geſmeten waeren, ende hun uyt-ryckte de H. Sacramenten; om welcke reden hy in den ſelven kercker geſmeten is, ende voor het Geloof op-gehangen aen eene galge in het jaer 1572.

Daer

Daer onder ſtondt dit volgende jaer-ſchrift:

VIATICUM CAPTIVIS DEFERENS SUSPENSUS FUIT.

Draegende het H. Sacrament aen de gevangene is hy op-gehangen geweeſt.

Boven de groote poorte van de Arcke ſtont in een rondt cartel dit jaer-ſchrift:

HOSTIÆ PRODIGIOSÆ BRUXELLIS MANUS EVASERUNT HÆRETICAS

De miraculeuſe Hoſtien tot Bruſſel hebben de ketterſche handen ontgaen.

Boven de kleyne poorte op den rechten kant in een cartel ſtont dit jaer-ſchrift:

JUBILANT BRUXELLENSES OMNES SINGULARI GAUDIO.

Alle Bruſſelaers jubileren met beſondere blyſchap.

Boven de kleyne poorte op den ſlincken kant ſtont als volght:

BRUXELLENSES ADHUC THESAURUM SERVANT.

De Bruſſelaers Jubileren met beſondere blydtſchap.

Boven de kleyne poorte op den ſlincken kant ſtondt als volght

BRUXELLENSES ADHUC THESAURUM SERVANT.

De Bruſſelaers noch den Schat bewaeren.

Het Spreeck-huys ende andere gebouwen van de ſelve Paters aen den kant van hunne Arcke zyn verciert met groenen en witten moſt, tuſſchen de oppervenſters hangen 12. geſchilderde Piramiden verthoonende eenige afbeeldingen van het Alderheylighſte Sacrament getrocken uyt de H. Schriftuere by forme van *Emblemata* ofte vercierſels met hunne reſpective Diviſien ende Jaer-ſchriften.

Voor eerſt, *den Boom des Levens*, geſtelt in't midden van het Aerts-paradys.

Arbor vitæ den Boom des Levens. Met dit jaer-ſchrift.

LIGNUM INSIGNE, QUOD PROTULIT FRUCTUS VITÆ.

Excellenten Boom, den welcken voort gebroght heeft de vruchten des Levens.

Ten tweeden. *Melchiſedech* voor *Abraham* Godt offerende Broodt ende Wyn.

Juge Sacrificium. Geduerigh Sacrificie.

SACERDOTIUM JESU VIVACITER PRÆFIGURATUR.

Het Prieſterdom van Jeſus wordt lewendight afgebeldt.

Ten derde, *Abraham* als doodende tot Godts Offerande ſynen Sone *Iſaac*.

Holocauſtum perfectum. Volmaecke ſlagh-offerande. Met dit Jaer-ſchrift.

IESUS UT ISAAC VICTIMA VIVA DEO OFFERTUR.

Jeſus als Iſaac een levende Offerande Godt opgedragen wordt.

Ten vierden het *Manna* in de Woeſteyne daelende uyt den Hemel.

Manna abſconditum. Het verborge *Manna*. Met dit Jaer-ſchrift

PANIS VIVUS CÆLITUS HOMINIBUS DELATUS.

Het levende Broodt uyt den Hemel aen de menſchen gebroght.

Ten vyfde, de Arcke des Verbondts.

Fœderis Arca. Arcke des Verbondts. Met dit Jaer-ſchrift.

IESUS VERE VIVA ARCA FŒDERIS IN SALUTEM POPULI.

Jeſus waerachtigh de levende Arcke des Verbondts tot Saligheydt van het volck.

Ten ſeſden, de *Tafel* met de Brooden van voorſtellinge.

Menſa Propoſitionis. De Tafel van voorſtellinge. Met dit Jaer-ſchrift.

PANIS PROPOSITIONIS NUNC QUIBUSCUMQUE DATUR.

Het Broodt van voorſtellinge wordt nu aen een ieder gegeven.

Ten ſevenſte, den Engel brengende Broodt en Water aen *Ælias* liggende onder eenen Genever Boom.

Cibus Viatorum. Broodt der Ryſende. Met dit Jaer-ſchrift.

AMBULAVIT ELIAS IN FORTITUDINE PANIS ET VINI.

Elias heeft gewandelt in de kracht van dat Broodt ende Wyn.

Ten achſten, het *Paeſch-lam* liggende op een Kruys.

Oblatio munda. Suyver offerande. Met dit Jaer-ſchrift

AGNUS CRUCIFIXUS AB ORIGINE MUNDI.

Het Lam gekruyſt van het beginſel des Weirelts.

Ten negenſten, het *Lam* uyt het Boeck der Openbaeringe liggende op eenen Boeck met ſeven Segelen.

Myſterium fidei. Myſterie des Geloofs. Met dit Jaer-ſchrift.
VERUS IPSE AGNUS, QUI SEPTEM DISSOLVIT SIGNACULA.
Hy is het waerachtigh Lam, die de ſeven Segels heeft los-gemaeckt.

Het thienſte, Chriſtus by het Vrouwken van *Samaria* aen den Bormput.

Aqua viva. Levende Water. Met dit Jaer-ſchrift:
QUICUMQUE BIBIT EX HAC UNDA NON SITIET,
Alle die van dit Water drinckt en ſal geenen dorſt hebben.

Ten elfſten, het *Cananeuſch* Vrouwken aen de Voeten van Chriſtus.

Panis Filiorum. Het Broodt der Kinderen. Met dit Jaer-ſchrift:
NON VOLUIT, UT DETUR PANIS FILIORUM CANIBUS.
Hy en heeft niet begeert, dat-men het Broodt der Kinderen geve aen de honden.

Ten twelfſten, de twee Diſcipelen met Chriſtus aen Tafel in het Caſtiltien van Emaus.

Frumentum electorum. De vruchten der uytverkoren. Met dit Jaer-ſchrift:
UTERQUE DIGNOVIT CHRISTUM EX FRACTIONE PANIS.
Byde hebben ſy Chriſtum gekent uyt 't breken van 't Broodt.

Hier mede eyndigen wy beminden Leſer, de Beſchryvinge van de Arcken Triumphael die geſtaen hebben op den wegh van de Proceſſie die gegaen heeft den 17. Julii 1735. Ende vermits de Beſchryvinge van de ciraeden ende koſtelyckheden daer de huyſen mede bekleedt ende verciert waeren, bevonden wordt *fol.* 45. van het vervolgh, ſoo ſoude het onnoodigh weſen het ſelve te herhaelen.

GOETKEURINGE.

Ick heb gelezen met groote voldoeninge ſeker Schrift hebbende voor tytel: VERVOLGH VAN DE HOOGHWEERDIGE HISTORIE VAN HET ALDER-HEYLIGHSTE SACRAMENT VAN MIRAKEL &c. ende oordeele, dat het ſelve ſal mogen gedrukt worden, als dienende tot veermeerderinge van de Eere ende Glorie van't Alderheylighſte Sacrament des Autaers, tot verſterckinge des Geloofs van veele Catholycken, en tot groote ſchaemte van de verblinde Ketters; ende voornamentlyck van de *Calviniſten*, de welcke dit verheven *Myſterie* klaerlyck uytgedruckt in de HH. Evangelien, Brieven van *Paulus*, Boecken der Vaders ende andere Geeſtelycke Schryvers van alle Eeuwen, met niet mindere bottigheyt als bitterheyt derven beſtryden: ende voor 't welck in de 16. Eeuw door de ſweerden van de razende Ketters in deſe Landen het bloed geſtort is van veele kloecke Martelaren ſoo Vrouwen als Mannen. Aengaende nu het Mirakel geſchiet tot Bruſſel in't jaer 1370. en waer van aldaer 17. Julii van dit jaer, de Gedagteniſſe wort geviert met groote Solemniteyt, zoo en kan ick my niet genoech verwonderen, dat den Calviniſtſchen Hiſtori-ſchryver N. *Baſnage* in ſynen Boeck met tytel: *Hiſtoire des Juifs depuis JESUS-CHRIST juſqu'à preſent, contenant ..... les perſecutions, que cette Nation a ſouffertes en Occident* daer van niet t'alderminſte gewag en maekt, niettegenſtaende dat *Haræus*, *Meyerus*, *Loyens* ende andere Nederlandſche Schryvers het gemelt Mirakel verhaelen als ſeker ende ontwyffelbaer. De reden van de ſtilſwygentheyt van diën ongetrouwen Hiſtori-ſchryver is ſoo taſtelyck, dat ider-een die lightelyck kan vatten.

Actum Mechliniæ 9. *Julii* 1735.

H. STEVART *Eccleſiæ Metropolitanæ* S. Rumoldi *Canonicus Grad. & Decanus, Examinator & Judex Synod. Cenſor Librorum ordinarius.*

GLORIA IN EXCELSIS DEO PAX VERA HOMINIBUS.
DEUS EXERCITUUM QUI PRO ISRAEL PRÆLIABARIS,
EXURGE AUGUSTO CÆSARI EMERITO EUCARISTIÆ DEFENSORI.

TWEEDE VERVOLGH
VAN DE HOOGHWEERDIGHE
HISTORIE
VAN HET ALDER-HEYLIGHSTE
SACRAMENT VAN MIRAKEL

Behelſende de Solemniteyten ende Pracht, die geſien is geweeſt ſoo in de Collegiale kercke van de H.H. Michael *ende* Gudula, *ten tyde van deſen* Jubilé, *gehouden ter oorſaecke van nu* 150. *jaeren verzoent te weſen met Godt door de afweiringh van het onwaer, ende bekeeringe tot het waer Geloof, als oock ter oorſaecke van het verdragh met den wettigen Koninck (ten tyde)* Philippus den II. *Koninck van Spaignien, &c.*

HEt en is niet noodigh te doen gelooven door eenige bewyſen, of getuygeniſſe, dat de ſtraeten langhs de welcke de Proceſſie gegaen heeft (den 17. van deſe maendt Julii van deſen jaere 1735. weſende den eerſten dagh van den Jubilé) ſoo ſchoon is geweeſt dat ſchier niemant de ſelve ſoude konnen beſchryven, vermits dat alle de aenſchouwers ſoo Uyt-landers als Ingeſetenen hun niet genoeghſaem en hebben konnen verſaeden van te ſien, ende te ſeggen dat alles was op het ſchoonſte en niet ſchoonder en koſt bepeyſt of verdaght worden, niet tegenſtaende : moeten allen de ghene, die den eerſten, ende deſen tweeden wegh doorwandelt ende nauwkeurigh beſichtight hebben, opentlyck belyden ende getuygen dat den tweeden wegh verre te boven gegaen heeft den eerſten, en ſekerlyck noch verder, de twee wegen van den voorigen Jubilé van het jaer 1720. de welcke nochtans van alle de weirelt zyn gepreſen geweeſt.

Deſe tweede Proceſſie heeft gegaen op den 31. Julii weſende den vyfthienden dagh van den Jubilé, naer den noen tuſſchen de vier en vyf uren met een ſchoon ende alder-aengenaemſte weder, ſekerlyck een weder van den Almogenden toegeſchickt aenſiende den grooten iver ende vlydt van alle de bewoonders daer die Proceſſie moeſte paſſeren, dewelcke niet-

tegenſtaende de gedurige regens niet naergelaeten hebben van hunne vercierſels gereet te maecken al oft ſy ſeker waeren geweeſt ſoo voordeeligh weder te hebben als den eerſten dagh.

De Cavalcade die wy hier beſchryven in't lanck ende breedt, heeft gegaen voor de Proceſſie, daer ſy in de eerſte naer de Proceſſie heeft opgevolght, zynde de derde reyſe dat ſy in vollen luyſter ende op het ryckelyckſte opgepronckt haer heeft verthoont, aengeſien dat ſy op maendagh zynde den 18. van de ſelve maendt den eerſten wegh nogh eens heeft gedaen tot aen de eerſte Arcke achter het Stadt-huys gaende door de ſterre-ſtraet op de groote merckt langhs-henen het Stadt-huys, op welckers puye *Haere Doorluchtighſte Hoogheydt* MARIA ELIZABETH *Gouvernante van deſe Nederlanden*, &c. &c. &c. met een groot genoegen ende voldoeninge (vergeſelſchapt van haere geheele Hof-houdinge) de ſelve heeft ſien paſſeren ende in ordre ſtaen in de ronde in welcke het Schip, door het Schippers-Ambacht verſien van Matrooſen verſcheyde mael heeft gekruyſt, ende herkruyſt, tot groote vreught ende aengenaemheyt van alle de gene die figh op de groote merckt hadden begeven om de ſelve te aenſchouwen; vertreckende langh de Hoede-maeckers-ſtraet, de dry heſpen af door de Arcke achter het Stadt-huys ende alſoo de reſte van den ouden wegh.

VOOR-REDEN
OFTE VERKLAERINGE VAN DE
VERBEELDING.

DE Arcke des Heere is noyt ſoo beroemt geweeſt, dan als Sy was in de handen van haere vyanden, want alhoewel Sy onteert en machteloos ſcheen, terwylen de *Philiſtinen* de ſelve in hunne macht hadden : ſoo heeft Godt nochtans op den ſelven tydt dat ſy alle vreught en vermaeck daer in naemen, hun die laeten dienen tot ſchrick en ſchroom. Nauwelijckx hadden ſy ſe gebracht met vollen zegenprael in de ſtadt *Azot* ende geſtelt in den Tempel van DAGON hunnen Afgodt, ofte hy viel in ſtucken van boven neder ter aerde. De vraecke des Heeren gongh voorder; te weten van den Af-godt tot de Af-godiſten, de welcke eenpaerlijck geſlagen wirden met eene ſeer ſchandelijcke wonde in het heymelijckſte hunder lichaemen, waer door hun tot het ingewant toe ſeer vreedelijck afgeknaeght wirdt. De Landts-lieden en hadden niet veel beter lot als die van de Stadt; om den laſter aen Godt in ſijne Arcke gedaen ſondt hy hun over eene over-groote menichte van ratten, die de Dorpen en velden rontom ongenadelijck verwoeſteden, ſoo dat men ſchier niet en ſagh, dan eenen hoop van ſtervende ende dooden. Aldus de Inwoonders van *Azot* ſiende hun gebracht tot ſulcke ellende hebben ten laetſten herkent dat d'Arcke daer van wel mochte oorſaecke weſen, ende dat ſy 't was, die hunnen zegen ſoo ramſpoedigh maeckte. Soo dan om hun hier van te ontmaecken, iſſer goet gekeurt geweeſt dat de ſelve ſoude verſonden worden van d'eene ſtadt tot d'andere : maer eylaes ! deſe en zynder niet beter mede gevaeren als d'eerſte.

Daerom de *Philiſtinen* vermoed' zynde van te lyden; daer by hun exempel, doende aen alle andere vreeſen de ongelucken, de welcke waren overkomen aen hunne gebueren, hebben de Opperbeſtierders der ſteden GETH, ACCARON, ASCALON, GASA ende AZOT door den raedt by hunne wyſen en waerſeggers genomen beſloten de benomene eer wederom te geven aen den Godt van *Iſraël*; daerenboven opentlijcke teekenen te laeten blijcken over de kleyne achtbaerheyt, die ſy gehadt hadden tot't gene het hooghweirdighſte

was

was onder ſijn volck. Soo dan is de Arcke, de welcke genomen en als gevangen gekomen was in't landt der *Philiſtienen*, weer gekeert als in zegen-prael met haer dragende de beelteniſſen der wonden ende der ratten, waer mede den Godt der Joden die volckeren geplaeght hadden tot een eeuwigh gedenck en zege-teeken ſijnder macht ende overwinninge.

Dienvolgens wierdt'er gemaeckt eenen nieuwen wagen, waer op de Arcke ſou geſtelt worden ingeſpannen met twee Koeyen; deſe zijn ſonder ophouden recht op 't Jodſche landt aen-getrocken. Sommige der voornaemſte onder de *Philiſtienen* willende getuygen zijn van dit groot wonder, ſagen met verbaeſtheyt, dat de ſelve bleef ſtille-ſtaen te *Bethzamez*, welcke de naeſte aen hun gelegen ſtadt der Joden was. De Gemeynte der ſtadt is ten uyterſten vergenoeght en verblydt geweeſt in't ſien van d'Arcke, welckers gevangenis geheel *Iſraël* grootelijckx bedroefde. Maer ſiet deſe blijdtſchap wirdt wel haeſt verandert in droefheyt; alſwanneer ſy beproefden dat deſen heyligen pandt de Joden niet meer en ſpaerde, dan hy gedaen hadde ten opſichte der *Philiſtienen*. Godt ſtrafte het al te nieuws-gierigh aenſchouwen der *Bethzamiters*, hy ſloegh met de doodt ſeventigh van de beſonderſte der ſtadt, ende vijftigh duyſent van't gemeyn volck. Den ſchrick, met den welcken ſy bevangen waren, en de vreeſe die ſy hadden van alle te ſterven; maeckte dat ſy die van *Cariathiarim* baden dat ſy de Arcke hun van de *Philiſtienen* toe-geſonden tot ſigh ſouden nemen: 't welck alſoo gebeurde, ende ſy brochtenſe te *Gabaon*, alwaer ſy geſtelt wirdt ten huyſe van eenen Leviet met naeme ABINADAB ſeer uytſtekende in godtvruchtigheyt, in die meyninge dat het huys van eenen vroomen en deughtſaemen man de eygen plaetſe was, alwaer ſy moeſte ruſten. Deſen eerlijcken man beval terſtonts de ſorge der ſelve aen ſijnen Soon ELEAZAR, den welcken oock gewijdt wirdt, om alſoo weirdigh te mogen zyn de Arcke te naederen, ende die te bewaeren met ſijne Broeders, 't gene ſy deden met groote eerbieding ten tyde van twintigh jaeren: naer dat ſy onder de *Philiſtienen* geweeſt was niet meer als vier maenden. Deſe getrouwe dienſt-bewyſinge is Godt ſoo aengenaem geweeſt, dat ſeer verre van't landt eenige plagen over te ſenden (ſoo als hy gedaen hadde over dat der *Philiſtienen*, ende der *Bethzamiters*) 't ſelve op-hoopte met alle ſoorten van zegeningen, doende claerlijck ſien, dat den diën, wiens verbeeldinge d'Arcke was, anders niet en ſoeckt als te vervullen met ſijne gunſte en genade die volckeren, de welcke hun weerdigh maecken te beſitten ſoo heyligen en ſoo koſtelijcken Schat.

Maer nu als DAVID de ſtadt *Jeruſalem* in beſitting hadde, ende 't Ryck eenighſints in ruſte begonſt te komen; heeft dien Prins meer Godts-dienſtigheyt beweſen, als SAUL gedaen hadde op allen den tijdt van ſijne regeering: want in de plaetſe dat deſen ſorgelooſen Koninck eens ſoude gepeyſt hebben op de Arcke, die altoos bleef by ABINADAB ſedert ſy van de *Philiſtienen* wederom geſonden was; heeft DAVID ſijn eerſte werck daer van gemaeckt, waer toe hy heeft doen bereyden eene prachtige ruſt-plaetſe, ende doen by een roepen alle ſijne onderſaeten ten getalle van dertigh duyſent om de ſelve te vervoeren uyt het huys van ABINADAB naer *Jeruſalem*: welcke dienſt-pleeginge vergeſelt is geweeſt met allen mogelijcken pracht en heerlijckheijdt. DAVID heeft-er ſelfs willen bij-weſen, en terwylent hy op de Harpe ſloegh was'er eene menighte van andere perſoonen, die de Feeſt ver-eerde met Rym-dichten en Lieden onder het geluyt van alderhande muſicale inſtrumenten. Wanneer deſen feeſtelijcken prael de herten van een-iegelijck met vreught vervulde, iſſer eenen onverwachten toe-val tuſſchen gekomen, die hun teenemael ontſtelde ende vervaert maeckte. OZA eenen Sone van ABINADAB, die den wagen mende, waer op d'Arcke ſtondt, ſiende datter eenen van de oſſen, die den wagen voorts-trocken ſigh opſtelde, ende alſoo hem de Arcke in peryckel van vallen dochte; ſtack de handt uyt om-ſe op te houden: maer in de plaets van den val der Arcke te beletten is hy ſelfs op ſtaende voet doodt gevallen; 't zy miſſchien om dat hy geen Prieſter zynde de vermetentheyt gehadt hadde van de ſelve aen te raecken, ofte wel om dat hy hem miſgrepen hadde in dien hy de Arcke op eenen wagen geſtelt hadde, in ſtede dat de ſelve ſoude hebben moeten gedragen worden op de ſchouderen van de Liviten. Alle de gene die deſe ſtraffe geſien hadden ſtonden ſtyf van vreeſe, DAVID ſelfs was ſoo bevangen van benouwtheyt, dat hy terſtonts veranderde het voornemen van de Arcke ten ſynent te brengen, en dede de ſelve ſtellen in een buyten-huys gelegen in de voorſtadt ontrent den voet van den bergh *Sion* die toe-betrouwende aen OBEDEDOM eenen ſeer deughtſaemen Man, die van't geſlachte

ſlachte *Levi* was : alwaer ſy bleef dry maenden tot groot voordeel van geheel ſyn huysgeſin. DAVID ſiende dat deſen Man van arm, gelijck hy te vooren was, ſoo ryck was geworden dat hy van vele begonſt benydt te worden; daer by aenmerckende 't geluck het gene de tegenwoordigheyt der Arcke hadt by-gebracht aen't huys van OBEDEDOM heeft gemeynt niet te miſdoen met de ſelve tot ſich te nemen.

Tot dien eynde dede hy een goet getal van Leviten uyt leſen, die niet alleenelijck ſorge ſoude hebben van de Arcke te geleyden op eenen wagen, gelijck te vooren; maer dieſe ſelfs op de ſchouderen ſouden dragen : ende is alſoo in het by-weſen van eene ontelbaere menigte van menſchen onder eene ſeer ſoete over-een-ſtemminge ſoo van't muſicael geſang, als van de ſpeel-tuygen binnen *Jeruſalem* gebracht tot de plaetſe, de welcke DAVID voor haer hadde doen bereydt maecken. Deſen Koninck ſiende dat hem alles met den goddelijcken byſtant naer wenſch gingh, begonſt achter-dencken te krygen dat Godt wel mochte vertoort worden door dien hy bewoonde een ſoo eerlijck Paleys gemaeckt van Ceder-houdt, behangen met alderhande koſtelyck cieraet; daer-en-tuſſchen ſoude gedoogen, dat ſijne Arcke des Verbonts alleenelijck bedeckt met vellen van dieren, in ſijn Koninckx-hof ſoude verblijven. Daerom dan hy beſtemt heeft tot meerdere eere Godts eenen trotſen Tempel te bouwen; hy ſprack daer over met Propheet NATHAN, die hem voor antwoort gaf, dat gy niet en twyfelde ofte dit aen Godt ſeer aengenaem ſou weſen, ende hy hem ſoude behulpſaem zijn in ſijne onderneminge : doch de volgende nacht is Godt voor NATHAN in den ſlaep verſcheenen, en heeft hem bevolen van aen DAVID te ſeggen, dat alhoewel hy ſijn voornemen ten hooghſten prees; nochtans niet en begeerde dat hy het ſou te werck ſtellen; ter oorſaecke ſijne handen ſoo dickwils roodt-verwigh waren geweeſt met 't bloet ſijnder vyanden; maer dat, naer ſijn leven in eenen geluckſaligen ouderdom ge-eyndight te hebben, ſijnen Soon en naelaet dit godtvruchtigh werck ſoude ondernemen en voltrecken.

Inderdaet SALOMON op-gevolght zynde in't ryck aen ſynen Vader heeft alle mogelijcke ſorge aengewendt; op dat den tempel ſoude gebouwt worden, waer van DAVID het beworp alreets gemaeckt hadde, ende niet konde uyt-wercken ter oorſaecke van de geduryge Oorlogen. Deſen prachtigen bouw is degonſt het twintighſte jaer ſyns ouderdoms, ende het vierde van ſyne regeringe, terwylen geheel het Jodtſche-landt in volle vrede en ruſte was. Dit koſtelijck gebouw is ſoo haeſt niet op-gemaeckt geweeſt met allen 't gene noodigh was tot den dienſt der offerhanden; ofte deſen jongen Prins en heeft gepeyſt den ſelven toe te heyligen, ende d'Arcke te doen vervoeren uyt de plaetſe, daer ſy van DAVID geſtelt was; doch om dat deſen zegen-dienſt achtbaerder ſoude weſen, heeft hy alle't volck vergaedert, het welck ſeven maenden daer naer ſich al begeven heeft naer *Jeruſalem* om aldaer te beſichtigen den Tempel en deſe vervoeringe by-te-woonen. SALOMON ſelfs gingh voor de Arcke, die gedragen wirdt van de Prieſters, en dede ſeer veele Offeranden. De Prieſters ſteldenſe met groote eerbiedingh in het heyligh der heyligen tuſſchen twee Cherubinen die de ſelve bedeckten met hunne vleugelen; ende ſiet terſtonts heeft Godt gethoont door eene wolcke, die haer verſpreyde den geheelen Tempel deur, dat hem die plaets behaeghde, de welcke SALOMON hem bereydt hadde om te dienen tot beſcherminge en toevlucht voor ſijn volck het welck hem daer ſoude aenroepen in den noodt.

Maer de Joden en hadden eertyts niet als de ſchaduwe van den genen, die ruſt ende wy dagelijckx aenbidden op onſe Autaeren. De Arcke en beſloot als dan niet als de twee ſteene Tafels, waer in de weth Godts uyt-geſneden was; maer in't Hooghweerdighſte SACRAMENT is ſchuylende 't eeuwigh Woordt des Vaders, Godt ende Menſch, de Fonteyne aller wysheyt ende onſer Saligheyt. Is't ſaecken dat die geſtraft wirden, de welcke hun verſtouteden ontrent de Arcke te komen in eenen quaden ſtaet geenſints over-een-komende met der ſelver Heyligheyt; Van's gelijcken is 't H. SACRAMENT des Autaers niet min naedeeligh geweeſt aen de onbedachten, de gene niet weerdigh zynde het ſelve te nutten de doodt voor't leven daer in gevonden hebben. Voorders is dat de Arcke eene hemelſche zegening gegeven heeft aen die, de welcke ſy weerdigh gevonden heeft van haere tegenwoordigheyt; oock heeft JESUS-CHRISTUS ten allen tyden laeten blijcken teeckenen van ſyne goetheyt, mildaedigheyt en bermhertigheyt tot ſijne waerachtige minnaers, die gedreven zynde door een levende geloof, vol van eerbiedinge, van betrouwen en

van

van liefde hem aenbidden in de Arcke des Verbonts van de nieuwe Weth, welckers wonderheden de ganſche wereldt door verbreydt zynde grootelijckx op-geweckt hebben den drift ende godtvruchtigheyt der Geloovigen naementlijck in de ſtadt *Bruſſel*, de welcke met meerder recht en reden, als eertydts 't jodtſch volck haeren roem en glorie draeght Godt ſoo naer by haer te hebben in't H. Sacrament van Mirakel. Deſen heyligen pandt waer mede den hemel haer verryckt heeft ſedert nu ſoo vele eeuwen, heeft ſeer wondere en vremde voorvallen gehadt, gelijck als de Arcke des Heeren, dewelcke haer dede eeren en loven van haer volck, terwylen ſy gevreeſt wirdt van haere vyanden.

De Hiſtorie is een-iegelijck genoegh bekent, hoe dat de Joden bemachtigh hebbende eenige geconſacreerde Hoſtien door't toe-doen van een booſwight, die ſe geſtolen hadt, de ſelve met alle bedenckelijcke ſmaet mishandelt hebben; maer de Goddelijcke rechtveerdigheyt heeft de heylighſchenderye van deſe laſteraers niet ongeſtraft gelaeten: want Jonathas, die den belhamer van alle was, is vermoort in ſijnen hof en de andere zyn levendigh verbrandt geweeſt. Daer naer is dien koſtelijcken pandt vervoert geweeſt met groote plechtigheyt naer de Collegiale kercke van de H. Gudula, alwaer hy bewaert is geweeſt ontrent de twee hondert en vyfthien jaeren tot trooſt van't volck. Maer een ſchrickelijck onweder op-geſtaen zynde door den inval van ketters, ende door de ſtrooperye van een deel ſlecht en goddeloos volck, die de ſtadt overweldight hadden, de ſelve ſonder ſtraffydingh in ſchrick en beven ſtelden; terwylen men beſigh was met te ontheyligen al't gene datter heyligh en hooghweerdigh was; ſoo is'er geweeſt eenen Prieſter, die de Miraculeuſe Hoſtien met behendigheyt uyt haere ruſt-plaetſe heeft wegh-genomen, ende die gevlucht in't Godts-huys der twelf Apoſtelen, alwaer ſy eerſt aen eenen armen ouden man in bewaereniſſe zyn gegeven, daer naer in een koffer verſteken tot dat men goet gevonden heeft die van plaets te veranderen om ſe meer te verſekeren tegen het geweldt en vervolginge van haere vyanden. Daer-en-tuſſchen wierdt'er eene deughtſaeme Weduwe gevonden, aen de welcke men deſen ſchat mochte betrouwen, die hem geirne aenveirdt heeft, ende naer de geſteltenisſe der ſaecken voor den ſelven eene ſchuyl-plaetſe gemaeckt heeft in eenen balck van haer huys, alwaer hy gebleven is ten teyde van ſes jaeren, van waer naederhandt den Aerts-biſſchop van Mechelen hem heeft uyt-genomen in't jaer 1585., alſwanneer alles in ruſte en ſtilte zynde, *Bruſſel* wederom gebracht is geweeſt onder de gehoorſaemheyt van haeren wettigen Souvereyn Philippus den II. Koninck van Spagnien onder 't beleydt van Alexander Farnesius Hertoghe van Parma. Als de ſtadt in volle oeffeninge was van de Roomſche Catholijcke Religie, ſoo heeft-ſe over al laeten ſien opentlijcke teeckenen van vreught en verſoeninge met den Heere; ende gelijck ſy is geweeſt, die geholpen heeft tot de vervoeringe van de *HH. Hoſtien*, welckers lof-rycke gedachteniſſe wy vieren dit Jubel-jaer tot danck-ſeggingh en herkentenis van de genaede, de welcke den Heere ons gedaen heeft van te doen herleven't geloof in eene Stadt, alwaer de grootachtingh ende Godt-dienſtigheyt tot't Alderheylighſte Sacrament des Autaers altoos ſeer groot en uyt-ſtekende is geweeſt; ſoo ſal oock de Jonckheyt van de Latynſche Schoolen der Societeyt Jesu laeten blycken hoe veel haer aen-gelegen is aen de behoudeniſſe des Geloofs en Godts-dienſtigheyt ſoo geluckighlijck herſtelt.

INLEYDINGE TOT DE RUYTER-BENDE

Dewelcke verdeylt wordt in dry deelen.

Adrianus de Camusel Syntaxsianus.

DEn Standaert-drager van't Collegie der Societeyt Jesu rydt voor uyt opleydende de negen Sangh-goddinnen onder't geklanck der trompetten en ketel-trommel met hunnen meester *Apollo*, denwelcken men voortydts by de heydenen geloofde het opsicht te hebben over de konsten en wetenschappen; ende geest te kennen d'oorsaecke van de tegenwoordige feest, met't Jaer-schrift hetwelck hy draeght in syn vendel, om de Inwoonders der stadt *Brussel* te waerschouwen, dat sy danckbaer souden zyn over de besondere jonste, die den Heere hun gedaen heeft over hondert en vyftigh jaeren, alswanneer den Catholijcken Godts-dienst soo geluckighlijck herstelt is. gratIas agIte & JUbILate Deo
reLIgIone à CentUM & qUInqUagInta annIs restItUta.

Naer hem komt.

Arnoldus Nanjotty Rethor.

Den Engel bewaerder van't selve collegie vergeselschapt van twee andere elck met een jaer-schrift. In het midden
eXULtate & JUbILate Deo sCIentIarUM aUtorI.

Van beyde de kanten.

Ignatius Caillé Figuriſt.
Deo sUb FIgURa panIs absConDIto
eX trabIs reCessU proDeUntI.

Joseph Williart Figuriſt.
stUDIosI gYMnasII brUXeLLensIs
soCIetatIs JesU.

Dat is.

De Studenten van de latynsche Scholen der Societeyt *Jesu* tot *Brussel* nemen hun vermaeck in te bewysen hunnen iver voor de glorie Godts schuylende onder de gedaente van Broodt, en die nu te voorschyn komt naer gevlucht geweest te zyn in eenen balck.

Voor de Sanck-goddinne gaet

Petrus de Meyer Syntaxsianus.

M I N E R V A.

Als uyt-vindtster van velerleye konsten, het gene haer doet aensien als goddinne der Letter-konste ende der Wysheyt, daer by draeght sy rontsom haere schildt dit op-schrift:

Omnis sapientia à Domino. Eccl. 1. Alle wysheyt komt van den Heer.

De Sanck-goddinnen volgen hem op

d'Eerste *Michael Stillemans gram.matiſt.*

C L I O.

Die de bewindthebster is van de Historie.

Narrate omnia mirabilia ejus. Doet 't verhael van alle syne wonderheden.

De

De tweede *Franciſus de Leeuw rud.*

CALLIOPE

Meeſterſſe vande dapper rym-konſte.

Carmen Deo noſtro. Pſalm. 39.

Een geſanck tot glorie van onſen Godt.

De vierde *Joſephus Baſſelier rud.*

THALIA

Als overſte van de Landt-meters en Bouwers, die ſy alle noodt om te verkondighen den Lof van den Heere, die de vruchtbaerheyt geeft. *Jubilate Deo omnis terra.* Pſa. 97.

De ſeſde *Franciſcus Moſſelmans ſig.*

EUTERPE

De welcke men ſeght uyt-gevonden te hebben de Fluyte, Schalmeye, &c. *In Horâ, quâ audieritis ſonitum tubæ & fiſtulæ ... cadentes adorate.* Dan. 3. Werpt u neder om te aenbidden, ſoo als gy hooren ſult 't geluyt der Trompetten en Fluyten.

De achſte *Petrus Vander Cammen ſig.*

POLYMNIA

De Godinne der ſtaetigheyt vermaent een-iegelyck ſyne wercken te ſchicken in de aen-komſte des Heeren. *Modeſtia veſtra nota ſit omnibus hominibus: Dominus propè eſt.* Philip. 4.

De derde *Guilielm. de Brou rud.*

MELPOMENE

Aen dewelcke men toe-ſchryft het uyt-vinden van den ſanck. *Cantate Domino canticum novum: quia Mirabilia fecit.* Pſalm. 97. Singht voor den Heer een nieuw liedt; om dat hy wondere dingen gedaen heeft.

De vyfde *Joan. Bapt. Offhuys rud.*

ERATO

Die 't bewint heeft over 't geſanck van de genen vieren de helden-daeden, wilt, dat men over al kenbaer maeckt de grootheyt der wercken Godts. *Magnalia enarrent operum ejus.* Eccl. 17.

De 7.ſte *Dominic. vanden Kerckhove ſig.*

TERPSICHORE

Die de Danſſen, Harpe ende andere Snaren-ſpelen heeft uyt-gevonden. *Agite dies lætitiæ.* Tob. 13. Brenght deſe daghen over in blyſchap.

De negenſte *Nicolaus Van Bellingen ſig.*

URANIA

Houdt haer beſigh in te aenmercken den loop en de verſcheydenheyt der Sterren; ſy noodt Son, Maen en Sterren om den Heere te loven. *Laudate eum Sol & Luna: Laudate eum omnes Stellæ* Pſ. 148.

Ignatius Nanjotty Rhet.

APOLLO

Komt achter aen als het hooft van de Sanck-Goddinnen, ende Beſtierder der Rym-konſte, Wel-ſprekentheyt, ende van alle Vrye-konſten.

EERSTE DEEL.

Waer in eerſt verbeeldt worden die vroome en deughtſaeme Mannen van de oude Weth, aen welcke te bewaeren gegeven is geweeſt de Arcke des Verbonts, die 't af-beeltſel is van't H. SACRAMENT VAN MIRAKEL; daer naer de Koningen van *Iſraël*, die met ſeer grooten iver, godtvruchtigheyt en prael geholpen hebben tot haere doorluchtige vervoering.

Voor uyt rydt *Dionyſius Ryckaert Syntax.*

Den Overſten van *Cariathiarim*, den welcken, naer de Arcke ontfangen

te hebben uyt de handen der *Bethſamiters*, de ſelve heeft doen voeren naer GABAON, omſe over te leveren aen ABINADAB; hy draeght voor teeken in ſynen Standaert: *Surge, Domine, in requiem tuam, Tu & Arca ſanctificationis tuæ.* Pſ. 131. Staet op Heere in uw ruſte, gy ende de Arcke van uwe heyliginge.

Twee Princen volgen hem op met deſe op-ſchriften op hunne ſchilden.

Petrus Goolens Gramm. — Den eerſten — *Reduxerunt Arcam Domini.* 1. Reg. 7. — Sy hebben de Arcke des Heeren wederom gebracht.

Gerardus du Marteau Gramm. — Den tweeden — *Et tulerunt eam in Domum Abinadab.* 1. Reg. 7. — Ende ſy hebbenſe geſtelt in't huys van *Abinadab.*

De andere komen als volght:

Andreas van Bellinghen Reth.

A B I N A D A B

By den welcken d'Arcke verbleven heeft ten tyde van twintigh jaeren.

Nicolaus Stillemans Syntax.

E L E A Z A R

Synen Soon, die gewydt wirdt, om alſoo weerdigh te mogen zyn de Arcke te naederen, gelyck'er ſtaet 1. Reg. 7. *Eleazarum autem Filium ejus ſanctificaverunt, ut cuſtodiret Arcam Domini.*

Petrus de Kerpen Fig.
SEMEÏAS
Ant. Vanden Daele Gra.
JOAHA
Petrus Verdickt Synt.
NATHANAEL
Sebaſtianus du Bois Synt.
ISSACHAR

De Sonen van *Obededom*, den welcken den Heere gezegent heeft met geheel ſyn Huys; om de Arcke bewaert te hebben dry maenden. *Habitavit Arca Domini in domo Obededom... tribus menſibus; & Benedixit Dominus Obededom & omnem Domum ejus.* 2. Reg. 6.

Joannes de Sayavedra fig.
JOSABAT
Chriſtianus Deſclé Gram.
SACHAR
Henr. Vanden Eede Synt.
AMMIEL
Jacobus Maſerel Syntax.
PHOLATTHI

Joannes Hulſt Syntax.

O B E D E D O M.

Joſephus van Eesbeeck Poët.

N A T H A N

Die goet gekeurt heeft 't voornemen, 't gheen den Koninck DAVID gemaeckt hadde van eenen Tempel te bouwen, om de Arcke daer in te ſtellen.

Engelbertus Rechters Fig.
Joannes Heynſmans Gram.
Guilielmus Kyaerts Syntax.

Sommighe Hovelinghen van den Koninck *David*, Prieſters en Leviten, waer van d'eene met op-ſchriften, d'andere met muſicale inſtrumenten de Arcke geleyden, die *David* wegh doet voeren van't huys van *Obededom* naer ſyn Paleys.

Guilielmus Bulens Fig.
Joannes Berger, Syntax.
Franciſcus Xaverius Jacobi Syntax.

Adduxit

Adduxit Arcam Dei de domo Obededom ... & David ſaltabat totis viribus ante Dominum. 2. Reg. 6.

Sebaſtianus de Pape Rethor.

DAVID met de Harpe.

Engelbertus van der Weerde Gram.
Antonius de Drooghe Gram.
Petrus Riſack Fig.

Prieſters, Ouderlingen van *Iſraël*, Princen der Geſlachten, dewelcke *Salomon* vergaedert hadt; om by te woonen de vervoeringe der Arcke, die moeſte geſtelt worden in den Tempel, denwelcken gebouwt was ter eeren Godts.

Joannes van Hamme Gramm.
Ludovicus Foucart ſyntax.
Henricus Niele fig.

Rumoldus de Bourgoigne Syntax.

Ædificavi domum nomini Domini Dei Iſraël. Et poſui in ea Arcam, in qua eſt pactum Domini. 2. Paral. 5.

Congregati ſunt ... ad Regem Salomonem ... ut deferrent Arcam fœderis Domini. 3. Reg. 8. *Portaverunt Levitæ Arcam, & tulerunt eam.* 2. Paral. 5.

Carolus Leniers Syntax.

SALOMON.

Komt op't eynden gevolght van eenen waghen, alwaer de Arcke in't midden op-ſtaet ondersteunt door de Leviten, ende die gement wordt van den Engel-bewaerder van't volck Godts tuſſchen 't geluyt van trompetten en andere ſpeel-tuygen.

TWEEDE DEEL.

In't welck de ſtadt *Bruſſel* verbeeldt wordt met de *Natie* en *Edele Geſlachten*, die blyde en vernoeght is; om dat ſy ten langen leſten wederom gevonden heeft haeren *Wel-beminden*, die hem verborgen heeft gehouden ten tyde van de beroerte, dewelcke de ſtadt alſdan verſtoorde door de ongebondentheyt der Inwoonderen, die niet willende ſtaen onder de gehoorſaemheyt van hunnen Souvereyn voor een groot deel de Catholijcke Religie verſaeckt hadden om de doolinge te volgen, die ſchier over al was woelende.

Sy gaet in het midden van twee Engels elck met ſyn op-ſchrift.

Benedictus Cleutincx figuriſt.

Den eerſten.

QUæsItUs est In LatebrIs DILeCtUs MeUs & InVentUs.

Ick hebbe mynen Beminden geſocht in ſyne ſchuyl-plaetſe, ende hebbe hem gevonden.

Den tweeden *Judocus Claret figur.* — *Ego dilecto meo.* Cant. 7.

Den derden *Antonius Pierſon figur.* — *Et ad me converſio ejus.* Cant. c. 7.

Ick ben heel voor mynen wel-beminden, ende hy heeft ſigh tot my gekeert,

Guilielmus de Hulder Syntax.

S. MICHAEL

Volght naer haer als beſchermer van de ſtadt tuſſchen twee andere Engels.

Den eerſten *Judocus 't Kint rudiment.* — (*Henricus Kockaert figuriſt.*) — Den tweeden *Ignatius Wurzer figuriſt.*

(S. GUDULA)

Als Patronerſſe met haer medegeſellinnen, van de welcke zyn

d'Eene | d'Andere

Petrus van den Bempt Gramm. — *Ludovicus van Gierdegom Gramm.*

Verè tU es DeUs absConDItUs, — eXULtate Deo aDJUtorI

DeVs IsraëL saLVator. *Ita Isaias c.* 45. — Vestro JVbILate Deo JaCob.

Waer op volgen de Natien ter-zyden van ſeven Edele Geſlachten, voor uyt wordt gedragen een vendel met dit op-ſchrift

Nec eſt alia Natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes ſibi, ſicut Deus noſter adeſt cunctis obſecrationibus noſtris. Deut. c. 4.

Daer en is geene Natie, die haere Goden ſoo nae by haer heeft, als onſen Godt by ons is, ende tegenwoordigh aen de gebeden en dienſt-pleginge die wy hem doen.

Joſephus Clamaert Poët. Draeght den Standaert voor uyt.

Guilielmus van Bracum Rudiment. — *Carolus Barbée Rudiment.*

Albertus Hartopp Rud.

Adamus Wurzer Rud. (FAMILIA t'SERHUYGHS) *Joannes Delfoſſe Rud.*

Carolus Hartopp Gramm.

Petrus van den Heuvel Rud. (FAM. SWEERTS) *Jacobus vander Donck Rud.*

Guilielmus Greyſon Gramm.

Carolus Vanſcheipdael Rud. (FAM. ROODENBEKE) *Joannes Goffaux Rud.*

Ioannes Baptiſta Provooſt Synt.

Marcus Mouriau Rud. (FAM. 't SERROELOFS) *Ioannes B. Mouriau Rud.*

Franciſcus De Prooſt Syntax.

Guilielmus Moonens Rud. (FAM. STEENWEGHS) *Antonius De Meure Rud.*

Ioannes Baudier Syntax.

Iſaacus Robtin Gramm (FAM. SLEEUS) *Stephanus Pierſon Synt.*

Petrus Van Bellinghen Poët.

FAM. COUDENBERGHS.

Naer deſe komen de Hovelingen van *Alexander Farneſius* Hertogh van *Parma* ende Stadthouder der Nederlanden, den welcken naer de ſtadt *Bruſſel* vereenight te hebben met haeren wettigen Prins, ende de Catholycke Religie herſtelt te hebben; alſoo oock oorſaecke geweeſt is van de vervoeringe des H. SACRAMENTS VAN MIRAKEL, waer van met deſe Jubelfeeſt de gedachteniſſe gehouden wordt.

Den Eerſten

Joſephus de Boeck Gramm. Draeght dit Jaer-ſchrift.

ALeXanDro reLIgIoneM brUXeLLIs restItUentI

Iacobus Ioüen Fig. — *Georgius Morin Fig.*

Fredericus Waeffelaer gramm. — *Ioannes Culant gramm.*

Alexander de Verhulſt Syntax.

ALEXANDER FARNESIUS

Naer hem komt den ſeer doorluchtigen jongelinck *Franciſcus Vanden Linden d'Hooghvorſt Ridder van Malta Rhet.*

PHILIPPUS II.

Met het gevolgh van een deel Grooten van Spaignien.

Thobias 't Serſtevens figuriſt. *Ioannes Malluin figu.*
Franciſcus Martinetti figuriſt. *Daniël Vanderſtricht ſynt.*

Hier op volght een Triumphwagen waer op ſitten ſeven maeghdekens verbeeldende met hunne ſchilden de ſtadt *Bruſſel* in't midden van de ſeven Edele Geſlachten, van de welcke eene voor aen ſit met dit jaerſchrift

RestItUtæ brUXeLLensIVM fIDeI ConserVatorI.

DERDE DEEL.

Verbeeldt de Princen van Ooſtenryck, ende van ons Nederlandt, de welcke naer de Vervoeringe van de waerachtige Arcke des Verbondts, te weten van't Alder-heylighſte Sacrament van Mirakel, ſoo als *Salomon* eertyts gedaen heeft, opgeweckt hebben den iver ende godtvruchtigheyt van't volck door hunne ſeldtſaeme Godts-dienſtigheyt en rycke giften waer mede ſy verciert hebben het Heyligh der Heylighen, alwaer de miraculeuſe Hoſtien zyn ruſtende.

Dionyſius Jacops Rhet.

Rydt voor aen met eenen Standaert, waer in men ſiet dit Jaer-ſchrift.

sIngULarI eXeMpLo eUCharIstIæ perpetUò DeVotI.

Naer deſen volght eenen anderen dragende de dry goude Kroonen, met de welcke den Aerts-Hertogh *Albertus* ende d'Infante *Iſabella*, onder vele andere koſtelyckheden, 't heyligh Sacrament vereert hebben,

IsabeLLæ InfantI trIna eX aUro Corona DeUM eXornantI.

Joannes Van Wel Rudiment.

Hier naer komt Elisabeth Clara Eugenia van *Ooſtenryck* Princeſſe van *Nederlandt* Dochter van Philippus den II. Koningh van *Spaignien*, ende van Elisabeth van *Vranckryck*.

Gabriël De Verhulſt Syntax.

Met ſommige Staet-Jouffvrouwen, ende Edel-mans.

Carolus Simons Rudim. (Joannes Pletins Rudim.) Joannes van Geſtel Rudim.
Michaël Rooms fig. *Joannes Pierret Fig.*
Emmanuël Renauldin Fig. *Joſephus de Nayer Gramm.*

Den ſeer Doorluchtigen Jongelingh *Eugenius Grave Van Maldeghem Synt.*

ALBERTUS VI.

Aerts.Hertogh van *Ooſtenryck* Stadthouder ende daer naer Souvereyn van *Nederlandt*, Sone van den Keyſer Maximiliaen den II. ende van Maria van *Ooſtenryck*.

Joſephus Perremans Synt.

FERDINANDUS

Prins Cardinael Sone van Philippus den III. Koningh van *Spaignien* ende Neve van d'Infante Isabella, den welcken door ſyne ſonderlinghe miltheydt den Autaer van't *Alderheylighſte* met een ſilvere hecke heeft doen inſluyten : deſen wordt vergeſelſchapt van ſommige Princen

Joannes Baptiſta Herinx Rud. *Joannes Damoiſeau Rud.*
Laurentius vander Meeren Fig. *Joannes vander Beken Gram.*
Leonardus Mahau Gramm. *Libertus vanden Kerckhoven Gram.*

Eyndelyck

Eyndelyck volght onder het geſchal der trompetten ende ketel-trommel t'Hof van onſen ſeer genedigen Keyſer CAROLUS den VI. welckers doorluchtigh Huys altyt ſeer beroemt is geweeſt door haere ſtichtelycke godtvruchtigheyt tot 't Heyligh SACRAMENT des Autaers, die het geërft heeft van haere eerlycke Voor-Vaderen.

Carolus van Bellinghen Poët.

Draeght den Keyſerlycken Standaert vergeſelſchapt van verſcheyde Hovelingen die ter zyden ryden

Chriſtophorus Cortyn Rud. (Petrus du Prenne Rud.) Franciſcus de Bruyn Rud.

MARIA MAGDALENA

Carolus de Camuſel Rud. *Guilielmus van Meurs Fig.*

Suſter van Syne Keyſerlycke en Catholycke Majeſteyt

Joſephus Goffaux Fig. *(Iacobus de Swert Rud.)* *Henricus Focquet Fig.*

MARIA ANNA

Ioannes de Wee fig. *Ioannes Baptiſta Cammaert fig.*

Arts-Hertoginne van Ooſtenryck Koninginne van Portugael Suſter van Syne Keyſerlycke en Catholycke Majeſteyt

Franciſcus Tombelle Fig. (Franciſcus Rouſſeau Gra.) Franciſcus de Kerpen Gr.

MARIA ELISABETH

Ioſephus Warnots Gramm. *Ioſephus Ianſon Synt.*

Aerts-Hertoginne Suſter van Syne Keyſerlycke en Catholycke Majeſteyt Gouvernante van Nederlandt.

Ioannes Miſſon Rud. *Arnoldus van Nuffel Rud.*

MARIA ANNA

II. Aerts-Hertoginne Infante van *Spaignien* Dochter van Syne Keyſerlycke en Cathol. Majeſteyt.

MARIA THERESIA

I. Infante van *Spaignien* Aerts-Hertoginne Dochter van Syne Keyſerlycke en Cathol. Majeſteyt.

Den ſeer doorluchtigen Jongelinck *Fredericus De Steelant Baron van Parck, Elewyt Gramm.*

Andreas Wynants Gram. (ELISABETH CHRISTINA) *Ioſephus de Horle Synt.*

Tegenwoordige Keyſerinne.

Ioan. Bapt. van de Venne Gram.	Herauten	*Ioannes Baptiſta Rolland Gram.*
Guilielmus Bulens Synt.		*Melchior Collart Synt.*
Ioannes Durens Synt.		*Guilielmus van Nyvelſeel Synt.*
Guilielmus Van Roſſem Synt.		*Petrus Gambier Poët.*

Koninclycken Heraut *Carolus Jaerens Synt.*

Dry Princen, die de Kroon, Schepter en Koninghlycken Degen dragen

Abrahamus De Backer Rud. *Iacobus Van Zuylen Synt.*

Den ſeer Doorluchtigen Jongelinck *Carolus Serſanders Marquis de Luna Synt.*

Voor Syne Keyſerlycke Majeſteyt gaen de Pagien

Petrus Deſelé Rud. (Ioannes de Smet) *Ioſephus Galler Rud.*

Emmanuël Chavez Rud. *Bartholomæus Du Pont Rud.*

Ioannes Savoet Rud. *Andreas Lazaré Rud.*

Ioſephus Alar Rud. *Bernardus Hundervoet Rud.*

Ioannes Pacqué Rud. *Chriſtianus Van Santen Rud.*

Den seer Doorluchtigen Jongelinck *Petrus Borghgrave De Vooght Rhet.*

CAROLUS VI.

Keyser ende Koninck van *Spaignien* onsen Alderdoorluchtighsten Monarch, den welcken den goeden Godt langh gelieve te behoeven voor 't gemeyn best van de H. Kercke, voor't welvaeren van syne Ondersaeten, ende voor de bescherminge der catholycke Religie.

Allen desen Prael eyndight met eenen Triumph-wagen, op den welcken te sien is de zegenpraelende Religie in't midden van de Deughden, die verbannen waren uyt de stadt *Brussel* ten tyde van de Beroerte vergesellschapt van sommige Maeghdekens verbeeldende in hunne Schilden de Erflanden van het Aerts-Hertoghdom van Oostenryck.

De straeten langhs dewelcke dese Processie heeft geweest, zyn de selve als in den voorigen Jubilé van het jaer 1720. als blyckt fol. 50. te weten van uyt de Kercke van S. Goedele recht over de Cancellerye op de welcke dat gerecht stondt de selve Arcke van den voorigen Jubilé uyt-gedruckt fol. 51. verschillende in de Jaer-schriften dewelcke zyn als volght.

Onder den Triangel ofte dryhoeck stonden dese woorden op een wimpeltie. *Fidei datori Deo.*

Tot meerder eere ende glorie Godts, gever der gaeve des geloofs.

Op weder-zyde van de Corniche van den dôme oft coppel, sat eenen Engel, ider met een wimpelken in de handt, waer op geschreven stont dit jaer-schrift, verdeelt van weder-zyde.

JUBILAT POPULUS JUBILANT ANGELI
ABIIT HÆRESIS TRIUMPHAT FIDES.

De volckeren en de Engelen die vieren dese Iubel-feeste, de ketterye die is verdwenen, het waere geloof dat zegenpraelt.

Onder het Portrait van syne Keyserlijcke Majesteyt stont dit jaer-schrift:

CAROLUS SEXTUS IMPERATOR
RELIGIONIS ET JUSTITIÆ INSIGNIS DEFENSOR.

Keyser Carel den sesden is eenen deftigen Beschermer van den Godts-dienst ende van de Rechtveerdigheydt.

Op de hoecken voor de Balustrade ter rechter ende ter slincker zeyde stonden dese zinspreuken

Onder de Religie	Onder de Justitie.
Sine Justitia vana sum.	*Sine Religione nulla sum.*
Den Godts-dienst is ledigh sonder de Rechtveerdigheyt.	De Rechtveerdigheydt en bestaet niet sonder den Godts-dienst.

Op de Frise boven de poorte van weder-zyde van de wapen van Brabant, stont dit volgende jaer-schrift:

EUCHARISTICO DE HÆRESI TRIUMPHO SENATUS BRABANTIÆ EX VOTO.

Den Raedt van Brabant heeft desen Triomph-boogh opgerecht ter eere van de H. Hostien zegenpraelende over de Ketterye, tot teecken van hunne danckbaere genegentheydt.

Op de twee Pedeſtaelen onder de twee biddende Engelen ſtont:

N. 3. ADORO TE DEVOTE LATENS DEITAS

N. 4. QUÆ SUB ILLA FIGURA VIVENS LATITAS.

Ick aenbidde u godtvruchtelyck ô verborgen Godtheyt, die onder deſe gedaente levende beruſt.

Tuſſchen de twee doriſche pilaſters van het onderwerck naer de rechte zeyde van de poort, ſtont onder het Lam Godts.

JESU DEO VIVO PIO PECCATORUM EXPIATORI.

Tot lof en danck van JESUS den levenden Godt die wegh-neemt de ſonden des wereldts.

Naer de ſlinker zeyde onder den Leeuw, die in ſyn klauw een ſchilt draeght met den Bol van't Aerde-ryck, ſtont deſe ſin-ſpreuke:

JESU JUSTO FACTORUM JUDICI VENTURO.

Ter eeren van den rechtveerdigen JESUS die ons ſal komen oordeelen.

Tuſſchen de twee doriekſche pilaſters van het onderwerck naer de rechte zeyde van de poort, ſtaet een Ovael van Brons verthoonende een drykantigh licht ſchietende menighvuldige ſtraelen ter aerde met dit op-ſchrift:

Nunquam vidimus, onder ſtont *Tamen credimus.*

Wy en hebben het noyt geſien, *Nochtans wy gelooven het.*

Tuſſchen de twee pilaſters naer de ſlinke zeyde van de voorſz. groote poorte ſtont oock een Ovael van brons, verthoonende de Sonne van rechtveerdigheyt:

boven ſtont *Ponè latet*: onder, *Sed adeſſe patet.*

Van achter ſchuylt hy, *Maer het blyckt datter hy tegenwoordigh is.*

Deſe woorden zyn ſinſpelende op het Bloet dat hem veropenbaert heeft als de Joden de H. Hoſtien doorſteken hebben gelyck uyt het volgende devies te ſien is, ſtaende onder de cartouche daer de Joden de H. Hoſtien poignarderen.

SIC CITÒ VIDERUNT IN QUEM TRANSFIXERUNT.

De Joden hebben ſoo aenſtonts geſien wiên ſy doorſtaeken.

Op het panneel van de ſlinke zeyde wirdt verthoont hoe de Joden verbrant worden waer onder ſtondt dit Jaer-ſchrift.

QUI INDURATI BRUXELLIS SUNT CREMATI.

De welcke hertneckigh blyvende, tot Bruſſel zyn verbrant geweeſt.

Deſe Arcke was oock verſchillende van Schilderye, verbeeldende *Syne Keyſerlycke Majeſteyt* ſittende in eenen ſtoel, ende niet ſtaende als over 15. jaeren. Deſe Arcke heeft oock veel achterwaerder geſtaen naer de twelf Apoſtelen waerts, ſchier daer de groene ſluyt Arcke geſtaen heeft in den vorigen Jubilé: gevende een ſchoonder ooge, ende voordeel om die te aenſchouwen door dien dat het verſchiet van beyde de zyden, weſende langhſt den eenen kant den Raede van Brabant denwelcken t'eenemael was bekleedt met eenen ſeer cierelycken Voor-gevel, den welcken ſigh ſtreckte van het een eynde van het huys tot aen het ander, beſtaende in Pilaſters ende Paneelen in groen uyt-gewerckt, de Paneelen waeren over-

trocken

trocken met rycke Tapyten, voor den welcken ſtonden ſeſthien Pedeſtaelen draegende ſchoone ende uytgeleſene Lauwer-boomen. De poorte ofte den doorganck van deſen gevel, komende juſt op den inganck van de Cancelerye, was tuſſchen twee Pilaſters, hebbende tot vercierſel twee afhangende Feſtons met haere pendelocken gehecht in het midden aen eene Schelpe; ende aen beyde de zeyden aen de hoeck Paneelen. Boven deſe ſtont het wapen van van Syne Keyſerlycke ende Catholycke Majeſteyt in een Ovael op een uyt-ſpringende Paneel, aen het welcke gehecht waeren wederſeydts eene Volute liggende op de boven geſeyde Pilaſters waer op ſaten twee Kindekens, het eene ter rechter, hadde eenen Ancker ende het ander ter ſlincker een Herte, verbeeldende de *Hope* ende de *Liefde*. Op den ſchacht van deſe meer benoemde Pilaſters hongen op ieder twee medailiens, waer inne ter rechter verbeelt ſtont, in de eerſte, eenen Triangel met eene opene ooge, waer uyt verſtaen wordt de *Rechtveerdigheydt* ofte de *Juſtitie*, om dat den Triangel op alle kanten Recht en even-gelyck is, ende de ooge het voor-bedencken van't gene men in rechts Saeken uyt-voeren wilt. In de tweede, eenen ſchepter ende eenen rechten arm over een gekruyſt; den Schepter beteeckent de Koninckſlycke macht ende den arm des ſelfs uyt-werckſel in alle ſaeken die recht ende redelyck zyn. Ter ſlincker, was verbeeldt in de eerſte medaille een Waeghſchaele, waer door wordt aen-geweſen d'overweginge van het recht ende in de tweede een brandende Lampe, aen-wyſende de waeckſaemheyt ende de ſorge om het ſelve voorſichtelyck te voltrecken.

Op den Croon-lyſt, ofte op de Corniſche van deſen voor-gevel ſtont het wapen van Haere Keyſerlycke ende Koninckſlycke Majeſteyt op eene hooge vierkantige Pyramide, tegen de welcke ſweefde op de wolcken het af-beeltſel van Haere Doorluchtighſte Hoogheyt MARIA ELISABETH Aerts-hertoginne van Ooſtenryck Gouvernante Generael deſer Nederlanden, ondersteunt van twee faem-blaeſers.

Boven het geſeydt af-beeltſel quamp een kindt van achter uyt, dragende de Aerts-hertogelycke Croone, ende onder het ſelve was een wimpel waer in geſchreven ſtont:

JUBILÆUM ORNAVIT ARCHIDUX ELISABETA.

De Doorluchtighſte Hoogheyt MARIE ELISABETH *heeft door haere tegenwoordigheyt deſen Jubilé ſeer op-geheldert,*

De Faem-blaſers voerden in hunne Banieren dit Jaer-ſchrift:

Ter rechter zeyde, FRATERNIS ARCHIDUX
Ende ter ſlincker EMICANS VIRTUTIBUS.

Uyt-muntende in de goede zeden van haeren Broeder.

Op den uytterſten top van deſe Pyramide ſtondt een kindeken heffende eenen Kelck met eene Hoſtie om hooge, verbeeldende het waerachtigh Geloof. Op de twee kanten van deſe Pyramide waeren twee Schilden in ronde medailiens, verthoonende de wapens van Lotryck ende van Limbourg

ter

ter rechter, tuſſchen de welcke hongh eene Cartelle met dit Jaer-ſchrift:

qUÆ LATET IN PARVA DELTAS oCCULTA fIgURA
ABDITA CELATA EST IN TRABE CLAUSA CAVA.

Den verborgen Godt die ſchuylt onder eene kleyne gedaente is beſloten geweeſt in eenen hollen Balck ende aldus beſchut geweeſt tegens de woedende raſernye der Beltſtormers.

Ter ſlincker die van Brabant ende van't Marckgraefſchap van't heyligh Ryck, tuſſchen de welcken oock was eene Cartelle met dit Jaer-ſchrift:

SOLE SUB AUSTRIACO TUTÆ TU REDDITE SEDI
PER TE BIS LATITANS AGNE SENATUS OVAT.

O Lam Godts, die u aen ons verberght onder de gedaente van Broodt, ende die tot Bruſſel verborgen zyt geweeſt, maer naer den tydt van ſes jaeren wederom te voorſchyn zyt gebroght onder de beſcherminge van het Doorluchtigh Huys van Ooſtenryck, gy geeft de oorſaecke van zegenpraelinge aen den Raedt van Brabant.

Achter ieder wapen quamen vier vendels uyt, ende voorder van diſtantie ter ſlincker ende ter rechter, als oock ter ſeyden van de voorgenoemde wapens ſtonden twee Lauwer-boomen, ſeer evenmetentlyck geſtelt ten getalle van twintigh, ſoo dat deſen heelen voor-gevel, beneffens de aengenaeme Bauwkunde, noch geciert was met ſes-en-dertigh Lauwer-boomen, ſoo van onder als van boven, het gene eene ſeer aengenaeme vertooninge baerde aen alle de toeſienders.

Den anderen kant, weſende den muer van den hof van de Refugie van de vermaerde Abdye van Perck by Loven, den welcken was bekleet van de ſelfſte hooghde ende bynaer in gelycker wyſe als den anderen kant, uytgenomen, dat in plaetſe van Tapyten op eenen groenen grondt waeren ſchoone Portraitten verbeeldende het Doorluchtigh Huys van Ooſtenryck.

Van daer is ſy gegaen naer de Capelle van de twelf Apoſtelen, de welcke ter ſtraet waers van der zeyde hadde ſeſſe Arcaden in forme van Niche alles uytgewerckt in groen met ſyn corniche ende pilaſter, in ider Arcade zynde eenen Apoſtel in ſchilderye alf lyfs groote, tuſſchen beyde ſtonden eenige lauwerier-boomen, en voor de deure een verhevender werck gelyck aen eene klyne Arcke, van binnen op het beſte verciert, alwaer geſongen zynde een Motet, iſſer met het *Alderheylighſte Sacrament van Mirakel* de Benedictie gegeven.

Gaende vandaer naer de Capelle van *Salazar*, alwaer Haere Doorluchtighſte Hoogheydt verſeldt met haeren vollen treyn in de Tribune (naer dat men daer hadde geſongen eenige Lof-ſangen) ontfangen heeft de Benedictie met het voorſz. *Alderheylighſte Sacrament*. Welcke Tribune naer de ſtraet is hebbende eenige venſters door de welcke dat Haere Doorluchtighſte Hooghheydt de geheele Proceſſie heeft ſien paſſeren. Voor deſe Capelle en heeft geen Arcke geſtaen uyt reden datter in de plaetſe is gemaeckt den voorgevel beſtaende in vier Pilaſters, Corniche, Croonement alles naer advenant van boven verciert met eenen aerdigen Thoren, den

welcken

welcken aen die Capelle ſeer noodigh was ende die is maeckende een vercierſel van de Stadt. Boven de deure ſtont dit Jaer-ſchrift :

JUDÆORUM POLLUIT RABIES, AUSTRIACA EXORNAT PIETAS.

Door de godtvruchtige mildadigheyt van het Doorluchtigh Huys van Ooſtenryck is den Gevel van deſe Capelle opgerecht, welcke plaetſe eertyts door de rampzalige Joden is geſchent geweeſt.

Van daer heeft de Proceſſie den wegh vervoordert langhs het *Canterſteen* komende recht den ſteen-wegh af (alwaer in den voorigen Jubilé oock heeft geſtaen een Arcke , dewelcke deſe mael niet noodigh en was te rechten , aengeſien dat de huyſen ontrent die plaetſe wel ſoo haerdigh waeren verciert ende gepalleert , dat ſy de voorſz. Arcke ſoo in ordonnantie , als in koſtelyckheyt verre te boven gingen) de *Gerſe-merckt* de *Oude-vis-merckt* , voor-by het *Vleeſch-huys* over de *Pens-merckt* (tuſſchen welcke ſpatie het ſchynt dat de gebueren om preys gewerckt hebben , want keerde men ſigh langhſt den eenen kant , men ſagh eenen gelyck-formigen bouw naer de konſt verciert , ſagh-men langhſt den anderen kant , men ſagh de koſtelyckſte Tapyten , ſagh-men eenigh huys en benevens oft daer ontrent men vonter vercierſels met koſtelycke Schilderyen , geheele gevels met Spiegels behangen gemengelt met ſyn tuſſchen-wercken , geheele huyſen expreſſelyck geſchildert, andere met groene mos afgeſet met goudt , met een woordt dat het ſcheen dat ider-een was begaeft met de teecken-konſt) langhſt de *Kieken-merckt* , over de *Vis-merckt* , de welcke door de bekoſtinge van de Zee-viſſchers voor het grootſte deel , ende van de Rivier-viſſchers voor het ander van aen de Brugge tot aen den hoeck van de Schip-ſtraete bekleedt is geweeſt met een galderye van twelf Bogen van ideren kant ſeſſe , teweten den kant vande Zee-viſſchers de Pilaſters verciert met ornamenten , daer in tegendeel die van de Rivier-viſſchers waeren effen , alle ſes de bogen van de eerſte vervult met hulſt behangen met jaer-ſchriften , van de tweede overhandt met hulſt , ende overhandt met mos , welcken mos was afgeſet met wit en ſwert verbeeldende dry verſcheyde geſchiedeniſſen , teweten : de vreught van de Beeldt-ſtormers over hunnen verkregen buyt in de Parochiale kercke van S. Nicolaes. De tweede daer den verborgen Schat uyt den balck gehaelt wirdt. De derde de wederomdraginge naer de Hooft-kercke van S. Gudula. In de vierde was een Arcke beſtaende in vier pilaeren op plinte , verſien van capteelen , ende corniche , boven de welcke was een kroonement in het welcke geſtaen heeft de Schilderye van den voorigen Jubilé , ter zyde ſtaende twee Pyramiden van boven verciert met Vendels , van binnen de Arcke was het gemaeckt gelijck eenen groenen waegen, in ſyn verſchiet ſtaende, het af-beeldtſel van die wonderbaere en curieuſe Fonteyn gemaeckt door den vermaerden *Gripello* die bewaert wort op de Zee-viſſchers-kamer. Langhs henen de zyde van den waegen waeren van wederkanten menighvuldige omhoogh-ſpringende fontynen , ſoo dat men bynaer moet ſeggen dat dit werck is geweeſt in de ſelve geſintheyt gelyck in den vorigen Jubilé , het welcke kan geſien worden hier

vooren *fol.* 59. *ſub N.* 13. Voorder is de Proceſſie gegaen door S. Catharine-ſtraet, in welcke dat ſommige huyſen ſoo lieffelijck waeren gepalleert (ten waere men beter wiſte) dat men die ſoude aengeſien hebben voor koſtelycke Tribunen, oft princelycke Cabinetten: Onder andere jaer-ſchriften die in die ſtraet op de huyſen geſtelt waeren heeft dit volgende wel mogen plaetſe hebben; aengeſien het geſtaen heeft ontrent de kercke van S. Catharina, ende luydt als volght:

DE SURREPTIS SACRIS HOSTIIS DOLUIT ECCLESIA SANCTÆ CATHARINÆ EXALTATIS JUBILAT.

De kercke van S. Catharina heeft haer bedroeft over de H. Hoſtien die daer geſtolen zyn geweeſt, maer ſy verheught haer nu over de Zegen-prael der ſelve.

De Proceſſie en is de ſtraet niet doorgegaen ſonder de kercke aente doen, dewelcke van binnen ſoo ordentelijck en verſtandigh was verciert, ende behangen als oyt die kercke voor deſen is geſien geweeſt. Alwaer geſongen zynde eenige Lof-ſangen, inſgelijckx is gegeven geweeſt de Benedictie met het alder-heylighſte Sacrament van Mirakel welckers Hoſtien aldaer zyn geſtolen geweeſt door *Jan van Loven* gelyck wy hier vooren in de Hiſtorie klaerder hebben verhaelt.

Voor de kerck-deure heeft geſtaen dit jaer-ſchrift:

JESU CHRISTO SUB PANIS SPECIE SACRILEGE' HINC ABLATO AB INIQUIS HEBRÆIS TRANSFIXO AC SANGUINIS EFFUSIONE TRANSFIXORIBUS SUIS FUNESTO Â SESQUI SECLO CALVINIANO FURORI SEX ANNIS ABSCONSO SUB ILLA IPSA PANIS SPECIE HUC REVERTENTI SANCTÆ CATHARINÆ PAROCHIANI POSUÊRE.

Tot meerder eere van JESUS-CHRISTUS, *die alhier onder de gedaenie van Broodt heylighſchendelyck is geſtolen geweeſt, die van de Joden mishandelt en doorſteken is geweeſt, aen wie het uyt-ſpringende Bloedt naedeeligh is geweeſt, die van eene onderhalve eeuwe ſes jaeren verborgen is geweeſt ter oorſaeke van de raſernye der Calviniſten, ende die nu wederom onder de ſelve gedaente tot ſyne voorige ruſt-plaetſe komt, hebben de Parochianen van* S. Catharina *deſe Kercke duſdaenigh verciert.*

Ten was niet genoegh de vercieringh van de kercke, maer den iever heeft de Parochianen ſoodanigh aengeport, dat ſy daerenboven tot meerder eere ende glorie van het Alderheylighſte hebben opgerecht eene ſchoone Arcke.

Deſe Arcke Triomphael heeft geſtaen plat voor den Vlaemſchen Steen-wegh beſluytende de heele ſtraet.

DEſe Arcke beſtont in vier Colomnen van de Compoſitiſche Order met hunne ruſtike banden op een derde belydt, van dewelcke twee waeren vooruytkomende, ende d'andere twee naer buytenwaerts, waeren achterwaerts ſtaende, van achter hebbende hun tegenſiende Pilaſters, oock verſien van banden. Deſe Colomnen ſtonden op ſeer aerdige buyckhebbende Pedeſtalen, tuſſchen welcke Colomnen waeren van ideren kant een Niſche gemaeckt

in

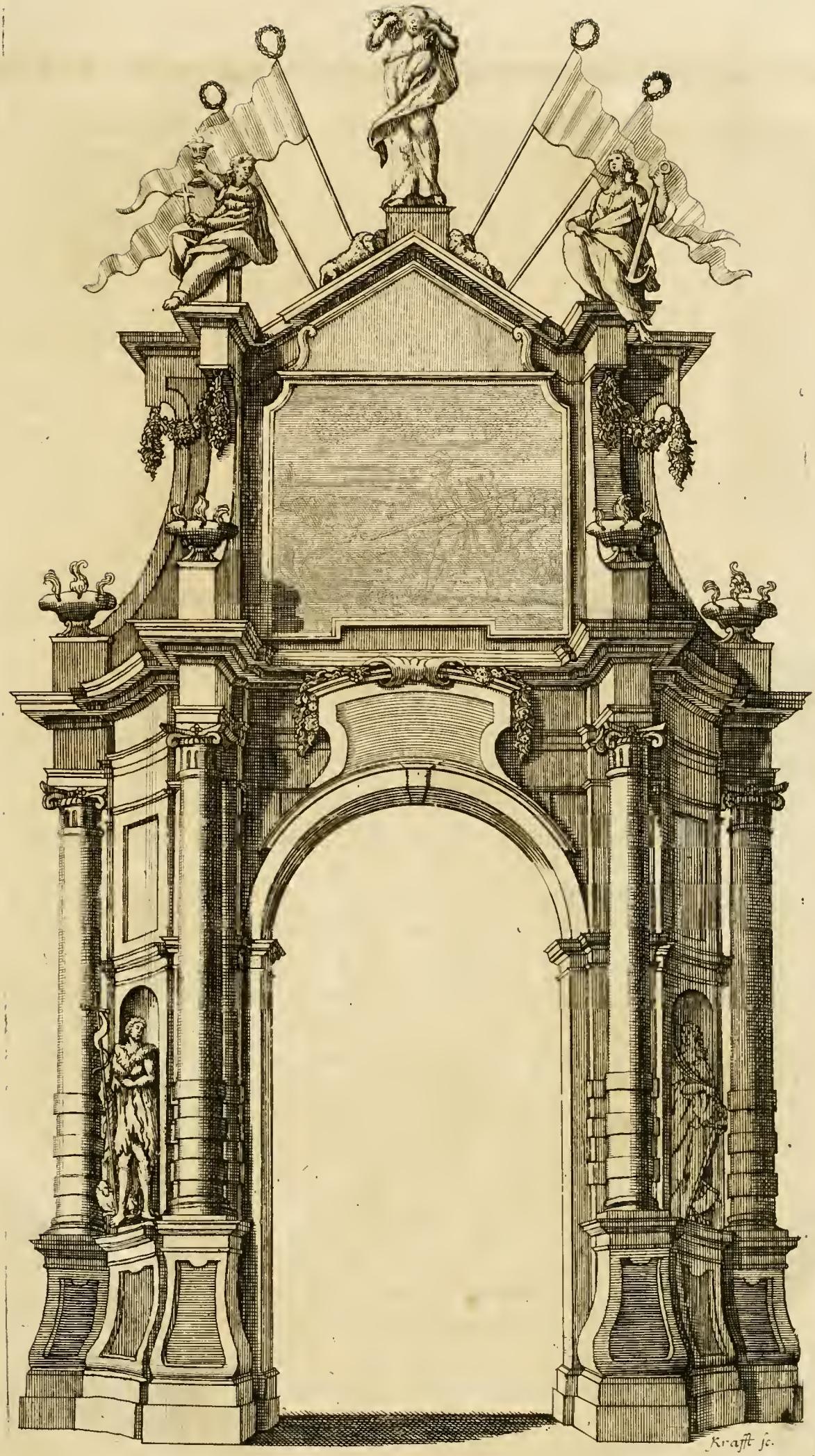
Krafft sc.

in een Kreuſwerck, hebbende van onder gelyckformige Pedeſtalen, op de welcke van den eenen kant ſtondt den *H. Joannes Baptiſta*, ende langhs den anderen kant de *H. Catharina* weſende beyde de Patroonen van de Kerck. Boven deſe Niſche was het ſteen-werck tot boven toe kreus loopende, maeckende een verdobbelinge achter de Pilaſters in de Architrave, Fries, ende Corniche, dewelcke recht door was loopende, zynde onderſteunt van de Capiteelen.

In de midden van de Arcke was van onder eene groote poort beſtaende de zeyde in effen Pilaſters verſien van plinte, welckers leeſt van ider kant was rontom loopende boven de Niſche, maeckende alſoo eene Corniche boven de ſelve. Boven den Boogh van de poort, dewelcke was hebbende eenen ſluyt-ſteen, ſtont een groot ſteen-werck van boven verciert met loofwerck en bloemen, ter zeyde in forme van feſtons af-hangende. In dit ſteenwerck ſtondt:

CLERUS POPULUS DEO SUA MUNERA VOVENT.

De Clergie ende de Parochiaenen hebben deſen Triomph-boogh opgerecht tot meerder eere ende glorie Godts.

Boven de Corniche, was een croonement beſtaende in vier uytgekreuſde ſteenen in forme van cartouche, ſtaende perpendiculair op de colomne, dragen op hunne voorplinten vier roock-uytwerpende vaten, in forme van vaeſe. In den middel was eene Schilderye verbeeldende den goeden Herder die den Wolf verjaeght, waer onder ſtont:

Non erunt ultra in rapinam .... neque beſtiæ terræ devorabunt eas. Ezechiel cap. 34. ℣. 28.

Sy en ſullen niet meer tot eenen roof weſen .... nochte de beeſten des landts en ſullen hun niet verſlinden.

Boven deſe was een ſteen-werck, in forme van Tympaen, verſien van corniche, die langhshenen de twee zeyden, maeckende verdobbelingh op de voorſchreve ſteenen, doorliep.

In't middel, op die Tympaen, ſtondt op eene plinte den goeden Herder, die het verloren Schaep weder brenght; zynde ter zeyde omringelt van de getrouwe Schaepkens, ende eenige vendels, waer onder ſtont:

Inveni ovem meam quæ perierat, Lucæ 15. ℣. 6.

Ick heb gevonden myn Schaepken, het welcke verloren was.

Op de buyten kanten waeren ſittende op plinten, langhs den eenen kant, *het Geloof*, ende langhs den anderen kant, *de Hope.*

Naer dat de Benedictie was gegeven in de kercke van *S. Catharina* vervoorderde de Proceſſie haeren wegh voorby de Graen-merckt, keerende voor de voorſz. Arcke langhs den back van de Vaert over de Michielsbrugge, voor dewelcke dat geſtaen heeft eene Arcke bekoſtight door de Schip-vaert.

Deſe

Deſe Arcke heeft geſtaen van aen het hoeck-huys van de Vaert naer het Veerhuys tot in den back.

HEt onderwerck van deſe Arcke is het ſelve van over vyfthien jaeren het welck doens geſtaen heeft op de Brugge van *S. Michiel* gelyckerwys kan geſien worden hier vooren fol. 66. alſdan weſende de XIV. Arcke verſchillende hier dat de Pilaſters ende Colomnen waren met canulen, ende nu effen rooden marber, dat in de plaets van langhworpigen vierkanten ſteen komende voor de Fries ende Architrave, nu geſtelt is geweeſt een cartel in het welcke ſtont :

DEO EUCHARISTICO PACE ET RELIGIONE FELICITER RESTITUTÂ
REI NAUTICÆ DIRECTORES POSUERUNT.

De Bewindt-hebbers van de Schip-vaert hebben deſen Triomboogh bekoſtight ter eere van den waerachtigen Godt die ſchuyldt onder de gedaente van Broodt in het alderh. Sacrament de Autaers, ende tot vernieuwinge van de gedachteniſſe van den herſtelden Godts-dienſt binnen deſe Stadt.

Oock was verſchillende de Baluſtrade, in plaets van Pilaren beſtaende in ſny-werck, achter dewelcke dat begonſt het nieuw werck, het welcke beſtont in eene ſchoone, hooge, ende Koninclycke Niſche, hebbende van ter zeyde twee vooruytkomende ende twee achterwaerts ſtaende Colomnen van het Corintiſche order ſtaende op hunne plinte en verſien van Capteelen boven de welcke was loopende een Architrave, Friſe, ende Corniche. In de midden creus ingevolgens de Niche in de welcke dat was ſittende eene Vrouwe in d'een handt houdende een volwindigh zeyl, in d'ander een ſtuck van een Roer, beteeckenende *de Hope*. Boven haer hooft was een Cartel, uyt het welck van onder quamen twee Feſtons, die ter zeyde waren gehecht aen twee rooſen.

Dit Cartel was gehecht aen eene groote Zee-ſchelpe dewelcke maeckte den Dom van de Niche en was beſloten in eene booghachtige Corniche gelyck aen de Corniche van de twee Feſtons, boven dewelcke op plinten, gelyck oock op de achterſte Colomne ſtonden vier vaſen in ider ſtaende een Vendel. In de midden was een klyn ſteenwerck waer op ſtont een Figuer verbeeldende eenen ouden Man hebbende in d'een handt een Triangel, in d'ander een Diſcipline, beteeckenende de *Vaert-kunde*.

Voorder over de Brugge in den hoeck van den Saterdagh ſtont een Arcke geſtelt door den iver van den Eerweerdigen Heere Prooſt ende van de Religieuſen van de vermaerde Abdye van Affligem.

DEſe Arcke triomphael, die wel de ſchoonſte, de koſtelyckſte, ende de ſtiptelyckſte geweeſt is die'er oyt binnen Bruſſel ten thoon heeft geſtaen, is opgereght geweeſt voor de Refugie van de Abye van Affligem hoogh 66. voeten ende breedt 38., uytgevonden en voltrocken door *Joannes vander Heyden* Architeckt ende Schilder; de aengenaeme verven benevens de t'ſamenvoeginge van de welgevoeghde Bouwkunde, gaven eenen beſonderen welſtandt aen dit werck, als oock de verheffinge van fyn gout ter plaetſe daer het noodigh was wirp eenen helderen glans uyt. Den Baſis, oft het onderſte deel beſtont in een Dorickſche order verciert met

Kraft fc

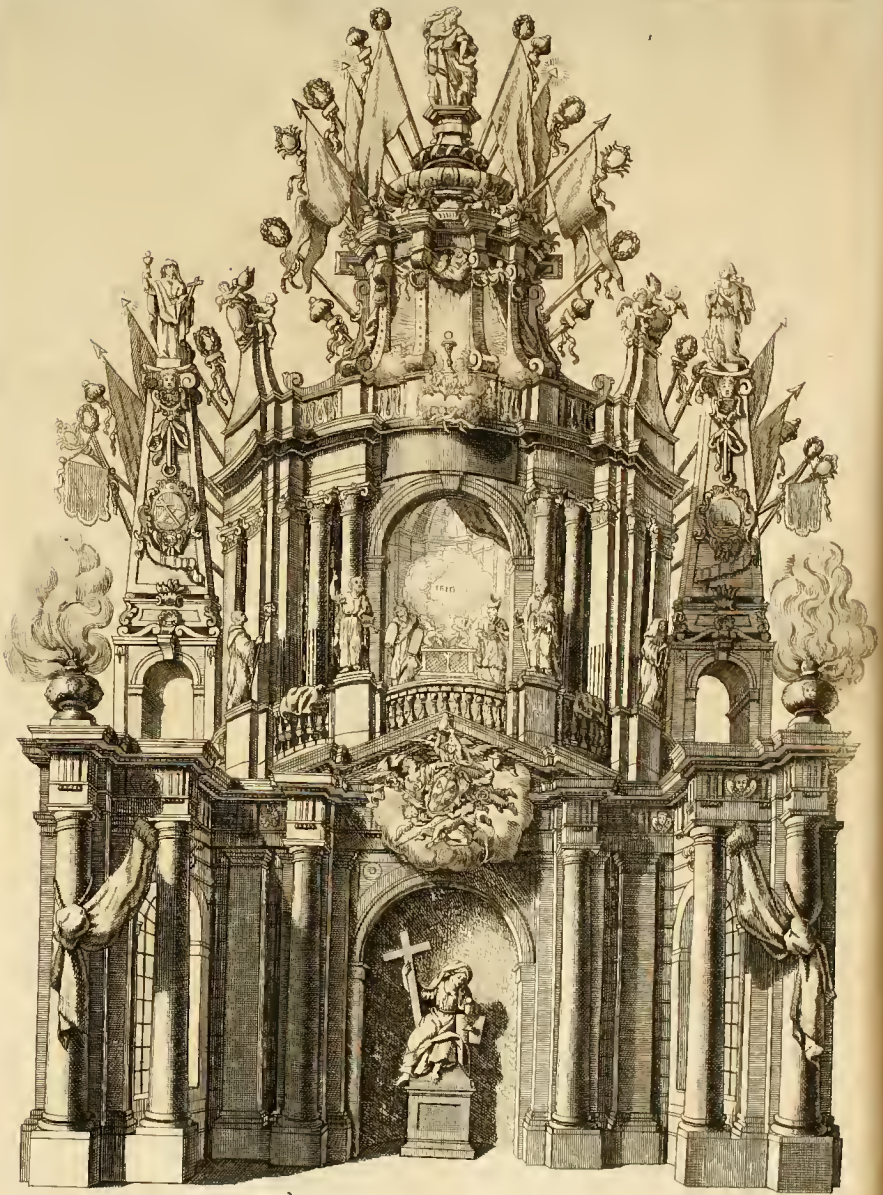
Krafft fe Bruxel 1755

Krafft sc. Bruxel. 1735.

alle haer ornamenten ende hadde in het midden eene Portieke in forme van eene Niche met groene bladers geciert waer inne verbeeldt was het *Geloof*, in't ront uytgewerckt ende geſchildert gelyck witten Marber; van wederzeyde waeren twee doorſichten, gecoloreert in forme van Profil, ende alle deſſelfs ornamenten in witten marber. Op de middel-Niche ruſtede een Timpan, onder het welcke ſweefde eene Cartelle voerende het Wapen der voornoemde Abdye met alle ſyne cierſels onderſteunt van dry Engelen met allen de Eer-teeckenen van de kerckelycke Weerdigheyt, als Staffen, Myters ende ſoo voorts. Daer boven ſtont eene Baluſtrade met vier Pedeſtalen waer op waeren geplaeſt vier rechtſtaende figuren verbeeldende de *H.H. Petrus* ende *Paulus* Patroonen van de Kercke van de voorſz. Abdye; voorders naer de rechte en lincker handt ſtonden de *H.H. Benedictus* ende *Scholaſtica* Inſtelders van hun Orden : Deſe Figuren waren geſchildert op de wyſe van witten marber. Op d'een en d'ander eynde ſoo van den rechten als van den ſlincken kant van dit Order ſtonden op de Corniche twee groote Reuck-vaſen uytwerpende eenen doorſichtigen ende lieffelycken roock opſtygende naer de Locht, verbeeldende eene Danck-offerande aen Godt opgedragen over de genade die hy ons heeft gedaen van ons weder te herſtellen in den ſchoot van ſyne-Kercke.

Op de *Dorica* ſtont de *Compoſita* verthoonende eenen Tempel gecoloreert als *lapis Lazuli*, in welckers midden geſien wirdt een diep verſchiet alwaer was ruſtende de Arcke des Verbonts vergeſelſchapt van *Moyſes* en *Aaron* in hunne ceremoniele kleederen. Het verſchiet waer inne de Arcke des Verbonts is ruſtende ſtelt ons voor oogen de oude Weth van ons afwyckende om plaetſe te maecken voor de Nieuwe, dewelcke hooger op te voorſchyn komt : alle de Ciraden van deſe gecompoſeerde Ordre, ſoo Capeteelen als Baſementen als oock de Arcke des Verbonts waeren van lauter gout het welcke tuſſchen de ſchoone blauwe Pilaeren in forme van *lapis Lazuli* uytgewerckt, eenen uytmuntenden welſtandt veroorſaeckte. Wederzeydts van dit Order ſtonden twee groote vierkantige Pyramiden met alle haere Ciraeden op de welcke waeren uytgebeeldt ter rechter, den waeren Godts-dienſt, oft de Religie door een Kruys liggende op eenen boeck met dit op-ſchrift :

Animoſa firmat.
Den Godts-dienſt verſterckt de kloeckmoedige.

Ter lincker het kerckelyck Beſtier door een dryvende Schip op de onſtuymige baeren met dit devies :

Vehit ad portum.
Dit brenght ons tot de geluckige Haeve.

Op de opperſte puncten van deſe Pyramiden ſtonden ter rechter het *Geloof* ende ter lincker de *Hope*.

Het Coronement van deſe Arcke triomphael beſtont in eenen Throon met eenen Baldequin, oft gordyne die geopent wirdt van diverſche Engelen achter dewelcke ſtraelde eenen grooten luyſter oft vele doordringende

ſtraelen alwaer het Af-beeldtſel van het Alderheylighſte Sacrament des Autaers tuſſchen ſweefde onderſteunt van eene menighte van Engelen, als zynde het beſonderſte Hooft-ſtuck van den Godts-dienſt van de nieuwe Weth, onder het welcke geſchreven ſtont op eenen blauwen ſteen in vergulde letteren, dit op-ſchrift:

Verbo incarnato panem verbo Carnem efficienti, ſub ſpecie panis deliteſcenti, Carne & Sanguine oves paſcenti, Miraculum hoc, Miraculorum maximum Miraculis confirmanti, de perfidis Judæis & nefaria hæreſi Bruxellis expulſa triumphanti, in grati animi teſſeram

PRÆPOSITUS CONVENTUSQUE AFFLIGEMIENSES JUBILANDO POSUÊRE.

Dit luydt in onſe Nederlandtſche taele als volght:

Tot teecken van danckbaerheyt hebben den Heere Prooſt, ende de Conventen van de Fondatie van Affligem deſen Triomph-boogh opgereght, ter oorſaecke van deſe Jubel-Feeſt ter eeren van het eeuwigh Woordt des Vaders Menſch geworden, die door ſyn Woordt verandert het broodt in ſyn eygen Vleeſch, die ſchuylt onder de gedaente van broodt, en die ſyne Schaepen hoedt met ſyn Lichaem ende Bloedt, die dit aldergrootſte Mirakel der Mirakelen met wonderbaere teeckenen beveſtight, ende die zegenpraelt over de trouwlooſe Joden ende over de verjaeghde goddelooſe Ketterye uyt deſe ſtadt van Bruſſel.

Het boven geſeydt Coronement eyndighde met de verbeelteniſſe van de Liefde, voerende dit op-ſchrift:

Nutrit & unit.

De Liefde is voedende en brenght tot Eenheydt.

Soo dat de dry uyterſte puncten van deſe Arcke, geſeyt die van het Coronement ende van de twee vierkantige Pyramiden zyn dragende de dry goddelycke Deughden, het *Geloof*, *Hope* ende *Liefde*.

Op beyde zeyden van het Coronement waren twee kleyne Pyramidekens op dewelcke eenige Engelen waren uytgebeeldt Cartellen dragende met deês devies; *Dat de Bekoſtigers van dit Werck voor hunnen loon verwachten de eeuwighe Glorie.*

Voorders was deſe Arcke verciert met ſeſthien Vendels, ider voerende een beſonder bediedtſel ſinſpelende op de Feeſte van deſen Jubilé in dit werck uytgedruckt, boven dien warender twelf Ttriomph-ſtocken met hunne beſondere op-ſchriften, waer van eenige Lauwer-Kroonen, ende de andere Cartellen voerden, waer op ſtonden uytgedruckt deſe Letters A. M. D. G. beduydende *Ad Majorem Dei Gloriam*, *Tot meerder eere ende glorie Godts.* In de andere waren deſe Letters P. C. Q. A. beteeckende, *Præpoſitus Conventuſque Affligemienſes*, ende luydt aldus, *Den Heere Prooſt ende de Conventen van het Godts-huys van Affligem hebben deſe Arcke t'hunnen koſte opgereght.*

Eyndelyck voor de Arcke ſtonden op den grondt vier Pedeſtaelen, op de welcke waeren Vier in ſteen-uytgehauwene Vaſen oft Wieroock-vaten, alwaer men gedurende de Proceſſie onophoudelyck Wieroock in brandede, welckers

welckers opgaenden roock door syne beweginge op het blinckende gout ende de heldere verven voor de oogen der toesienders niet alleenelyck een aengenaem gesicht maer oock veel vremde soete veranderingen van kouleuren voortsbracht, volgens den dicken ofte dunnen roock, die door het inwerpen van wieroock op de gloyende kolen veroorsaeckt wirdt. Wy hebben dese Vasen op de nevens-gaende plaete niet uytgedruckt om dat de selve in eeniger wyse de Bauw-kunde souden bedecken door den op-stygenden roock die daer soude moeten verbeeldt worden ende welckers welstandt beter is om in te beelden als om te graveren, ten opsichte dat men de roerende saken op sulcken maniere in de beeldtschetsen niet en kan verthoonen.

Om dit schrander werck te sluyten soo dient niet naer-te-laeten aen de geheugenisse der menschen kennelyck te maeken, dat-men achter de Balustrade voor de Arcke des Verbonts geplaets hadde een groot getal Musicanten, die op allerhande instrumenten een soet luydende concert lieten hooren tusschen het geschal van Trompetten en Timballen ten tyde dat de Processie voor-by ginck, willende hier door afbeelden den Harp-spelenden David dansende voor de Arcke des Verbonts als de selve vervoert wirdt uyt het huys van Obededom, gelyck daer staet aen het 6. Capittel in het II. Boeck der Koningen. *David trock henen ende brocht de Arcke uyt het huys van* Obededom *naer syne stadt met groote blydtschap*, ontrent hem waeren ses Sangers-chooren met een kalf om opgeoffert te worden ende wanneer de draegers van de Arcke des Heeren ses treden voortsgegaen waeren offerde *David* eenen Os met eenen Ram verbeeldt in de groote bovengemelde Wieroock-vaten die stonden voor op den grondt van de Arcke Triomphael. Voorders spronck *David* uyt alle syne krachten voor den Heere aenhebbende een linnnen overkleedt ende brocht de Arcke van het Verbondt des Heeren op, met het heele huys van Israël met volle vreught en geschal der Trompetten.

Aldus vervoorderde de Processie den wegh over de *Mande Brugge* langhs de lincker handt om, voor-by de Kercke van de E. E. Paters Augustynen (de welcke tot 't bovenste van den gevel was beset met schoone Lauwrier-boomen, ende behangen met Festons verciert met ander groen en Jaer-schriften. Hier ontrent stont een Jaer-schrift dat de gelegentheyt van desen tegenwoordigen Jubilé seer duydelyck te kennen gaf ende luyde aldus.

OB PROFANATIONIS PERICULUM SEX ANNIS LATUIT DEUS.

Godt heeft sesse jaeren verborgen geweest uyt vreese van Heylighschenderye.

Voor den gevel van de Kercke stont dit jaer-schrift

PRODIGIOSIS HOSTIIS EREXIT CŒNOBIUM SANCTI AUGUSTINI.

Ter eeren van de H. *Miraculeuse Hostien heeft het Convent der Religieusen van den* H. *Augustinus dese Vercierssels gemaeckt.*

Voorts namp de Processie den wegh recht de *Grecht* op, welcke straet behaelt heeft ende verdient den prys van vercieringh, want de kosten die daer zyn gedaen, de kostelyckheyt dieder ten Thoon is gestelt geweest, zyn onuytspreekelyck geweest; want het is seker, dat waere het saecken

vele menſchen niet van middelmatige, maer ſelfs van groote ryckdommen hunne huyſen van binnen ſoodaenigh verciert hadden alſſer ſommige zyn geweeſt op die ſtraet, ſy en ſouden niet moeten vermydt zyn Princen, jae ſelfs Koningen in hunne huyſen te ontfangen. Maer wat dient alle deſe op-helderinge? vermits ſy vereert zyn geweeſt door de tegenwoordigheyt van den Koningh der Koningen, den Godt van al, tegenwoordigh in het alderheylighſte Sacrament, tot welckers eere ende glorie alleen, ſy allen die koſten en devoiren hebben aengewent. Vervoorderen wy de Proceſſie, de welcke gegaen is de rechte handt om voor-by het Paleys van den Prince de Berghes, de *Storm-ſtraet*, door de *Way-ſtraet* ter-zyde het Kerck-hof van *S. Goedelen* komende over het Kerck-hof langhſt de groote Kerck-deur naer de groote trappen waerts in, in het ſelven Order gelyck den eerſten dagh uyt-genomen dat de Clergie van de Collegiale Kercke, ſoo Capellanen, Canonicken van de tweede Fondatie, als van de eerſte, alle waeren met Choorcappen ſeer ſchoon om ſien, naer de welcke dat waeren volgende den Eerweerdighen Heere Prelaet van Berne, den Eerweerdighen Heere Prelaet van Diligem, den Eerweerdigen Heere Prelaet van Perck, ende den Eerweerdighen Heere Prelaet van Grimbergen, alle met hunne bediendens van Myter en Staf : ter zyde omringelt door de Edele Heeren van den Geheymen Raedt van ſyne Keyſerlycke Majeſteyt lichtende ende vergeſelſchappende het Alder-heylighſte, gedragen door Syne Hooghweerdigheyt *Joannes Baptiſta de Smet* Biſſchop van Gent, ſluytende alſoo den Jubilé met de Benedictie onder het luyden van de groote klock : over welcke ſluytinge *Haere Doorlughſtighſte Hoogheydt* s'avonts ten acht uren gelyck oock op den dagh van de openinge, heeft doen losbranden tot drymael alle het Canon van onſe batterye. Van wegens de Collegiale kercke is de ſelve in den voorgevel geillumineert geweeſt met vele peck-potten ende ander licht.

Dit is het ghene geſchiedt is langhs den wegh, maer daer dient oock geſeyt van het gene gepaſſeert is in de Kercke gedurende de feſthien-daegen; te weten van den avont te beginnen van de eerſte Veſperen voor de welcke den Eerw: Heere *Henricus van Suſteren* Biſſchop van Bruggen het H. *Sacrament van Mirakel* gedraegen heeft uyt het Venerabel Choor naer den hoogen Autaer op-gerecht voor de groote Choor, alwaer het ſelve heeft blyven ruſten in een nieuw Tabernakel, tot dien eynde gemaeckt, de volgende vyfthien daegen.

Ten thien uren s'avonts wirdt gegeven de Benedictie, ende de volgende daegen s'morgens ten vier uren en ten vyf uren.

Den 17. weſende den Feeſt-dagh wirdt gepredickt s'morgens ten acht uren door den Hooghweerdighſten Heere *Guilielmus Delvaulx* Biſſchop van Iperen, waer naer geſongen wirdt de ſolemnele Hoogh-miſſe door den Hooghweerdighſten Heere Biſſchop van Bruggen, gevolght van de Proceſſie in de welcke dat het H. Sacrament van Mirakel is gedragen geweeſt door den Hooghweerdighſten Heere *Carolus d'Eſpinoſa* Biſſchop van

Antwer-

Antwerpen, gevolght door haere Doorluchtighſte Hoogheydt ende haere Hof-houdinge. Het Lof heeft gedaen om vyf uren naer middagh den Hooghweerdighſten Heere Biſſchop van Bruggen.

S'Maendaeghs weſende den 18. heeft gepredickt ten ſeven uren s'morgens den ſeer Eerweerdigen Heer *Franciſcus Foppens* Canoninck Graduael der Metropolitaene Kercke van Mechelen, Landt-Deken, &c. Ten acht uren de Miſſe door den Hooghweerdighſten Heere Biſſchop van Antwerpen, ten elf uren de Miſſe door eenen ſeer Eerweerdigen Heere Prelaet gelyck oock op de andere dagen. Naer noen ten vier uren wirdt'er gepredickt door eenen Prieſter van de Societeyt Jeſu, ten 5. uren het Lof waer naer gepredickt wirdt in de franſche Taele door den Eerweerdigen Pater *Albertus van Dinant* Capucien gelyck oock de volgende dagen.

Dynſdagh weſende den 19. wirdt ten ſeven uren s'morgens gepredickt door den ſeer Eerweerdigen Heere *Maſſemin* Canoninck Graduael der Cathedrale Kercke van *S. Donaes* tot Bruggen, Scholaſter, Landt-Deken, &c. Ten acht uren wirdt geſongen de Miſſe door den Hooghweerdighſten Heere Biſſchop van Iperen. Naer middagh wirdt de latynſche Oratie uytgeſproken door den Hooghweerdighſten Heere Biſſchop van Brugge.

Woenſdagh weſende den 20. wirdt'er gepredickt door den ſeer Eerweerdigen Heer *Verheyen*, Canoninck en Plebaen van de Cathedrale Kercke van Antwerpen, ten 8. uren wirdt geſongen de Miſſe door eenen der ſeer Eerweerdighſte Heeren Prelaten gelyck oock alle de volgende dagen.

Donderdaeghs weſende den 21. wirdt ten 7. uren gepredickt door den ſeer Eerweerdigen Heer *Danes*, Doctoor in de H. Godtheydt der vermaerde Univerſiteyt van Loven, &c.

Vrydagh den 22 door den ſeer Eerweerdigen Heer *Van Ey*, Canoninck en Plebaen der Cathedrale Kercke van Antwerpen.

Saterdagh den 23. door den ſeer Eerweerdigen Heer *Schoeps*, Plebaen der Collegiale ende Parochiale Kercke van Loven.

Sondagh den 24. door den ſeer Eerweerdigen Heere *Nicolaus Kerpen*, Plebaen van de Collegiale ende Parochiale Kercke van de H. H. Michaël ende Gudula.

S'Maendaghs den 25. door den Eerweerdigen Heere N.... *Neerdaels*, Paſtoor van S. Guerickx.

Dynſdagh den 26. door den Eerweerdigen Heere N.... *Strydonck*, Paſtoor van *Finis Terræ*.

Woonſdagh den 27. door den Eerweerdigen Heere *Henricus van Hems*, Paſtoor van S. Jans Gaſt-huys.

Donderdagh den 28 door den Eerweerdigen Heere *F. E. Brabant* Deſervitor van S. Nicolaes.

Vrydagh den 29. den Eerweerdigen Heere *Van Uytthum* Onder-plebaen van S. Goedelen.

Saterdagh den 30. den Eerweerdigen Heere N.... *Culembourgh*, Supprior van de Priorye van Seven Borren Canonick regulier van het Orden van S. Auguſtinus.

Sondaeghs weſende den 31. door den ſeer Eerweerdigen Heere Plebaen, ten acht uren wirdt geſongen de Miſſe door den Hooghweerdighſten Heere *Joannes de Smet* Biſſchop van Gent, ten 2. uren naer den noen de Veſperen, daer naer het Lof, ſluytende met de Proceſſie in der manieren, gelyck wy hier vooren hebben verhaelt, verhopende dat allen de gene, de welcke den *Jubilé* hebben bygewoont ſullen aengeport worden tot de Devotie van het Alderheylighſte Sacrament, en ſullen bidden om ſtandtvaſtigheydt in het waere Geloof het ſelve bewyſende door hunne wercken ende Eerbiedigheyt om door dit te bekomen de eeuwige Glorie.

E Y N D E.

12. mai 1772. N. 1189.

Complects.

EX LIBRIS

HENRICI VANDEN BLOCK,
Pbtri & insignis Collegiatæ
Ecclesiæ DD. Michaelis &
Gudilæ Bruxellis Capellani.

SPECIAL
FOLIO
DH
805.5
S92
1670

87-B
13932
Bound w/
87 B 13942
87-B 14005

THE GETTY CENTER
LIBRARY